

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Vodnik

Primerjava slovenskega in danskega knjižničarstva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Vodnik

Mentor: red. prof. dr. Primož Južnič

Mentor: izr. prof. dr. Drago Zajc

Primerjava slovenskega in danskega knjižničarstva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Hvala Andreja, hvala Adriana! Brez vaju mi ne bi uspelo. Zahvaljujem se tudi staršem za vso podporo.
Zahvaljujem se obema mentorjema za nasvete in potrpljenje pri izdelavi diplomske naloge.

Luka Vodnik
Novo mesto, 2016

Diplomsko delo z naslovom
Primerjava slovenskega in
danskega knjižničarstva
je izdelano s soglasjem
obeh fakultet in urejeno po
pravilniku matične fakultete.

Primerjava slovenskega in danskega knjižničarstva

Diplomsko delo prikaže razvoj danskega in slovenskega knjižničnega sistema z vidika politične in kulturne zgodovine, socialnih in družbeno-kulturnih okoliščin ter zakonodaje. Poseben poudarek je namenjen predstavitvi danskega knjižničnega sistema, ki se, za razliko od slovenskega, bistveno hitreje spreminja in prilagaja izzivom, ki jih prinašajo prihodnost in profesionalni trendi v bibliotekarstvu, kakor tudi tehnološki razvoj. Predstavljeni so ključni nosilci razvoja stroke in razvoj stroke v luči različnih tipov knjižnic, njihov razvoj in spremembe v institucionalni organizaciji knjižničarstva, formalna stanovska združenja in izobraževalne oblike usposabljanja bodočih profesionalcev. Prinaša tudi predstavitve posameznih projektov, ki so bili v zadnjih petnajstih letih izvajani v obeh državah. Na podlagi tega pregleda avtor analizira uspešnost prenosa danskih knjižničarskih storitev, praks in rezultatov izvedenih projektov v slovensko okolje ter razloge za uspehe oziroma neuspehe tovrstnega prenosa. V delu je bila uporabljena primerjalna metoda. Bistveni delež tuje relevantne literature, nanašajoče se na stanje danskega knjižničarstva, je bil avtorju dostopen v angleškem jeziku, morebitne dopolnitve dobljenih rezultatov pa bi bilo moč izboljšati z uporabo relevantnih virov v danskem jeziku, ki pa ga avtor žal ne obvlada. Rezultati pregleda so, kljub uporabljeni študiji primera prenosa praks iz ene države v drugo, lahko osnova za nadaljnje podobne analize.

Ključne besede: bibliotekarstvo, knjižnični sistem, zakonodaja, Danska, Slovenija.

Comparison of Slovenian and Danish librarianship

The thesis shows the development of the Danish and Slovenian library systems in terms of political and cultural history, social and socio-cultural circumstances and legislation. Special emphasis is put on the presentation of the Danish library system, which is changing and adapting to the challenges posed by the future and professional trends in librarianship, as well as technological development, significantly faster than its Slovenian counterpart. Featured are the key drivers of professional development and the development of the profession in light of different types of libraries, their development and the changes in the institutional organization of the library, formal professional associations and educational forms of training future professionals. It also presents individual projects, implemented in the last fifteen years in both countries. Based on this study, the author analyzes the effectiveness of the transfer of Danish librarian services, practices and results of the undertaken projects into a Slovenian environment, and the reasons for the success or failure of such a transfer. The comparative method was used. A significant part of the relevant foreign literature, relating to the state of Danish librarianship, was available to the author in English, do the results might be improved through the use of relevant resources in the Danish language, which the author unfortunately has not mastered. Results of the survey can be the basis for further similar analysis, even do the case study used is the transfer of practice from one country to another.

Keywords: librarianship, library system, legislation, Denmark, Slovenia.

KAZALO

PREDGOVOR	7
1 UVOD	8
2 OPIS POTEKA RAZISKAVE	10
2.1 Izbor teme.....	10
2.2 Metodologija.....	13
2.3 Cilji raziskave.....	14
3 DANSKA	16
3.1 Zgodovina.....	17
3.2 Kulturna zgodovina.....	19
3.3 Knjižnična zakonodaja.....	21
3.4 Knjižnični sistem.....	24
3.4.1 Danska agencija za knjižnice in medije.....	26
3.4.2 Splošne knjižnice.....	27
3.4.3 Šolske knjižnice.....	28
3.4.4 Znanstvene knjižnice.....	29
3.5 Strokovna združenja in organizacije.....	30
3.6 Izobraževanje.....	32
4 SLOVENIJA	34
4.1 Zgodovinski pregled političnega in kulturnega razvoja.....	34
4.1.1 Pred razsvetljenstvom (do 1750).....	34
4.1.2 Razsvetljenje in romantika (1750–1849).....	36
4.1.3 Od »pomladi narodov« do razpada habsburške monarhije (1849–1918).....	39
4.1.4 Med obema vojnama (1918–1941).....	40
4.1.5 Med in po 2. svetovni vojni (1941–1991).....	42
4.1.6 Po osamosvojitvi Slovenije (1991–).....	45
4.2 Zgodovina Slovenskih knjižnic.....	46
4.3 Knjižnična zakonodaja.....	49
4.4 Knjižnični sistem.....	54
4.4.1 Splošne knjižnice.....	55
4.4.2 Šolske knjižnice.....	56
4.4.3 Visokošolske knjižnice.....	56
4.4.4 Specialne knjižnice.....	57
4.4.5 Narodna in univerzitetna knjižnica.....	58
4.4.6 Institut informacijskih znanosti.....	59
4.4.7 Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.....	59
4.5 Strokovna združenja in organizacije.....	60
4.6 Izobraževanje.....	61
5 DANSKA PRAKSA V SLOVENSKIH KNJIŽNICAH	64
5.1 Primerjava zgodovine in kulturne zgodovine Danske in Slovenije.....	65

5.2 Primerjava knjižničarstva Danske in Slovenije.....	68
5.3 Dobre prakse v slovenskih in danskih knjižnicah.....	74
6 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK	77
7 LITERATURA	80

PREDGOVOR

Sebe bi označil kot nekoga, ki rad opazuje vse okoli sebe, rad potuje, spozna nove običaje in navade ljudi, spozna nove kraje. Posebno rad opazujem ljudi, predvsem njihovo obnašanje, odzivanje in interakcijo z ostalimi. Med študijem sem obiskal kar nekaj krajev po Evropi, najbolj pa sem bil navdušen nad severnimi deželami. Prav poseben vtis name je naredila Danska, kjer sem preživel slabe tri mesece v okviru evropskega program Socrates. Prevzela me je mirnost ljudi, visoka stopnja solidarnosti, težnja ljudi k sklepanju kompromisov, visoka tehnološka razvitost in mogoče za nas Slovence najbolj zanimivo - zaupanje v državo. V primerjavi z življenjem v Sloveniji sem imel občutek, da življenje tam poteka kot bi se čas ustavil, nihče brezglavo ne hiti po ulici s telefonom v roki. Zdi se, da je vsak korak premišljen, da imajo ljudje to mirnost že v sebi. Pa vendar je Danska država, ki je lahko zaradi svoje urejenosti in organiziranosti, ugleda, visoke stopnje razvitosti in socialne varnosti marsikateri državi za zgled. Danski knjižnični sistem npr. namreč velja za vzorčnega in se po njem zgledujejo mnoge evropske države. V diplomskem delu želim primerjati dansko in slovensko knjižničarstvo ter koliko je na njun razvoj vplivalo zgodovinsko, politično, socialno in družbeno-kulturno dogajanje v obeh državah.

1 UVOD

Preteklost, sedanjost in prihodnost so neločljivo povezani pojmi. Četudi se trudimo živeti v sedanjosti in zreti v prihodnost, je tisto kar determinira naše bistvo preteklost. V preteklosti nabrana znanja in izkušnje ter odkrite sposobnosti so tisto, kar vpliva na sedanjost bolj kot kar koli drugega. Drugi, le rahlo manj prisotni dejavnik vpliva je »zgled«. Vedno iščemo neke vzore, dobre prakse, ki jim želimo slediti oziroma jih posnemati.

Pogosto pozabimo, da pri posnemanju zgleda ne moremo posnemati tudi njegove preteklosti, okoliščin, ki so pripeljale do takega stanja, in specifik, ki so se razvile zaradi teh okoliščin. Preteklost je namreč nujno potrebno upoštevati pri vsakem posnemanju. Zaradi preteklosti marsikdaj niso uspešni prenosi sicer dobrih praks v drugo okolje, drugo državo.

Na razvoj določene dejavnosti in stanja vplivajo tudi izhodišča, ki določajo na kateri stopnji oz. ravni se lahko razvoj prične, kakor tudi njegovo dinamiko. Posledično to pomeni, da se navkljub morebitnim podobnim tendencam in teoretičnim izhodiščem prihodnost razvoja determinira zaradi okoljskih, ekonomskih in družbenih lastnosti posameznih okolij. Pospešek razvoju tako dajejo vplivi iz širšega družbenega okolja, ki, v kolikor ugodno vplivajo na temeljne družbene determinante (denimo socialno varstvo, ekonomska neodvisnost, možnost podjetniške pobude, prisotnost države blaginje), pomembno vplivajo na potrebe po kakovostnejšem kulturnem podpornemu sistemu in družbeni participaciji. Hkrati pa s tem vzniknejo tudi potrebe po kulturni samorealizaciji.

Sustainable Development Solutions Network (SDSN) pod pokroviteljstvom Združenih narodov vsako leto pripravlja poročilo o »svetovni sreči«, v katerem razvršča države po zadovoljstvu njenih prebivalcev. Poročila kažejo, da je Danska ena od »najsrečnejših držav« na svetu že od leta 2006 (Helliwell, Layard in Sachs, 2015). Danci veljajo za srečne, saj jih več kot $\frac{3}{4}$ zajetih v raziskavi opredeljuje svoje življenje kot uspešno in le 1 % jih je nezadovoljnih z življenjem na Danskem. Danci plačujejo visoke davke, v zameno pa živijo v varni državi, kjer sta jim na voljo učinkovito zdravstvo in socialno varstvo. Za zglednega velja tudi njihov knjižnični sistem.

Diplomsko delo je v osnovi sestavljeno iz štirih delov. Opisu poteka raziskave bo sledila predstavitev zgodovinskega, političnega, socialno in družbeno-kulturnega dogajanja na Danskem, s poudarkom na nastanku in pomenu danskih knjižnic. Pregledali bomo dansko knjižnično zakonodajo ter knjižnični sistem Danske.

V tretjem delu bomo predstavili kratko zgodovino slovenskega prostora, predvsem skozi prizmo kulturno-zgodovinskega dogajanja. Sledil bo podrobnejši pregled slovenske knjižničarske zakonodaje in predstavitev razvoja slovenskega knjižničnega sistema. Poglavje bomo namenili tudi predstavitvam praks, ki jih izvajajo slovenske knjižnice, ter so k nam prinesene iz Danske.

Četrty del diplomskega dela je namenjen primerjavi med obravnavanima državama. Primerjali bomo tako kulturni razvoj obeh držav kot tudi razvoj obeh knjižničarskih sistemov ter knjižnične zakonodaje Danske in Slovenije. V tem sklopu bomo pripravili tudi pregled uspešnosti prenesenih programov, storitev, projektov, dobrih praks ter analizo uspešnosti njihove implementacije.

Z diplomskim delom želimo predvsem opozoriti na kaj je potrebno paziti pri prenašanju tujih praks v slovensko okolje. Čeprav bomo zaključke postavili zgolj na primeru prenosa praks iz ene države, pa bodo ti lahko osnova za nadaljnje podobne analize.

2 OPIS POTEKA RAZISKAVE

2.1 IZBOR TEME

Tema diplomskega dela je primerjava knjižničnih sistemov, zakonodaje in knjižničnih dobrih praks dveh držav – Slovenije in Danske. Danska ni bila za primerjalno državo izbrana naključno, temveč smo se za to odločili na podlagi osebnih izkušenj avtorja diplomskega dela ter po pregledu strokovne literature. Pregledali smo namreč podobne primere pisanja, ki jih popisujemo v nadaljevanju.

Prvo poročilo o srečanju slovenskih knjižničarjev z danskimi knjižnicami sega v leto 1982. Leto poprej sta se knjižničarki iz dveh ljubljanskih splošnih knjižnic, Neda Isakovič iz Knjižnice Bežigrad ter Majda Primožič iz Knjižnice Jožeta Mazovca, udeležili enomesečnega študijskega izpopolnjevanja na Danskem. »Poudarek je bil na ogledu oddelkov za otroke in mladostnike v okviru danskih splošnoizobraževalnih knjižnic, na izvajanju posebnih oblik dela z otroki in mladostniki in na ogledu AV oddelkov.« (Isakovič in Primožič, 1982, str. 2). V poročilo sta vključili tudi predstavitev organiziranosti danskega »splošnoizobraževalnega« knjižničarstva, šolanja za knjižničarje, oddelkov za odrasle, otroke in mladostnike ter AV oddelke v danskih »splošnoizobraževalnih« knjižnicah.

V naslednjih letih so o obisku danskih knjižnic poročali tudi številni drugi slovenski knjižničarji oziroma strokovnjaki s tega področja.

Leta 1997 je v Københavnu na Danskem potekala 63. splošna konferenca IFLA. Ob tem so si udeleženci konference lahko ogledali tudi Dansko nacionalno knjižnico za znanost in medicino, Univerzitetno knjižnico ter Dansko kraljevo šolo za knjižnične in informacijske znanosti. Obsežnejši prispevek ob tej priložnosti je pripravila Melita Ambrožič (1997). V njem je podrobno predstavila knjižnični sistem Danske, vse tipe knjižnic, Dansko kraljevo šolo za knjižnične in informacijske znanosti ter strokovna združenja in organizacije danskih knjižničarjev.

Danske knjižnice so obiskale tudi knjižničarke iz mariborske splošne knjižnice, o obisku sta poročali Dragica Turjak (2001) ter Barbara Kovář (1999a, 1999b, 1999c, 1999d), slednja kar v štirih prispevkih, tako v internem časopisu knjižnice, kot v strokovni publikaciji Knjižničarske novice ter v dnevnom časopisu Večer. Obisk Barbare Kovář je bil omejen predvsem na splošno knjižnico v Aarhusu in njene enote, katerih delovanje je predstavila v navedenih prispevkih. Dotaknila se je tudi številnih projektov, ki jih je izvajala knjižnica in

jih je bilo v tistem času 30, pokrivali pa so področja upravljanja s človeškimi viri, lokalne informacije, FINFO - bazo za priseljence in emigrante, učenje na daljavo, odnose z javnostmi ipd. (Kovář, 1999b).

Leta 1999 se je tedenskega izobraževanja na Danskem udeležila tudi Simona Resman iz Knjižnice Otona Župančiča, Ljubljana. Ta obisk je bil namenjen predvsem spoznavanju vodenja splošnih knjižnic. Izobraževanje je bilo razdeljeno na več sklopov: digitalizacija informacij, knjižnični servisi, ki temeljijo na uporabi interneta, elektronski časopisi in metapodatki; vodenje in management v knjižnici, izdelava delovnega in finančnega plana knjižnice, uveljavitev zastavljenih strategij v knjižnici, strategija in praktična izvedba koncepta o dobro izobraženem uporabniku; predstavitev novih metod pri uporabi anket in raziskav med uporabniki, odnosi z javnostjo; delovno okolje v knjižnici: fizični in psihološki faktorji, upravljanje s človeškimi viri, učenje na daljavo za knjižničarje (Resman, 1999).

Vstop v Evropsko unijo je slovenskim knjižničarjem omogočil, da so tudi po vstopu Slovenije v Evropsko unijo hodili na ogled danskega knjižničarstva v praksi. Leta 2007 je v okviru programa Leonardo da Vinci/Mobility na obisk Danske odšla skupina slovenskih knjižničarjev, ki se ukvarjajo z območnostjo. Čeprav so se obiska udeležili splošni knjižničarji, so poleg nekaterih splošnih knjižnic obiskali tudi Royal Library, Kraljevo knjižnico, ki v arhitekturnem biseru (t. i. Črni diamant) združuje dansko nacionalno in univerzitetno knjižnico ter Dansko agencijo za knjižnice, svetovalno telo za splošne in znanstvene knjižnice pri danskem Ministrstvu za kulturo (Končan, 2007).

V okviru evropskega programa za izobraževanje in usposabljanje (CMEPIUS) pa je leta 2010 dansko obiskal predstavnik nacionalnega Centra za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici, Gorazd Vodeb. V prispevku je predstavil dansko knjižnično zakonodajo, Dansko agencijo za knjižničarstvo in medije ter projekte, ki jih ta izvaja v danskih splošnih in šolskih knjižnicah (Vodeb, 2010). Prispevek poroča tudi o obisku splošnih knjižnic v Københavnu, Hjørringu in Aarhusu.

Opazimo lahko predvsem koncentracijo zanimanja za sistem delovanja danskih splošnih knjižnic, saj je bila glavnina obiskov namenjena prav temu tipu knjižnic. Na tem mestu lahko omenimo tudi prispevek Silve Novljan (1994), ki poroča o razstavi o danskih »splošnoizobraževalnih« knjižnicah. Razstava je bila na ogled v avli Filozofske fakultete v Ljubljani, pripravila pa jo je inšpektorica in svetovalka za knjižnice danske državne svetovalne službe za knjižnice Elisabeth Lylloff. Novljanova (1994) v članku navaja

statistične podatke o številu in delovanju danskih splošnih knjižnic in jih mestoma primerja s podatki slovenskih knjižnic.

Tudi prispevek Melite Ambrožič (1995) ne sodi v okvir predstavljanja danskih splošnih knjižnic, temveč predstavlja članek Marka Nielsa o organizacijskih vidikih univerzitetnih knjižnic. Poudarek slovenskega prispevka je na predstavitvi Univerzitetne knjižnice v Aarhusu, opisu novih tehnoloških in finančnih razmer v katerih delujejo knjižnice, vplivu teh novih razmer na univerzitetne knjižnice ter reorganizaciji in medsebojnem sodelovanju slednjih.

Knjižnični sistem Danske je bil obravnavan tudi v diplomskem delu Simone Polše Zupan (2001). V njem je predstavila ureditev in delovanje posameznih tipov knjižnic na Danskem, splošne značilnosti knjižničnega sistema, skupne službe oziroma »povezovalne ustanove«, knjižničarska združenja ter šolo za usposabljanje knjižničnih delavcev. Za razliko od našega diplomskega dela pa diplomsko delo od Polše Zupanove ni obravnavalo prenosov danske knjižničarske prakse v slovensko okolje.

Danski knjižnični sistem in knjižnična zakonodaja sta predstavljena tudi v diplomskem delu Brede Bizjak (2002). Avtorica je analizirala zakonske ureditve bibliotekarstva v nekaterih evropskih državah. Pri tem je ločila zakonodajo v nekdanjih socialističnih državah (Madžarska, Litva, Ukrajina, Češka, Slovaška, Romunija, Poljska in Hrvaška) ter zakonodajo v razvitih evropskih državah. V okviru slednjih je poleg Velike Britanije in Nemčije izpostavila tudi Dansko.

Kako velik vpliv ima dansko knjižničarstvo na slovensko knjižnično okolje lahko najbolje ponazorimo na primeru zbornika, ki ga je največja slovenska knjižnica, Mestna knjižnica Ljubljana, izdala ob 100-letnici ene izmed svojih enot – enote in nekoč samostojne knjižnice – Knjižnice Otona Župančiča. Zbornik povečini sestavljajo prispevki o preteklosti te knjižnice, njenih pomembnih dosežkih in eminentnih osebnostih. Del zbornika pa je namenjen tudi pogledu v prihodnost, kako naj bi se knjižnica razvijala v bodoče. V tem okviru je poleg nizozemske knjižničarske prakse predstavljen tudi primer digitalnega razvoja danskih splošnih knjižnic oziroma danske digitalne knjižnice (Thorhauge, 2011).

Kot lahko vidimo iz zgornjega pregleda, med slovenskimi knjižničarji velja veliko zanimanje in občudovanje danskega knjižničnega sistema in knjižničarske prakse. »Dansko knjižničarstvo nam lahko namreč v marsičem služi za vzor, njihove rešitve pa kot dokaz, da je možno marsikaj doseči, če se pozabi na ozke interese posameznih ustanov ali celo posameznikov. Kot smo lahko na vsakem koraku ugotavljali, Danci ne razpravljajo veliko o

tem, kaj in kako bodo nekaj storili, ampak imajo raje konkretne rezultate. Tak pragmatičen način življenja je viden tudi v njihovem knjižničnem sistemu. Odlikujejo ga sistematičnost, urejenost in izjemna kooperativnost.« (Ambrožič, 1997, str. p1). V nadaljevanju naloge bomo pogledali, če in kako je zanimanje za dansko knjižničarstvo vplivalo na slovensko knjižničarsko prakso.

2.2 METODOLOGIJA

V diplomskem delu bomo primerjali knjižnična sistema, zakonodajo in knjižnično prakso v dveh državah – Sloveniji in Danski. Vsebina diplomskega dela sodi v okvir primerjalnega bibliotekarstva oziroma mednarodnega knjižničarstva, ki pogloblja in razširja pridobljena temeljna spoznanja o razvoju in organiziranosti knjižničarstva. Primerjalno bibliotekarstvo je primerjava različnih vrst knjižnic in njihovega delovanja v različnih državah (Južnič, 2004) in

- » ... obravnava sodobni razvoj in stanje knjižničarstva po svetu;
- analizira in primerja družbene osnove in strokovne modele za delovanje knjižničarstva na določenih območjih;
- obravnava osnove, modele, zvrsti in razvoj bibliotekarske vede in še posebej spremlja moderne strokovne usmeritve in interdisciplinarne povezave;
- prikazuje in primerja razvoj in dosežke bibliotekarske vede in stroke na tujem s stanjem in strokovnimi usmeritvami v domačem okolju;
- usposablja za raziskovalno delo na področju bibliotekarske vede ter za spremljanje, razvijanje, načrtovanje in vodenje sodobne organiziranosti in delovanja knjižničarske stroke in službe.« (Južnič, 2004, str. 69).

Kaj pravzaprav je primerjalno bibliotekarstvo, je lepo zapisala Sylva Simsova (1975):

- Primerjalno bibliotekarstvo se kot veda ukvarja s tistimi področji v knjižničarstvu, ki se dajo primerjati. Je samostojno bibliotekarsko raziskovalno in študijsko področje.
- Knjižnice delujejo na področju družbenih in kulturnih dejavnosti, zato so področja v knjižničarstvu, ki jih primerjamo, močno odvisna od družbenega kulturnega dogajanja in jih ni mogoče proučevati ločeno od njihovega okolja.
- Na delo v knjižničarstvu vpliva sistem družbenih kulturnih vrednot in družbenih odnosov. Če ti odnosi ne ustrezajo potrebam knjižničarstva, bo knjižničar začel

iskati primerjave z ustreznimi rešitvami zunaj svojega družbenega okolja v tako imenovani kulturni izposoji. Pri analizi drugih sistemov družbenih kulturnih vrednosti in odnosov med ustanovami ter njihovim okoljem bo z raziskovalno metodo primerjalnega bibliotekarstva spoznal njihove rešitve določenih knjižničarskih vprašanj ter proučil njihovo združljivost z lastnimi družbenimi kulturnimi vrednotami in zaželeno učinke ali posledice, ki bi jih takšna kulturna izposoja povzročila.

- Raziskovanja na področju primerjalnega bibliotekarstva prispevajo, da doumemo relativnost vseh kulturnih vrednostnih sistemov in spoznavamo, da temelji vrednost domačega sistema na čustveni privrženosti lastni kulturi. Naučimo se dvomiti tako o svojem kot o drugem sistemu.

Bistveni del primerjalnega bibliotekarstva je primerjalna raziskovalna metoda. Pogoji zanjo so poznavanje bibliotekarstva kot vede in knjižničarstva kot dejavnosti, znanje jezika, dostopnost do informacijskih virov ter strpnost in razumevanje drugačnosti (Južnič, 2004). Metoda temelji na pridobivanju podatkov, pridobljenih iz primarnih ali sekundarnih virov. Sistematične povezave podatkov uporabimo za potrditev hipotez ali za iskanje odgovorov na raziskovalna vprašanja.

Poleg primerjalne raziskovalne metode bomo v diplomskem delu uporabili tudi metodološki pristop mednacionalne oziroma medkulturne študije. Te lahko obravnavajo vrste knjižnic, ki jih raziskujemo v več državah in/ali knjižničarske probleme oziroma področja, ki so različno razrešenih v dveh ali več državah. V našem diplomskem delu se bomo osredotočili na različnost tipov knjižnic Slovenije in Danske.

Izvedli bomo tudi študijo primerov. Te lahko obsegajo poglobljeno primerjalno analizo o določeni vrsti knjižnic oziroma knjižničnem problemu ali področju v določni državi (Južnič, 2004). V našem primeru bomo obravnavali problem implementacije knjižničnih praks iz enega v drugo okolje ter primerjali področja nastanka knjižnic, knjižnične zakonodaje in knjižničnih sistemov.

2.3 CILJI RAZISKAVE

V diplomskem delu bomo opravili kvalitativno oziroma teoretično raziskavo s katero bomo skušali potrditi oziroma ovreči naslednje cilje, ki smo si jih zastavili na podlagi

pregledane literature o tematiki, ki jo delo pokriva ter osebnih izkušnjah avtorja diplomskega dela:

- Preveriti, ali je razvoj nacionalne kulture v funkciji krepitev nacionalne države.
- Preveriti, ali na razvoj kulture in knjižničarstva v državi vpliva zgodovinski razvoj države.
- Preveriti, ali na razvoj knjižničarstva v državi vpliva politična kultura v njej.
- Preveriti, če je število novih praks, ki jih uvajajo knjižnice, odvisno od finančnih sredstev, ki so jim na razpolago.
- Preveriti, če slovenske knjižnice pri svojem delovanju uporabljajo tudi dobre prakse z Danske.
- Ugotoviti, ali imajo slovenske knjižnice težave pri prenosu danskih praks v slovensko knjižnično okolje.

3 DANSKA

Kraljevina Danska je najstarejša in najmanjša nordijska oziroma severnoevropska država. Na zahodu je obdana z Severnim morjem na vzhodu pa z Baltskim morjem. Ima 406 otokov in 7.314 km obale. Pod dansko krono spadajo še Ferski otoki in Grenlandija, vendar ti uživajo samoupravo. Danska brez Ferskih otokov in Grenlandije, ki je sicer največji otok na svetu, meri slabih 43.000 kvadratnih kilometrov in je dvakrat večja od Slovenije, ki meri dobrih 20.000 kvadratnih kilometrov. Najvišja točka države leži na 173 metrih nadmorske višine.

Glavno mesto Danske je København v katerem je po podatkih iz leta 2014 živel 1.246.611 prebivalcev (Denmark.dk, 2016). Druga večja mesta v državi so Aarhus, Odense in Aalborg. Prebivalcev ima nekaj več kot 5,6 milijona, torej skoraj trikrat več kot Slovenija. Velika večina Dancev pripada luteranski evangelijski cerkvi. Uradni jezik je danščina.

Uradna valuta Danske so danske krone, saj država ni želela vstopiti v evroobmočje. Danska je znana po visokem življenjskem standardu njenih prebivalcev. Bruto družbeni proizvod na prebivalca je v letu 2014 znašal dobrih 43.000 EUR (Denmark.dk, 2016). Danska ekonomija je ena bolj konkurenčnih na svetu in izjemno liberalna. Kljub temu imajo veliko moči v državi sindikati, zato je danska minimalna plača, čeprav ni zajamčena z zakonom, med najvišjimi na svetu. Danska slovi tudi kot država z najvišjo stopnjo enakosti pri dohodkih. Ameriška poslovna revija Forbes pa jo je označila kot državo z najboljšo podjetniško klimo na svetu. To ji omogoča mešani trg kapitalistične ekonomije in socialne države.

Kraljevina Danska je ustavna monarhija z enodomnim parlamentarnim sistemom in večstrankarsko demokracijo. Prva ustava sega v pomlad narodov, v leto 1849. Vlada in parlament imata sedež v Københagenu. Čeprav ima monarh po ustavi izvršilno moč, pa je njegova vloga bolj reprezentativne narave. Imenuje in odpoklicuje premiera in vladne ministre. Dejansko izvršilno vejo oblasti prestavlja vlada, ki jo sestavljajo premier in ministri. Skrbi za izvrševanje sprejetih zakonov ter za predlaganje zakonskih aktov in proračuna.

Danski parlament se imenuje »Folketinget«, v njem je 175 poslancev, predstavnikov Danske ter po dva predstavnika Grenlandije in Ferskih otokov, skupaj torej 179 poslancev. Parlamentarne volitve potekajo na štiri leta. Na Danskem imajo splošno volilno pravico in proporcionalni volilni sistem. »Folketinget« je zakonodajno telo, potrjuje pa tudi proračun.

Pred približno desetimi leti (leta 2007) se je na Danskem zaključila reforma lokalne samouprave, ki je šla v smer zmanjševanja števila občin oziroma njihovega združevanja. Iz

271 občin je nastalo 98 občin, namesto štirinajstih »dežel« pa so uvedli pet »regij« (Denmark.dk, 2016). Reorganizacijski proces je trajal pet let, od leta 2002. Občine morajo imeti najmanj 20.000 prebivalcev – izjema je sedem občin, ki imajo manj prebivalcev in ležijo na otokih, so pa z zakonom obvezane k sodelovanju z večjimi sosednjimi občinami. Naj ob tem omenimo še, da to ni bila prva reforma lokalne samouprave, saj je ta že leta 1970 doživela drastične spremembe. Takrat se je število občin s 1.360 zmanjšalo na 275, števil regij pa z 22 na 14. Lokalna samouprava in lokalni politiki imajo precejšen vpliv na življenje Dancev. Reorganizacija je vplivala tudi na organiziranost knjižnic, o čemer bomo pisali kasneje.

Danska je od leta 1973 članica Evropske unije in je tudi del schengenskega območja, ni pa članica evroobmočja. Je ustanovna članica zveze NATO (Organizacija severnoatlantskega sporazuma) in OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj). Danska je tudi članica UN (Združenih narodov) in OSCE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi). V zadevah Evropske unije Danska zagovarja načelo subsidiarnosti.

Poleg tega, da Danska velja za eno izmed najsrečnejših držav glede na zdravstveni standard, blagostanje in izobraževanje, velja tudi za izjemno mirno državo. Global peace index je v letu 2015 označil Dansko kot drugo najmirnejšo državo na svetu, takoj za Islandijo (Global peace index 2015, 2016).

3.1 ZGODOVINA

Da bi lahko pravilno razumeli sedanje razmere, je potrebno vsaj na kratko opisati zgodovinski razvoj države. Simsova (1975) namreč pravi, da določenih področij v knjižničarstvu ne moremo preučevati ločeno od njihovega okolja, to pa je v veliki meri oblikoval tudi njegov zgodovinski razvoj. Poleg zgodovinskega razvoja države bomo v tem podglavju obravnavali tudi njen kulturni razvoj, saj menimo, da je neločljivo povezan z zgodovino danskih knjižnic in njihovim knjižničnim sistemom.

Na dansko zgodovino je pomembno vplivala lega tega ozemlja. Polotok Jutland, ki je sestavni del Danske, leži med Severnim in Baltskim morjem, med Švedsko in Nemčijo. Današnje dansko ozemlje je bilo naseljeno že v času prazgodovine. Kot izrazito položna dežela je zaradi svoje lege že v preteklosti predstavljala most med državami srednje in državami severne Evrope.

Med 8. in 11. stoletjem so ozemlje naselili Vikingi in od 9. do 11. stoletja vzpostavili močno državo, kraljevino. V 11. stoletju so sprejeli krščanstvo, pokristjanjevanje samo pa je potekalo že od srede 9. stoletja. Prav tako so v prvi polovici 11. stoletja osvojili večje predele Anglije in Norveško ter postali pomembna evropska sila. V začetku 15. stoletja je danski kraljici pod svojo oblastjo za več kot stoletje uspelo združiti Dansko, Norveško in Švedsko, pod dansko oblast sta prišli še vojvodina Schleswig in grofija Holstein. Danska je imela največji obseg konec 15. stoletja, ko je poleg naštetih območij obsegala še Finsko, Islandijo, Grenlandijo in del ozemlja današnje Nemčije (severni del do Hamburga). Prva je personalno unijo zapustila Švedska leta 1523, ki je sčasoma dobila prevlado na tem območju, moč Danske pa je slabela (Natek in Natek, 1999).

V 18. stoletju je København postal eno od vodilnih evropskih trgovskih in pristaniških mest. Sodobno kmetijstvo se je na Danskem pričelo konec 18. stoletja z gospodarskimi reformami in zemljiško odvezo. V času Napoleonovih vojn je bila Danska nevtralna, vendar se je zaradi trgovanja s Francozi zapletla v spor z Veliko Britanijo in Švedsko. Leta 1814 je morala v Kielu podpisati mirovni sporazum, s katerim je Švedski odstopila Norveško, Veliki Britaniji pa otok Helgoland. Leta 1864 je spor med Dansko in Nemško zvezo vzplamtel v vojno med tema dvema državama, ki se je končala z danskim porazom. Danska je morala Nemški zvezi oziroma Prusiji prepustiti Schleswig-Holstein in Lauenburg (Natek in Natek, 1999).

Med 1. svetovno vojno je bila Danska nevtralna. Konec vojne je Islandija dobila neodvisnost in postala kraljevina v personalni uniji z Dansko. Leta 1920 je bil v Schleswigu izveden plebiscit in pokrajina je pripadla Danskim. Tudi med 2. svetovno vojno je Danska želela ostati nevtralna in je leta 1939 z Nemčijo sklenila sporazum o nenapadanju. Nemci so sporazum prekršili že naslednje leto in zasedli Dansko. V tem času se je Islandija dokončno osamosvojila, večjo avtonomijo pa so dobili Grenlandija in Ferski otoki (Natek in Natek, 1999; Denmark.dk, 2016).

Po 2. svetovni vojni je dansko politiko zaznamovala nestabilnost, ki je bila posledica hitrega menjavanja vlad. Socialni demokrati so namreč morali več volilnih obdobj deliti politično oblast z ostalimi strankami. Temu obdobju je sledil gospodarski razvoj in izgradnja socialne države, kar je privedlo do tega, da je Danska danes ena izmed gospodarsko najrazvitejših držav na svetu.

3.2 KULTURNA ZGODOVINA

Danska kulturna politika prispeva in daje ljudem na Danskem osnove kulture v življenju, v odnosu do preteklosti in v odnosu do izzivov modernega življenja. Danci so ena najstarejših nacij na svetu in to je zaznamovalo tudi dansko kulturo, ki je bila podvržena iskanju konsenza in homogenosti. Za dansko kulturo je značilno sledenje tujim vplivom, saj so Danci svojo kulturo stalno prilagajali glede na kontakt s prebivalci drugih političnih tvorb. Vendar pa noben kulturni element ne predstavlja nacionalne identitete tako močno kot danski jezik (Natek in Natek, 1999; Denmark.dk, 2016).

Pred reformacijo je bila kultura na Danskem v domeni cerkve, leta 1536 pa je pristojnost za ta segment javnega življenja prevzel kraljevi dvor. Financiranje kulture so s tem prevzeli kralj in člani dvora, umetnost in kultura pa sta še naprej ostala del fevdalne tradicije. Kulturno infrastrukturo so predstavljale absolutistične posvetne in kulturne ustanove. Ob zatonu absolutizma, in ko je Danska sredi 19. stoletja sprejela svojo prvo demokratično ustavo, se je odgovornost za podporo umetnosti in kulture postopoma preselila s kraljevega dvora k na novo ustanovljeni javni upravi oziroma Ministrstvu za cerkev in izobraževanje (dan. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet) oziroma »Religioznemu ministrstvu«. To je v svoje okrilje prevzelo številne kulturne institucije, med drugim tudi Akademijo umetnosti (dan. Kongelige Danske Kunstakademis) in Kraljevo gledališče (dan. Kongelige Teater). Državna podpora je bila namenjena vzdrževanju in ohranitvi danske kulturne dediščine, umetniškemu izražanju in izobraževanju umetnikov.

Leta 1916 so se cerkvene zadeve preselile na drugo ministrstvo, kultura pa je ostala del Ministrstva za izobraževanje do leta 1961, ko je bilo ustanovljeno dansko Ministrstvo za kulturo (dan. Kulturministeriet). Vse od leta 1849 je financiranje kulture počasi prehajalo iz rok kraljevega dvora na civilno upravo države. Ustanovitev ločenega ministrstva označuje začetek nove dobe v kateri so dobila kulturna vprašanja višjo prioriteto in v kateri so postali prebivalci neposredno vpleteni v umetnost in ostale kulturne dejavnosti. To sovpada tudi z obdobjem, ko je v kulturni politiki Danske prevladala razsvetljenska filozofija. V času absolutizma je bila kultura namreč stvar elit. Nova, meščanska kultura je od srede 18. stoletja nastajala v krogu trgovcev in javnih uslužbencev. Meščanstvo, ki je bilo za razliko od povečini nemškega plemstva, sestavljeno predvsem iz Danccev, je zagovarjalo bolj nacionalno usmerjeno kulturo. Hkrati se je v Københagenu v krogih intelektualcev liberalno gibanje

preobrazilo v t.i. kulturni radikalizem, ki so ga opredeljevali razsvetljenstvo in svoboda posameznika (Cultural profile, 1996).

Po letu 1864 je kulturno politiko zaznamovala filozofija N. F. S. Grundtviga – en narod, en jezik, eno ljudstvo. Danski posestniki so začeli pridobivati ekonomsko in s tem tudi politično moč. Razvijala se je tudi njihova kultura. Nacionalna čustva so vplivala tudi na podeželsko kulturo. Politični vzpon socialdemokratskega delavskega gibanja v 30. letih 20. stoletja je zaznamoval tudi dansko kulturo, ki je postala bolj sproščena, usmerjena v zabavo ljudstva in s tem tudi širše obiskovana. Kultura je postajala vse bolj nacionalno obarvana. V takem ozračju je leta 1961 nastalo Ministrstvo za kulturo (Duelund, 2013).

Istočasno so bile formulirane tudi osnove za pravne in finančne okvirje kulturnih dejavnosti, ki zagotavljajo umetniško in kulturno svobodo. V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so bili na Danskem postavljeni temelji za izboljšanje promocije umetnosti in kulture, rezultat pa je bil sprejetje vrste novih in naprednih kulturnih zakonov. Osnovna ideja, zakoreninjena v novi zakonodaji, je spodbujati umetniško delovanje, ne pa ga usmerjati in kontrolirati. Drugo osnovno načelo oz. cilj pa je narediti kulturo dostopno kjerkoli in komurkoli (Duelund, 2013).

Prednostni trend danske sodobne politike je vzdrževanje in razvoj že doseženih ciljev. Načelo subsidiarnosti, ki je v danski politiki pomemben trend v širšem smislu in pomeni, da so javne zadeve uresničevane čim bližje državljanom, se kaže tudi v kulturni politiki. Preko refundacij in (finančnih) spodbud, torej načela spodbud, teži danska kulturna politika k zagotovitvi kulturne oskrbe vseh prebivalcev in h geografski razširitvi kulturnih dogodkov. V letu 1996 je bilo speljanih veliko regionalnih kulturnih dogodkov in eksperimentov z namenom razviti in testirati novo delitev odgovornosti med politiki in državnimi oblastmi na državni, regionalni in lokalni ravni (Cultural profile, 1996).

Nedavno je kulturna politika Danske dobila še en cilj - vključiti prebivalce v kulturne aktivnosti. Ta cilj je močno poudarjen tudi v šolstvu in izobraževanju in ga je avtor diplomskega dela ob obisku Danske tudi osebno spoznal. Tekom trimesečnega obiska se je udeleževal izobraževanja, pri katerem je bil osnovni predmet »Aktivno državljanstvo v politiki«. Poudarek je bil na nevladnih organizacijah, vplivanju na politiko preko medijev, analiziranju informacij, interesnih skupinah ipd. Na tem mestu bi poudarili, da so na Danskem nevladne organizacije precej bolj organizirane, imajo precej daljšo tradicijo kot v Sloveniji in s tem tudi ugled, tudi v politiki. Prebivalci imajo veliko zaupanja v tovrstne organizacije.

Ker je Ministrstvo za kulturo pomemben element v danski kulturni politiki, mu bomo namenili še nekaj besed. Ministrstvo za kulturo je odgovorno za pobude, ki vključujejo tudi podporo kreativni umetnosti, glasbi, gledališču, filmu, knjižnicam, arhivom, muzejem in visokim izobraževanjem znotraj teh področij. Ministrstvo je odgovorno tudi za varstvo avtorskih pravic, za širjenje kulturnih informacij, radio in televizijo, šport in mednarodno kulturno sodelovanje. Prednostne pobude znotraj teh področij vključujejo še oblikovanje zakonodaje in ostalih pravil in predpisov, plačnega sistema in kadrovanja v povezavi z nacionalnim inštitutom za kulturo. Zajema tudi preglednost nad kulturnimi zavodi, ki so prejemniki državnih subvencij in njihovimi stroški.

Ministrstvo za kulturo obsega centralno divizijo in veliko kulturnih zavodov. Kulturni zavodi so razdeljeni na tri glavna področja:

- kreativna umetnost, ki se nanaša na izvajanje oz. nastopanje,
- ohranitev in promocija kulturne dediščine,
- visokošolsko izobraževanje in usposabljanje.

Kulturne institucije uživajo precejšnjo mero svobode in neodvisnosti v odnosu do ministrstva. To svobodo jim zagotavljajo dolgoletna tradicija, lokalni predpisi oz. večletna finančna preskrbljenost (Cultural profile, 1996).

3.3 KNJIŽNIČNA ZAKONODAJA

Prvi zakon o knjižničarstvu je danski parlament sprejel že leta 1920, vendar je urejal le področje javnih, splošnih knjižnic, saj Danska še danes nima zakona, ki bi urejal delovanje vseh tipov knjižnic. Seveda so knjižnice na Danskem obstajale že dolgo pred sprejemom zakona. Po vsej državi so društva, občine in zasebniki ustanavljali knjižnice z namenom zagotoviti gradivo za branje. S sprejemom zakona je država priznala pomen teh knjižnic. (Lindbo-Larsen, 1979). Zakon se je spreminjal z razvojem knjižnic, vendar te spremembe do leta 1950 niso bile velike.

Že s prvim zakonom je država zagotovila del sredstev za delovanje splošnih knjižnic. Delež je bil sorazmeren glede na znesek, ki ga je prispevala lokalna skupnost. Na ta način je država želela spodbuditi občine k zagotavljanju sredstev za delovanje knjižnice. Poleg teh sredstev je država z zakonskimi akti zagotavljala še posebna nepovratna sredstva. Tako je npr. že zakon iz leta 1920 predvideval državno subvencijo za vzpostavitev in reorganizacijo splošnih knjižnic ter posebno določbo, da mora splošna knjižnica v Københavnu dobiti

sredstva tudi iz državnega proračuna. Ta podpora je bila določena v višini petkratnika maksimuma sredstev, ki ga prejema posamezne splošne knjižnice. Leta 1920 je osnovni prispevek države znašal polovico sredstev, ki jih je za delovanje knjižnice prispevala občina (Lindbo-Larsen, 1979).

S spremembo zakona leta 1931 je bila umaknjena zgornja meja višine prispevka in tudi poseben status splošne knjižnice v Københavnu. Kot novost je bila tega leta uvedena metoda izračuna višine državne subvencije. Država je prispevala subvencijo v višini 80 % občinskih sredstev, če so ti znašali manj kot 15.000 danskih kron, 40 % lokalnih sredstev, če je bila njihova višina med 15.000 in 25.000 danskih kron ter 20 % občinskega prispevka, če je ta znašal nad 25.000 danskih kron (Lindbo-Larsen, 1979). Zakon je bil hkrati dopolnjen tudi s členom, ki je šolskim knjižnicam omogočal pridobitev nepovratnih sredstev s strani države, ne glede na to, ali jih država že podpira na kak drug način. Ločena načina financiranja splošnih in šolskih knjižnic sta privedla tudi do nastanka dveh združenj, v enega so se povezali šolski knjižničarji, drugo pa zastopa interese šolskih knjižnic. Dopolnila iz leta 1931 so določila tudi, da morajo splošne knjižnice zagotavljati storitve za celotno populacijo, tudi za otroke.

Do leta 1950 Zakon ni doživel drugih bistvenih sprememb, vzpostavitev lokalnih splošnih knjižnic je bila prostovoljna odločitev vsakega ustanovitelja in občine niso imele nobene obveze glede tega. Zakon iz leta 1950 je občine postavil pred zahtevo, da zagotovijo zadostna sredstva za vzdrževanje obstoječih knjižnic. Zakon je tudi usmerjal občinske svete k financiranju splošnih knjižnic glede na potrebe teh. Vključeval je določbo, da morajo občine, v katerih do 1. aprila še ne bi bila vzpostavljena splošna knjižnica, to ustanoviti, če bi to pisno zahtevalo vsaj 10 % volivcev v tej občini. Ta določba je že nakazovala nadaljnjo smer razvoja knjižnične zakonodaje (Lindbo-Larsen, 1979).

Pred sprejemom novega zakona leta 1964 je bilo več kot 50 % splošnih knjižnic v zasebnih rokah, čeprav je država pokrila večino stroškov njihovega delovanja. Leta 1964 sprejet nov zakon je temeljil na naslednjih načelih:

- Področje delovanja splošne knjižnice je omejeno na občino ali pa dve ali več občin.
- Od vseh občinskih svetov se zahteva, da zagotovijo knjižnične storitve za svoje občane, tako za otroke kot za odrasle. To lahko naredi občina sama ali pa v sodelovanju z drugimi občinskimi sveti.
- Večina neobčinskih javnih knjižnic preide v domeno občin.

- Knjižnice morajo biti brezplačno dostopne vsem prebivalcem Danske.
- Splošne knjižnice morajo zagotavljati dostopnost do knjig in AV gradiva.
- Vsak prebivalec Danske si lahko izposodi knjige v kateri koli splošni knjižnici v državi.
- Knjižnice, ki delujejo v okolju z več kot 5.000 potencialnimi uporabniki morajo zaposliti formalno izobraženega knjižničarja.
- Država denarno podpira šolske knjižnice, če te delujejo skupaj z lokalno javno knjižnico.
- Stroške delovanja regijskih knjižnic krijejo država in regije, v katerih te knjižnice delujejo (The Danish public libraries act 1964, 1965).
- Za financiranje splošnih knjižnic skupaj skrbijo občine in država. Država daje letno dotacijo občinam. Dotacija pokriva 20 % stroškov javnih knjižnic in 15 % stroškov šolskih knjižnic (Primožič in Isakovič, 1982).

Opazimo lahko, da je del vsebine Zakona o knjižničarstvu iz leta 1964 namenjen tudi šolskim knjižnicam. Te so bile iz zakona ponovno izvzete leta 1993, ko so bile vključene v zakonski predpis o šolstvu. V Zakonu o knjižničarstvu so šolske knjižnice ostale omenjene le v tistih členih, ki obravnavajo sodelovanje med dvema tipoma knjižnic in vladne subvencije za njihov razvoj. Podrobneje je delovanje šolskih knjižnic zajel odlok pristojnega ministrstva o šolskih knjižnicah v ljudskih šolah, ki je bil pripravljen leta 1995. V pristojnosti občinskih svetov je ostala odločitev o imenovanju šolskih knjižničarjev, sprejemajo pa tudi administrativne odločitve o delovanju šolskih knjižnic in druge pravilnike. Materialna sredstva, potrebna za delovanje šolske knjižnice, potrjujejo šolski sveti, ki skrbijo tudi za izvajanje programa, ki ga za šolske knjižnice predvidevajo občinski sveti (Quick information: school libraries Denmark, 1997).

17. maja 2000 je bil sprejet trenutno veljaven Zakon o knjižničnih storitvah (dan. Lov om biblioteksvirksomhed). Poleg delovanja splošnih knjižnic opredeljuje tudi delovanje knjižnic, katerih ustanoviteljica oziroma financer je danska vlada. Zakon ne samo da upošteva realnost, v kateri je nastal, temveč so njegovi pripravljavci zakon sestavili po obsežni analizi, kaj prinaša prihodnost. Tako novi zakon obravnava splošno knjižnico kot moderno knjižnico, ki ni le fizičen prostor, njene storitve pa niso dostopne le fizičnim obiskovalcem temveč jih lahko uporabniki koristijo tudi na daljavo. Poleg dostopa do knjižnega gradiva morajo knjižnice omogočati tudi dostopnost do interneta in elektronskih podatkovnih zbirk (Act regarding library services, 2001).

Zakon za cilj delovanja knjižnic določi spodbujanje informiranosti, izobraževanje in kulturno aktivnost. Ponovi določbe zakona iz leta 1964, da morajo splošne knjižnice sodelovati s šolskimi (te so obvezne v vseh šolah) in da morajo zagotoviti knjižnične storitve tako za otroke kot za odrasle. Nov zakon prinaša »sprostitev« delovanja knjižnice. Deregulirano je mesto vodje knjižnice, ki po novem ne rabi imeti bibliotekarske izobrazbe. Sproščen je tudi način delovanja medknjižnične izposoje, knjižnice imajo več svobode pri zaračunavanju knjižničnih storitev, seveda pa osnovne knjižnične storitve ostajajo brezplačne. Zakon npr. opredeljuje maksimalno višino zamudnine. Splošnim knjižnicam novi zakon dovoljuje, da uporabnikom iz drugih občin zaračunajo koriščenje knjižničnih storitev izven občine bivanja (Act regarding library services, 2001).

Država plačuje za izgrajevanje nacionalne bibliografije in vzajemnega kataloga, ki je dostopen preko interneta ter medknjižnično izposajo, ki mora biti za končnega uporabnika brezplačna. Država financira tudi regijske knjižnice, ki v sodelovanju z dansko Narodno in univerzitetno knjižnico splošnim knjižnicam pomagajo pri izvajanju nekaterih nalog kot so nabava knjižničnega gradiva, svetovanje in usposabljanje knjižničnih delavcev.

Zakon je bil spremenjen leta 2002, 2005, 2007, 2008, 2010 in 2013. Dopolnitev iz leta 2002 se je nanašala na knjižnično nadomestilo. Spremembe v letih 2005, 2007 in 2008 so odraz sprememb v lokalni samoupravi oz. se nanašajo na preimenovanje Agencije za knjižnice. Črtan je bil odstavek po katerem je bilo predvideno, da bo Ministrstvo za kulturo pripravilo podrobnejša pravila glede poročanja o porabi subvencij oziroma o reviziji finančnega poslovanja knjižnice. Razveljavljeni pa so bili tudi štiri členi (32., 33., 33a. in 34.). Ti so obravnavali minimalno višino zamudnine ter načine izterjave njenega plačila (Lov om biblioteksvirksomhed, 2000; Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed, 2013).

3.4 KNJIŽNIČNI SISTEM

Osnovo za danski knjižnični sistem predstavlja zgoraj predstavljeni Zakon o knjižničnih storitvah. Ta predvideva tri tipe knjižnic: splošne, šolske in znanstvene. Za dejavnost javnih knjižnic je pristojno Ministrstvo za kulturo, poleg javnih pa obstajajo tudi privatne knjižnice. Te dobivajo finančna sredstva iz proračuna le v primeru, da so vključene v danski knjižnični sistem. Zakonska regulativa obstaja le za splošne in šolske knjižnice, ne pa tudi za znanstvene knjižnice. So pa te vključene v člene drugih predpisov s področja splošnih knjižnic, visokega šolstva, obveznega izvoda ipd.

Dansko knjižnično mrežo tako sestavljajo splošne knjižnice (financirajo jih občine, projektno pa tudi država), ki so direktno povezane s svojo centralno-regijsko knjižnico (6 vseh skupaj), šolske knjižnice (ustanovitelj in financer so občine) in znanstvene knjižnice (tako Danci poimenujejo kar v Sloveniji ločimo na visokošolske, specialne in nacionalne knjižnice).

Dober pokazatelj medsebojnega sodelovanja danskih knjižnic je organizacija medknjižnične izposoje. Po zakonu morajo vse javne knjižnice ter nekatere specialne in univerzitetne knjižnice sodelovati pri medknjižnični izposoji. Različne vrste knjižnic imajo različne nivoje sodelovanja v medknjižnični izposoji, kar se odraža oz. je dobro označeno že v vzajemnem katalogu. Uporabniki sodelujočih knjižnic so oproščeni plačila izposoje medknjižničnega gradiva, stroške storitve namreč krije vlada preko Danske agencije za knjižnice in medije.

Za danske splošne knjižnice je v okviru knjižnice v Aarhusu (dan. Statsbiblioteket) od leta 1968 dalje organizirana tudi skupna repozitarna knjižnica kot nacionalna knjižnična zbirka redko uporabljenih oziroma izločenih gradiv. Knjižnica, poleg depozitarne opravlja tudi naloge nacionalne in univerzitetne knjižnice, je dolžna hraniti gradivo, ki ga izločajo splošne knjižnice in ga tudi dajati v uporabo. Zbirka šteje preko 4.400.000 enot, ki so na voljo za medknjižnično izposajo (Statsbiblioteket, 2016). Gradivo, ki ga ne uvrstijo v zbirko, dajo na voljo drugim knjižnicam, del pa ga pošljejo v druge države.

Poskrbljeno je tudi za imigrante, ki živijo na različnih koncih Danske in prihajajo iz različnih držav – leta 1984 so ustanovili Dansko osrednjo knjižnico za literaturo za priseljence (dan. Bibliotekscenter for Integration). Knjižnico financira država. Poleg izposoje gradiva splošnim in šolskim knjižnicam, skrbi tudi za njihovo informiranje o priseljencih. Gradivo si je možno izposojati samo preko knjižnic. Kot center za medknjižnično izposajo zvočnih knjig deluje Danska nacionalna knjižnica za slepe (dan. Danmarks Blindebibliotek). Slepim in slabovidnim si lahko njena gradiva izposojajo preko svojih lokalnih splošnih knjižnic (Polše Zupan, 2001).

Zanimivo funkcijo ima Danski knjižnični center (dan. Dansk BiblioteksCenter, ustanovili so ga leta 1949), ki nudi storitve knjižnicam in drugim javnim ustanovam, pa tudi privatnim podjetjem, združenjem in drugim organizacijam. Center ima status grosista za knjižno gradivo in torej lahko kupuje knjige pri založnikih in jih »pripravljene za uporabo« prodaja knjižnicam. Skrbi za nabavo vseh del, ki nastajajo na Danskem. V t. i. standardno ponudbo sodijo anotacije oz. kratki spisi in ocene novih danskih knjig. Anotacije pripravljajo

knjižničarji iz splošnih in šolskih knjižnic, ki delajo za Center prostovoljno. Za anotacije se ne zanimajo le knjižnice, ampak tudi avtorji, založniki in dnevni tisk, saj so pomembna osnova za odločitve o nabavi določenega gradiva. Danski knjižnični center po dogovoru z Ministrstvom za kulturo skrbi za precejšen del nacionalne danske bibliografske obdelave (Danska nacionalna bibliografija: knjige, zvočni in vizualni zapisi, članki, revije; Grenlandska nacionalna bibliografija: knjige). Center izvaja katalogizacijo za splošne in šolske knjižnice, ki jo glede na število prebivalcev plačujejo lokalne skupnosti (t. i. prispevek za obdelavo gradiva). (Ambrožič, 1997)

3.4.1 Danska agencija za knjižnice in medije

Danska agencija za knjižnice in medije (dan. Styrelsen for Bibliotek og Medier) deluje v okviru Ministrstva za kulturo in je administrativno in svetovalno telo za splošne in znanstvene knjižnice ter medije. Agencija je bila ustanovljena leta 1920 kot državni inšpektorat za javne knjižnice. Leta 1986 je bila združena z Uradom državnega knjižničarja, s čimer je prevzela tudi koordinacijo znanstvenih knjižnic. Leta 1997 je urad pridobil status agencije z nazivom Državni knjižničarski urad. Današnje ime je agencija dobila leta 2008, ob združitvi z dansko Agencijo za medije.

Glavna naloga agencije je upravljanje s sredstvi, namenjenimi knjižnicam. Poleg tega Agencija skrbi za razvoj nacionalnega servisa bibliotek.dk (vzajemnega kataloga danskih knjižnic) in nacionalno bibliografijo, upravlja s sredstvi, ki izhajajo iz avtorskih pravic za izposajo v knjižnicah, zbira statistične podatke in jih analizira, koordinira razvoj nacionalnih spletnih storitev in skrbi za strateško načrtovanje razvoja knjižnic in njihovo evaluacijo. Pripravlja standarde ter katalogizacijska pravila. Organizira tudi državno shemo medknjižnične izposoje. Sodeluje tudi pri nabavi elektronskih virov za knjižnice (Thorhauge, Heide Petersen in Mølbak Andersen, 2011).

Danska agencija za knjižnice sodeluje pri projektih, ki jih izvajajo regijske knjižnice. Delovanje slednjih tudi financira. Za projekte šolskih in splošnih knjižnic je na leto namenjenih 3,3 milijona evrov, ob tem se zahteva 40% financiranje s strani občin. Splošni kriteriji za financiranje projektov so, da mora biti projekt nov, mora biti uporaben tudi za druge knjižnice (prenosljiv) in mora imeti realne možnosti za prihodnost. Predpisan čas za implementacijo in evalvacijo projekta je eno leto. Finančna sredstva načeloma niso namenjena financiranju gradiva ali opreme (tudi ne IKT) in tudi ne administraciji, ampak se

morajo porabiti predvsem za osebje, svetovanje in diseminacijo rezultatov (konference) (Vodeb, 2011).

3.4.2 Splošne knjižnice

Kot smo že pogledali, Zakon o knjižničnih storitvah zavezuje vse občine, da na svojem ozemlju organizirajo izvajanje javne knjižnične službe za odrasle in otroke oziroma prebivalcem omogočijo enak dostop do knjižničnega gradiva, tj. vseh vrst medijev, vključno z internetom. Splošne knjižnice mora voditi strokovno usposobljeno osebje. Cilj in naloga splošnih knjižnic je širitev znanja, kulture in izobraževanja tako, da je gradivo dostopno vsem in zastonj (Lov om biblioteksvirksomhed, 2000).

Kot smo že omenili, država ne financira knjižnic neposredno, ampak preko projektov, območnih knjižnic in centralnih storitev. Delovanje splošnih knjižnic financira občina in sicer najmanj v obsegu zagotavljanja osnovnih strokovnih delovnih pogojev, ki jih določa stroka. Splošne knjižnice se povezujejo s pripadajočimi regijskimi knjižnicami, katerih delovanje financira država. Njihov namen je zagotavljati skladen in enakomeren razvoj knjižnic po vsej državi, saj med občinami še vedno obstajajo razlike v kvaliteti knjižničnih storitev. Naloge regijskih knjižnic segajo na področje svetovanja in pospeševanja razvoja občinskih knjižnic, organizacije pretoka knjižničnega gradiva in informacij ter oblikovanja služb oziroma gradiva za posebne skupine uporabnikov (npr. Slepe in slabovidne, jezikovne manjšine, bolne, stare, zapornike ipd.). Hkrati te knjižnice delujejo tudi kot navadne splošne knjižnice za ožje lokalno območje.

Danske splošne knjižnice so v strokovni javnosti poznane po številnih dobrih praksah. Pogodbe regijskih knjižnic s financirjem so 4-letne. Tak rok omogoča razvoj večjih skupnih projektov. Približno tretjina aktivnosti regijskih knjižnic je namenjen skupnim projektom. To so večinoma projekti, ki jih razvije skupina regijskih knjižnic, vendar so njihovi rezultati potem razširjeni na celo državo. Projekte v veliki meri financira Danska agencija za knjižnice in medije, delno pa tudi knjižnice. Vodi jih skupina knjižnic, ki z medsebojno pogodbo določijo naloge in finančne deleže med njimi (Polše Zupan, 2001).

Na Danskem deluje 98 splošnih knjižnic ter šest regijskih knjižnic. Omenili smo že, da je bila leta 2007 izvedena reforma, ki je drastično zmanjšala število občin in regij. Posledica tega je bilo tudi prestrukturiranje organizacije splošnih knjižnic. Številne so namreč zaprle svoja vrata oziroma so se združile med seboj. Leta 2007 je bilo zaprtih 136 knjižnic, od leta

1997 do 2007 pa skoraj 500 od 1000 danskih splošnih knjižnic. Preostale knjižnice so svoje delovanje prilagodile potrebam uporabnikov: daljši odpiralni čas, povezovanje splošnih in šolskih knjižnic v manjših krajih, samopostrežne enote, širša mreža potujočih knjižnic, dostava knjižničnega gradiva ipd. (Thorhauge, Heide Petersen in Mølbak Andersen, 2011).

Tudi Danska beleži upad izposoje tradicionalnega knjižničnega gradiva in porast uporabe novih storitev, katerih razvoj je spodbudila digitalna doba. Tudi za prihodnost je predvideno, da se bodo splošne knjižnice razvijale v treh smereh: nadaljnji razvoj digitalnih storitev, preobrazba knjižničnega prostora iz knjižnega skladišča v prostor učenja in druženja ter inovativni pristop pri ozaveščanju o knjižničnih storitvah (Thorhauge, Heide Petersen in Mølbak Andersen, 2011).

3.4.3 Šolske knjižnice

Vsaka osnovna šola mora imeti šolsko knjižnico, te zahteve pa nimajo srednje šole. Šolske knjižnice na Danskem pripadajo osnovnim šolam (dan. Folkeskole) in nižjim gimnazijam, njihov glavni namen je podpora dejavnosti, ki jo izvaja šola in pomoč pri vsestranskem razvoju učencev. Šolska knjižnica mora nuditi učno gradivo učiteljem in učencem, pomagati pri razvoju šole s pripravo relevantnih informacij za učence in učitelje, spodbujati učence k učenju in branju ter učiti učence kako uporabljati knjižnico in njena gradiva. Danci poudarjajo, da so šolske knjižnice učni centri, učenci se v njih naučijo uporabljati gradiva v neposredni povezavi s posameznimi učnimi temami oz. predmeti, naučijo se tudi iskanja informacij dostopnih v knjižničnem sistemu. Ker je šolska knjižnica del aktivnosti šole, jo lahko uporabljajo le učitelji in učenci določene šole. (Ambrožič, 1997).

Knjižnični delavci v šolskih knjižnicah so v osnovi učitelji, ki so opravili ustrezna dodatna usposabljanja (Polše Zupan, 2001). Delovanje šolskih knjižnic podpirajo vladni centri za izobraževalne storitve (teh je 16) (Thorhauge, Heide Petersen in Mølbak Andersen, 2011), ki ponujajo informacije, izposojajo izobraževalnih gradiv, svetovanje in nasvete za knjižničarje. Zagotavljati morajo tudi svetovalno službo za učitelje in pomoč pri pripravi učnih gradiv. Imeti morajo zbirko učnih pripomočkov in gradiv, ki si jih lahko izposojajo učne ustanove na njihovem območju. Centri so na voljo ne le osnovnim šolam ampak tudi srednješolskemu, poklicnemu in prostovoljnemu izobraževanju. Za šole in druge izobraževalne ustanove, ki nimajo lastnih knjižnic, takšni centri (proti plačilu) zagotavljajo tudi knjižnične storitve (Ambrožič, 1997).

Danske šolske knjižnice se financirajo iz občinskih proračunov. Za namen racionalne porabe denarja se pri različnih akcijah oziroma pri nakupih gradiva občinske knjižnice povežejo med seboj. Lokalne skupnosti z večimi šolami lahko ustanovijo skupno knjižnično zbirko iz katere si posamezne šole potem izposojajo gradivo. Šolske knjižnice se povezujejo tudi z občinskimi splošnimi knjižnicami in, tako kot te, za razne projekte, izboljšave in razvoj pridobijo tudi državna sredstva (Ambrožič, 1997).

Projekti za šolske knjižnice imajo naslednje usmeritve: didaktični učinek učnih gradiv, branje drugih predmetov kot materinega jezika ter neformalna učna okolja. Prijavitelji projekta sami opredelijo kriterije za evalvacijo projekta, kdaj bo projekt uspešen, pri tem je velik poudarek na diseminaciji (konferenca, članek itn.). Dokumentacija projektov je skupno z ocenami zbrana v podatkovni zbirki in javno dostopna (Vodeb, 2010).

3.4.4 Znanstvene knjižnice

Kot smo že omenili, Danci kot en tip knjižnic obravnavajo visokošolske knjižnice (dan. uddannelsesbiblioteker), raziskovalne knjižnice (dan. forskningsbiblioteker) in specialne knjižnice (dan. fagbiblioteker). Danci tip knjižnic poimenujejo »forskningsbibliotekerne«, v diplomskem delu pa bomo zanje uporabljali izraz »znanstvene knjižnice«, ki ga je že leta 1997 uporabila Ambrožičeva. Znanstvene knjižnice služijo univerzam ter drugim izobraževalnim in raziskovalnim ustanovam, njihove zbirke pa naj bi bile nadgradnja zbirk splošnih knjižnic. Gre za zelo heterogeno skupino skoraj 900 knjižnic, v katero sodijo inštitutske knjižnice (pripadajo večinoma univerzitetnim ali visokošolskim raziskovalnim inštitutom), univerzitetne knjižnice, knjižnice visokošolskih in višješolskih ustanov, pa tudi nacionalna knjižnica in specialne knjižnice. Zanje sta večinoma pristojni ministrstvi za kulturo oz. za šolstvo, za specialne knjižnice pa tudi druga ministrstva. Knjižnica parlamenta je podrejena neposredno parlamentu. Za te knjižnice prejemajo finančna sredstva njihove matične ustanove (Ambrožič, 1997).

Tudi področje visokega šolstva je v začetku 21. stoletja doživelo reformo in združevanje manjših fakultet v večje. Ob tem je potekalo tudi združevanje in povezovanje manjših knjižnic v večje enote znotraj novonastalih večjih fakultet. Na Danskem je danes osem univerz, med katerimi so večje Univerza v Københagenu, Univerza v Aarhusu ter Tehnična univerza Danske. Univerze imajo svoje knjižnice, ki jih financira in upravlja fakulteta. Danske visokošolske knjižnice primarno služijo visokošolskemu izobraževalnemu

procesu, so pa dostopne tudi drugim uporabnikom. V primeru Aarhusa in Københagna knjižnici delujeta samostojno, saj sta pravzaprav nacionalni knjižnici, ki opravljata tudi univerzitetne naloge.

Zakonski predpis za področje znanstvenih knjižnic ne obstaja, vendar pa ga urejajo drugi predpisi: o univerzi, o obveznem izvodu, o splošnih knjižnicah itd. Danska agencija za knjižnice in medije vsako leto pripravi seznam tistih knjižnic, katerih delovanje usmerja Zakon o knjižničnih storitvah. Poleg tradicionalne vloge izposoje knjižničnega gradiva, znanstvene knjižnice razvijajo nove storitve za podporo delovanja matičnih ustanov. Danska agencija za knjižnice in medije opredeljuje pet pomembnih nalog:

- Zagotavljanje informacij z izgradnjo zbirke tiskanega gradiva in omogočanjem dostopa do elektronskih časopisov in podatkovnih baz.
- Oblikovanje novih vmesnikov za dostop do znanj, objavljenih na spletu, za študente in raziskovalce (hkratio iskanje po večih informacijskih virih).
- Izvoz znanja oziroma njegovo posredovanje iz univerz.
- Podpora raziskovalni dejavnosti in projektom, ki se odvijajo v matičnih institucijah.
- Razvoj in izobraževanje na področju informacijske pismenosti (Thorhauge, Heide Petersen in Mølbak Andersen, 2011).

3.5 STROKOVNA ZDRUŽENJA IN ORGANIZACIJE

»Društvena aktivnost na področju knjižničarstva je na Danskem neprimerno bogatejša kot pri nas, saj se tako ustanove kot zaposleni lahko vključujejo v več združenj.« (Ambrožič, 1997, str. p10). Na Danskem namreč obstaja več združenj in organizacij s področja knjižničarstva. Že leta 1905 je bila ustanovljena zveza danskih ljudskih knjižničarjev (dan. Danmarks Folkebogsamlinger), ki se je leta 1920 pridružila Danskemu združenju knjižnic. Namen združitve je bil spodbujanje bibliotekarskega razvoja na Danskem in novonastala tvorba je več kor 50 let predstavljala interese danskih knjižnic.

Leta 1969 se je od tega združenja odcepila skupina članov in ustanovila **Zvezo danskih knjižničarjev** (dan. Bibliotekarforbundet (BF)), ki predstavlja interese knjižničnih delavcev s formalno knjižničarsko izobrazbo. Primarni namen novonastale organizacije je bil izboljšanje delovnih pogojev za knjižničarje in izvajanje plačnih pogajanj. Kot smo omenili na začetku diplomskega dela imajo na Danskem nevladne organizacije velik pomen. To se

odraža tudi v članstvu Zveze danskih knjižničarjev, saj je danes vanjo včlanjenih več kot 90 % vseh knjižničarjev s formalno knjižničarsko izobrazbo. Od tega jih 2.000 dela v splošnih knjižnicah, 800 v znanstvenih knjižnicah, 450 v privatnem sektorju, približno 600 pa jih je brez stalne zaposlitve (Bibliotekarforbundet, 2016).

Zveza danskih knjižničarjev ima sedež v Københavnu. V njej je zaposlenih 25 ljudi (Bibliotekarforbundet, 2016). V okviru zveze deluje 15 interesnih skupin, ki pokrivajo različna področja: knjižnice za otroke, referenčno delo, vodenje knjižnic, katalogizacija, storitve za imigrante in begunce ipd. Posebni skupini pokrivata področje dela v specialnih knjižnicah in javnem sektorju. Zveza sodeluje z sorodnimi skandinavskimi organizacijami, mednarodno zvezo knjižnic (IFLA), mednarodnim društvom informatikov in dokumentalistov (FiD) ter evropskim uradom za knjižnična, informacijska in dokumentacijska združenja (EBLIDA). Izdajajo glasilo *Bibliotekspresen*.

Člani **Danskega združenja knjižnic** (dan. Danmarks Forskningsbiblioteksforening (DF)) so tako fizične osebe, predvsem knjižnični delavci, kot tudi institucije ter lokalni predstavniki kulturnega življenja in občinski politiki. Dansko združenje knjižnic je kot najstarejše tovrstno združenje imelo in še ima velik vpliv na razvoj splošnih knjižnic ter izobraževalnih in kulturnih politik, vpliv na oblikovanje sodelovanja na lokalni ravni, kakor tudi vpliv na knjižnično zakonodajo. Njegov cilj je pospeševanje razvoja knjižnic, predvsem splošnih, spodbujanje sodelovanja med kulturnimi institucijami in izmenjave znanj. Organizirajo strokovna srečanja in izdajajo strokovne publikacije, med katerimi je tudi glasilo *Danmarks Biblioteker*.

Konec leta 2015 je imelo združenje člane iz 98 občin v katerih živi 85 % vseh prebivalcev Danske (Danmarks Biblioteksforening, 2016). Ker so člani društva tudi politiki, ti zagotavljajo svojo podporo interesom združenja. Združenje podaja mnenje v zvezi s knjižnično zakonodajo, osvešča o IKT pismenosti in pomembnosti e-demokracije. Promovira koncept razvoja moderne knjižnice oziroma knjižnice v fizični in virtualni obliki.

Združenje temelji na lokalnih združenjih, ki zastopajo lokalne interese. V svetu Danskega združenja knjižnic je 52 članov, izvoljeni s strani lokalnih društev. Svet imenuje izvršni odbor, ki ga predstavlja 10 članov, vključno s predsednikom in obema podpredsednikoma. En podpredsednik je politik, drugi knjižnični delavec (Danmarks Biblioteksforening, 2016).

Poleg teh dveh na Danskem delujejo še številna manjša strokovna društva. Leta 1978 je iz Danskega združenja knjižnic izstopila druga skupina knjižničarjev, ki so ustanovili

Združenje danskih znanstvenih knjižnic (dan. Danmarks Forsknings-biblioteksforening (DF)). Sestavljata ga dve samostojni struji, prva združuje ustanove oziroma znanstvene knjižnice, druga pa osebje, zaposleno v teh knjižnicah. Cilj Združenja je promoviranje pobud za izboljšanje delovanja znanstvenih knjižnic in celotnega danskega knjižničarstva, okrepiti sodelovanje in komunikacijo ter spodbuditi izmenjavo idej in izkušenj znotraj kulturnega področja.

V **Združenje danskih šolskih knjižnic** (dan. Kommunernes Skolebiblioteksforening) se vključujejo tako posamezniki (celo politiki) kot tudi ustanove ali podjetja, ki so kakorkoli povezani s šolstvom. Združenje je nastalo leta 1919 z namenom zastopanja interesov šolskih knjižnic. Interese šolskih knjižničarjev zastopa **Dansko združenje šolskih knjižničarjev** (dan. Skolebib), ki povezuje pedagoško osebje, ki dela ali je delalo s šolskimi knjižnicami.

Združenje direktorjev danskih knjižnic (Bibliotekschefforeningen (BCF)) povezuje direktorje splošnih knjižnic in tudi njihove namestnike, če gre za območja z več kot 25.000 prebivalci (Ambrožič, 1997). Zavzema se za promocijo interesov splošnih knjižnic, ukvarjajo pa se tudi s permanentnim usposabljanjem svojih članov.

Večina danskih združenj je včlanjenih v IFLA in EBLIDA. Skupnega knjižničarskega društva za celoten danski knjižnični sistem ni, kot pa smo zgoraj zapisali, je cilj večine društev spodbujati povezovanje s sorodnimi institucijami. S tem namenom so pomembnejše knjižničarske organizacije leta 1990 ustanovile poseben forum, »Knjižnični dežnik«, ki povezuje:

- Dansko združenje knjižnic,
- Zveza danskih knjižničarjev,
- Združenje danskih znanstvenih knjižnic,
- Združenje direktorjev danskih knjižnic in
- knjižnične odbore Zveze danskih uradnikov in komercialistov..

Člani foruma sodelujejo pri različnih projektih in spodbujajo izmenjavo izkušenj. Primer dobrega skupnega sodelovanja je tudi organizacija svetovnega posvetovanja IFLA, ki se je leta 1997 odvijalo v Københavnu.

3.6 IZOBRAŽEVANJE

Za izobraževanje, raziskovanje in delno tudi svetovalno delo na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti je na Danskem zadolžena le ena visokošolska

ustanova, ki je bila vzpostavljena leta 1956, tj. Kraljeva šola za knjižnične in informacijske znanosti (dan. Danmarks Biblioteksskole) s sedežem v Københavnu. Pred pričetkom delovanja Kraljeve šole za knjižnične in informacijske znanosti je strokovno usposabljanje oziroma izobraževanje danskih knjižničarjev potekalo v Združenih državah Amerike, so pa bili različni tečaji za knjižničarje na Danskem organizirani že od leta 1910. Prva knjižnična šola je bila ustanovljena leta 1918, leta 1920 pa je bila priključena na novo imenovanemu državnemu inšpektoratu za splošne knjižnice in je izobraževala kadre izključno za splošne knjižnice. Šola je postala samostojna ustanova leta 1956 (Ambrožič, 1997). Leta 1973 je šola dobila tudi podružnico v Aalborgu. Sprva so bili njeni diplomanti usposobljeni zgolj za delo v splošnih knjižnicah, od leta 1969 pa izvajajo tudi specializiran program za usposabljanje v nacionalnih, raziskovalnih in visokošolskih knjižnicah.

Leta 1985 sta se oba izobraževalna programa združila v enega, tri leta kasneje pa je študijski program dobil status univerzitetnega. Leta 2010 se je šola preimenovala v Akademijo za informacijsko znanost (dan. Det Informationsvidenskabelige Akademi), od leta 2013 pa ni več samostojna institucija temveč del Univerze v Københavnu. Letno šolo obiskuje okoli 800 študentov, 200 v Aalborgu in 600 v Københavnu. Šolo vodi direktor Per Hasle (Royal School of Library and Information Science, 2016).

Šola izvaja dodiplomski študijski program, magistrski študij in podiplomski študijski program. Osnovni dodiplomski program informacijske znanosti in komunikacije v kulturi traja tri leta, po dodatnem polletnem študiju pa lahko študentje pridobijo diplomo iz bibliotekarstva. Magistrski študij šola izvaja v obliki izrednega študija, študentje pa so navadno zaposleni v knjižnicah oziroma na bibliotekarsko informacijskem področju. Študij traja tri leta, izvaja pa se le na določena časovna obdobja in ne vsako leto. Poleg tega šola izvaja še dveletni študijski program na podiplomski stopnji. Šola pomaga tudi pri programu za 60 doktorskih študentov, ki se izvaja na Fakulteti za humanistične študije Univerze v Københavnu (Royal School of Library and Information Science, 2016).

Kraljeva šola izvaja tudi krajša, enoletna specialistična izobraževanja, ter permanentno izobraževanje v obliki dnevnih tečajev. Spodbuja sodelovanje s sorodnimi institucijami in omogoča tudi študij študentom na izmenjavi, saj del programa izvaja v angleškem jeziku. Raziskovalna dejavnost šole pokriva predvsem področja iskanja informacij, digitalne pismenosti, digitalne kulturne dediščine in raziskovalne metodologije.

4 SLOVENIJA

4.1 ZGODOVINSKI PREGLED POLITIČNEGA IN KULTURNEGA RAZVOJA

Kot smo že omenili, knjižnic ne moremo preučevati ločeno od njihovega okolja oziroma preteklosti, ki je okolje soustvarila (Simsova, 1975). Okolje preučevanih knjižnic oziroma ozemlje današnje Republike Slovenije je bilo do konca prve svetovne vojne, do oktobra 1918, del habsburške monarhije. Slovenci so se kot jezikovna skupnost začeli uveljavljati v obdobju reformacije, kot moderni narod pa šele v 19. stoletju, po t. i. pomladi narodov leta 1948. Za potrebe našega diplomskega dela se bomo pri političnem in kulturnem pregledu razvoja Slovenije osredotočili dogajanje od razsvetljenstva do današnjih dni. Zgodovina Slovenije je povzeta po Ilustrirani zgodovini Slovencev (2003), Prunk (1993), Štih, Simoniti in Vodopivec (2008), Vodopivec (2007) in Zgodovini Slovencev (1979).

4.1.1 Pred razsvetljenstvom (do 1750)

Prvi v slovenščini zapisan dokument je nastal davno predno so prebivalci t. i. slovenskega etičnega ozemlja razvili narodno zavest. Brižinski spomeniki so bili zapisani okoli leta 1000, samo besedilo pa naj bi nastalo že 100 let prej. Današnje slovensko ozemlje je bilo takrat del Svetega rimskega cesarstva ter upravno razdeljeno na Koroško vojvodino, Karantansko Podravsko, Savinjsko, Kranjsko, Istrsko in Furlansko ter Veronsko marko, s katerimi so upravljale različne plemiške družine.

Brižinski spomeniki so religiozni tekst, ki ga sestavljajo trije deli: dva obrazca splošne spovedi ter pridiga o grehu in pokori. Krščanski bogoslužni obredi so sicer potekali v latinščini, pri razlagi vere, določenih molitvah in obredih (npr. spoved) pa so duhovniki uporabljali domači jezik, tako da so jih razumeli tudi verniki oziroma sodelovali pri njih. Prvi zgodovinski skupni imenovalec ljudi, ki so živeli na tem območju torej ni bil politični ali cerkveni dostojanstvenik, prav tako ne velika bitka ali kak drug prelomni dogodek temveč jezik, ki so ga govorili.

V času nastanka Brižinskih spomenikov je bila slovenščina še enoten jezik, med 11. in 14. stoletjem pa so nastala številna narečja in še danes ima slovenščina več kot 30 narečij, ki jih delimo v 7 narečnih skupin (dolenjska, gorenjska, koroška, panonska, primorska, rovtarska in štajerska narečna skupina), ki imajo svoje zametke v deželah. Te so se kot upravne enote

izoblikovale v visokem srednjem veku in do razpada Habsburške monarhije lahko govorimo o Štajerski, Koroški, Kranjski, Goriški, Trstu in Istri, v 15. stol. pa je krajši čas obstajala tudi Celjska dežela. Na lokalni ravni je bila leta 1748 izvedena reorganizacija – dežele so bile razdeljene na nova okrožja - kresije. Okrožni glavar, kot najpomembnejši uradnik, je imel v rokah nadzor nad zemljiškimi gospodstvi, mestno upravo ter s tem nadzor nad razdelitvijo in pobiranjem davka. Kresij, ki so ostale kot upravne enote v deželah naslednjih sto let, je bilo na Štajerskem pet, na Koroškem in Kranjskem po tri, na Goriškem in v Gradišču ob Soči pa sta bili sprva dve okrožji, nato pa od leta 1754 eno s sedežem v Gorici. Tržaška uprava je opravljala naloge kresije sama. Ta upravni položaj je ostal vse do razpada monarhije leta 1918.

Drugi zapis slovenskih besed sega v začetek novega veka. Gre za dve puntarski gesli »stara prauda« in »leukhup, leuhkup, leukhup, leuhkup, woga gmaina«. Natisnili so ju leta 1515 na dunajskem letaku in predstavljata prve v slovenskem jeziku natisnjene besede. Gesli sta nastali v okviru vseslovenskega kmečkega upora, ki je trajal 15 mesecev, v njem pa je sodelovalo približno 80.000 upornikov s Kranjske, Štajerske in Koroške.

Naslednje zapisane oziroma natisnjene slovenske besede so prav tako povezane z uporom, ki pa tokrat ni bil upor proti fevdalnemu sistemu, temveč upor proti prevladujoči religiji – katolištvu. Objavljene so bile v prvi slovenski knjigi, ki jo je leta 1550 »na svitlo dal« Primož Trubar – Abecedniku. Z njim je Trubar želel naučiti Slovence brati, saj protestantizem predvideva opravljanje bogoslužja in branje biblije v ljudskem jeziku, ne v latinščini. Abecedniku je še isto leto sledil Katekizem, namenjen protestantskemu bogoslužju na Slovenskem.

V začetku 17. stol., v času protireformacije, so knjige v slovenščini za slovenske duhovnike začeli pisati tudi katoliški pisci, npr. Janez Čandek. V času baroka (1630–1750) so ustvarjali Janez Svetokriški, Romuald Štandreški in Janez Vajkard Valvasor. Medtem ko sta prva dva ustvarjala predvsem religiozna besedila, je bil Valvasor polihistor in raziskovalec. Njegovo najpomembnejše delo je Slava vojvodine Kranjske, čudovit primerek domoznanskega pisanja.

Kulturna ustvarjalnost se je na ozemlju današnje Republike Slovenije razmahnila v drugi polovici 17. stol. Za razliko od nepismenega podeželskega in pretežnega dela mestnega prebivalstva je bila družbena elita, plemstvo, večinoma dvo- oziroma več jezična. Razmah sta doživela zgodovinopisje in kartografska dejavnost. Po italijanskem zgledu je bila leta 1693 ustanovljena Academia operosorum (Akademija delovnih), v kateri je bila zbrana ljubljanska

intelektualna elita. Ukvarjali so se z umetnostno slovstveno produkcijo in znanstvenimi izdajami s področij zgodovine, ekonomije, medicine in političnih ved ter pospeševali likovno umetnost. Leta 1701 je bila v okviru Academie ustanovljena prva javna študijska knjižnica na Kranjskem. Splošne kulturne razmere so se – tako kot družbene in gospodarske – počasi spreminjale. Podeželsko prebivalstvo v veliki večini ni imelo nikakršne izobrazbe in je bilo pred uvedbo splošne šolske obveznosti leta 1774 skoraj v celoti nepismeno. Tudi med prebivalci mest je bil delež pismenih in šolanih zelo skromen. (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008).

4.1.2 Razsvetljenstvo in romantika (1750–1849)

Sredi 18. stoletja, ob prvem znanem štetju prebivalstva v habsburški monarhiji, je bilo slovenskega prebivalstva manj kot en milijon. Marija Terezija je s svojimi reformami, novimi in izboljšanimi prometnimi povezavami pripomogla k povezovanju prebivalcev slovenskih dežel in k rasti zavesti o razširjenosti in enotnosti slovenskega etničnega ozemlja. Država je z odlokom leta 1774 uvedla osnovno šolo - trivialko, ki naj bi prebivalstvo naučila brati, pisati in računati. Kljub centralističnemu značaju in želji prosvetno in kulturno poenotiti državo v nemškem jeziku, je Marija Terezija dopustila trivialko v jeziku, ki ga je ljudstvo razumelo. Tako je nastala slovenska osnovna šola, ki se je sicer le počasi uveljavljala, a je postala eden najvažnejših temeljev slovenskega narodnega preporoda.

Poleg tega je razsvetljenstvo čez slabih deset let prineslo še eno, za slovenski narodni preporod pomembno socialno dejanje. Cesar Jožef II. je leta 1782 izdal patent, ki je dal kmetom osebno svobodo in s tem je bila Slovincem odprta pot za postopno oblikovanje slovenskega meščanstva, ki je postalo nosilec slovenskega narodnega gibanja.

Ob vseh teh objektivnih političnih, gospodarskih in socialnih pogojih pa je bila izjemno pomembna tudi volja in odločitev peščice slovenskih razumnikov, da začno s kulturno akcijo, ki bi slovenskemu jeziku pripomogla do takšne kulturne veljave, kot jo imata nemščina ali italijanščina. Slovensko ljudstvo naj bi se usposobilo v svojem jeziku sprejemati dosežke evropske kulture in v svojem jeziku tudi ustvarjati prispevke k tej kulturi. Rezultat tega je bilo delo Kranjska gramatika duhovnika Marka Pohlina leta 1768. Pohlina so že v sedemdesetih in osemdesetih letih 18. stoletja sledili drugi pisci, predstavniki duhovščine in tanke plasti laičnega izobraženstva, ki so se posvetili pisanju slovnice, slovarjev, pesmaric, šolskih knjig in priročnikov za kmeta, hkrati pa so zapisovali slovarsko gradivo, ljudske pesmi

in narodne običaje ter prevajali Sveto pismo in druga nabožna in posvetna besedila. Njihovo delo je potekalo v ozkih krožkih in je bilo brez posebnega programa, toda že sama misel na dvig ljudskega jezika na raven, ki je bila do tedaj privilegij jezikov elit, je bila pomemben prelom s tradicijo, saj je težila k opuščanju stoletne kulturno-jezikovne prakse in je slovenščini odpirala pot v javno rabo.

Ob duhovniškem preporodnem krožku je deloval tudi meščanski, ki se je zbiral okoli bogatega barona Žige Zoisa, ki je spodbujal k narodnoprrodnemu kulturnemu delu. Temu krogu so pripadali pesnik Valentin Vodnik, Anton Tomaž Linhart, Baltazar Hacquet in še nekateri drugi. Slovensko narodno »prebujenje« je namreč imelo svoje korenine v velikih družbenih in duhovnih spremembah 18. stoletja. Meščanstvo na slovenskih tleh je bilo res šibkejše in se je krepilo počasneje kot v razvitejših delih habsburške monarhije, toda z absolutistično reformno politiko je tudi tu raslo število laičnih izobražencev, uradnikov in celo meščanskih podjetnikov, ki so aktivno posegali v javno življenje.

Počasi je dozorevala tudi zavest o slovenski jezikovni enotnosti in enotnosti slovenskega naroda. Pomemben korak k jezikovnemu poenotenju je storil Jurij Japelj pri prevajanju Biblije, ko se je oprl na Dalmatinov prevod in protestantsko slovensko književnost 16. stoletja. Jernej Kopitar pa je leta 1809 spoznanje o enotnosti slovenskega jezika mednarodno uveljavil s prvo slovensko, v nemščini napisano znanstveno slovnico, ki je izšla v Ljubljani pod naslovom *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermar.* (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008).

14. oktobra 1809, je Napoleon s posebnim dekretom ustanovil Ilirske province, ki so obsegale približno polovico s Slovenci poseljenega ozemlja, vse ozemlje južno od Save med Kranjsko in Bosno ter ozemlje beneške Istre, Dalmacije, Boke Kotorske, Dubrovniške republike in Vzhodne Tirolske. V njihovem okviru so živeli Slovenci, Hrvati, Srbi, Nemci in Italijani. Ljubljana je bila njihovo glavno mesto. Ustanovitev Ilirskih provinc je pri nekaterih pripadnikih slovenskega kulturnega gibanja na Kranjskem temu vzbudila velika pričakovanja. Eden vzrokov za to je bilo že samo ime Ilirske province. Oda Iliriji in Napoleonu Valentina Vodnika je bila s slovansko in profrancosko usmeritvijo prvi poskus politične opredelitve slovenskih narodnih ambicij. V času Ilirskih provinc je bila ustanovljena prva prava visoka šola na slovenskem ozemlju. Imela je pet oddelkov: teološkega, filozofskega, pravnega, medicinskega in sprva tudi tehničnega. Na akademiji v Ljubljani je študiralo 200–300 študentov. Njeni učni jeziki so bili francoščina, italijanščina in latinščina (Vodopivec, 2007).

Z ohranitvijo nekaterih in le delno odpravo drugih francoskih reform so bile razmere v deželah, ki so v letih 1809–13 spadale v Ilirske province, in področjih, ki so bili ves čas v avstrijski posesti, vse do leta 1848 precej različne. Tržaški gubernij je združeval Trst, Gorico, Gradiščansko, Istro in do leta 1822 dele Hrvaške, ljubljanski gubernij pa Kranjsko, beljaško okrožje in po letu 1825 vso Koroško. Štajerska, ki ni bila del »Ilirskega kraljestva«, je spadala v graški gubernij. Meje med deželami so se pri tem v glavnem ustalile in se – z nekaj izjemami – do leta 1918 niso več spreminjale.

V času od 1815 do 1849 je naraščalo število šol in obisk v njih. Zahteve po ustanovitvi slovenske univerze so bile od leta 1848 sestavni del slovenskega narodnega programa, toda avstrijske oblasti jih do razpada monarhije niso uslišale. Avstrijske oblasti so namreč po odhodu Francozov na ozemlju Ilirskih provinc obnovile stari sistem trivialk, glavnih šol in normalk. V mestih in večjih krajih je bil učni jezik v osnovni šoli večinoma nemški, v Primorju in na Goriškem italijanski, na podeželju pa na pretežnem delu ozemlja s slovenskim prebivalstvom slovenski. Velika večina ljudi na ozemlju s slovensko govorečim prebivalstvom v prvi polovici 19. stoletja še ni bila nacionalno opredeljena, med čustvi pripadnosti pa sta prevladovala občutje pripadnosti pokrajini in občutje pripadnosti monarhiji. Toda število narodno usmerjenih Slovencev se je vztrajno večalo, z njihovo številčno rastjo je raslo tudi število slovenskih knjig in publikacij.

V prvi polovici 19. stoletja se je strokovno in kulturno življenje odvijalo v muzejih, v privatnih salonih in krožkih, v gledališču in na koncertih Filharmonične družbe. O dogodkih doma in po svetu so prebivalce poleg popotnikov obveščali nemško pisani pokrajinski časniki. Časnikom, ki so začeli izhajati že v 80. letih 18. stoletja in so po letu 1815 razširili obseg. Vse do tridesetih in štiridesetih let 19. stoletja so bili med glavnimi literarnimi pisci duhovniki. Z nastopom Čopovega in Prešernovega kroga, ki je sledil Čopovemu prepričanju, da je razvita književna kultura najpomembnejše merilo narodne zrelosti, pa je razvoj slovenske literature krenil v novo smer: v oblikovanje »zahtevnejše, t.i. visoke literature«, namenjene meščanskim izobražencem in njihovi pritegnitvi v slovenska kulturna prizadevanja. Leta 1830 je začel izhajati pesniški zbornik *Krajnska čbelica*, v katerem je sodelovala večina tedanjih slovenskih pesnikov. V začetku štiridesetih let 19. stoletja so začele izhajati *Kmetijske* in *rokodelske novice*. Časopis je spodbujal zavest o pripadnosti slovenski narodni skupnosti in ljubezen do slovenskega jezika ter obravnavale najrazličnejša jezikovna, črkopisna, zgodovinska, narodopisna in leposlovna vprašanja.

Slovensko gibanje je imelo v predmarčni dobi še vedno jezikovno – kulturno naravo in si še ni zastavljalo političnih ciljev. Pred letom 1848 so svoje politične nazore bolj ali manj posredno in prikrito izražali le redki slovensko govoreči posamezniki. Mesta so imela nemški videz, jezik uradov je bila nemščina, jezik pogovora na ulici in v javnih prostorih prav tako.

4.1.3 Od »pomladi narodov« do razpada habsburške monarhije (1849–1918)

13. marca 1848 je na Dunaju izbruhnila revolucija in nastopil je padec absolutizma. Revolucionarni nemir in cesarjeve obljube so s posebej velikimi pričakovanji pozdravili kmetje. Prepričani, da je končno prišel čas zemljiške odveze in da je zemlja odslej njihova, so marsikje prenehali oddajati dajatve, odklanjali tlako ter zavračali plačevanje davkov. Med meščani za kmečki nemir ni bilo posebnih simpatij in razumevanja, saj meščanstvo na take spremembe, kot jih je obetal konec absolutizma, ni bilo pripravljeno.

Celovski kaplan Matija Majar je marca 1848 za Slovence sprva zahteval le uvedbo slovenščine v šole in urade, v spomenici, ki jo je sestavil v začetku aprila pa je svoje zahteve razširil. Ugotavljal je, da so Slovenci poseben narod, ki mora dobiti svoj »sabor«. T. i. program Zedinjene Slovenije je pomenil radikalen prelom z dotedanjo jezikovno in kulturniško usmeritvijo slovenskega gibanja. Nedvoumno je težil k odpravi starih deželnih meja in k preureditvi habsburške monarhije v zvezno državo, v kateri bi Slovenci uživali upravno, politično in gospodarsko avtonomijo.

V drugi polovici leta 1848 so začeli izhajati slovenski časopisi. Najpomembnejši med njimi, prvi slovenski politični časopis Slovenija, je od začetka julija 1848 dvakrat tedensko izhajal v Ljubljani. Med svobodomiselno usmerjenimi listi sta bila še celjski tednik Celske slovenske Novine in tržaški mesečnik Slavjanski rodoljub, katoliški cerkveni krogi pa so v Ljubljani osnovali Slovenski cerkveni časopis. Slovensko narodno-politično gibanje je tako kljub temu, da ni bilo množično zajelo skoraj vse s Slovenci poseljene pokrajine.

Slovensko kulturno in politično gibanje je po porazu revolucije leta 1848 in po zmagi novega absolutizma za dobro desetletje utihnilo. Z razglasom oktobrske diplome leta 1860 je bil absolutizem dokončno odpravljen. Zahteva po Zedinjeni Sloveniji je ostajala slovenski narodnopolitični ideal, toda slovenski poslanci in voditelji je potem, ko so jo leta 1861 zapisali v svoj program, skoraj niso več omenjali. Omejevali so se na zahteve po narodni in jezikovni enakopravnosti, hkrati pa so se ob raznih priložnostih navduševali nad slovanskim

in južnoslovanskim jezikovnim in narodnim sorodstvom. Program Zedinjene Slovenije je od leta 1860 pa naslednjih 60 let ostal rdeča nit narodno političnega prizadevanja slovenskega naroda v habsburški monarhiji. V začetku 20. stoletja so se uveljavila socialistična politična združenja, ki so jih vodili razumniki, sodelavce pa iskali med vse številčnejšim delavstvom.

Književnost je ohranjala osrednje mesto v slovenskem kulturnem življenju 19. stoletja. Eden od razlogov za takšno stanje je bil v tem, da v deželah s slovenskim prebivalstvom vse do konca 19. in začetka 20. stoletja ni bilo kulturnih in znanstvenih ustanov, ki bi pospeševale razvoj kulturnih in strokovnih dejavnosti. Slovensko kulturno in politično življenje se je v šestdesetih letih odvijalo v čitalnicah. Prvo so ustanovili leta 1861 v Trstu, še isto leto pa so odprle vrata čitalnice v Mariboru, Ljubljani in Celju. Število čitalnic je raslo vsa šestdeseta leta. Nastajale so po mestih, trgih in v manjših upravnih središčih, na Primorskem in Notranjskem pa celo po vaseh. Ljubljanska čitalnica je postala matica vseh čitalnic. V čitalnicah so se zbirali izobraženci, slovensko usmerjeni mestni in trški veljaki, pripadniki malega meščanstva (obrtniki, trgovci), zlasti na Primorskem tudi kmetje. Ob koncu šestdesetih let je bilo na slovenskih tleh 57 čitalnic z okoli 4000 člani (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008). Čitalnice so prirejale prireditve z govori, predavanji, deklamacijami, glasbenimi in pevske nastopi ter gledališkimi igrami. Nekatere med čitalnicam so imele knjižnice, pevske zборе in godbo. Sicer pa je bila njihova dejavnost prežeta s prekipevajočim in nekritičnim rodoljubjem. Čitalniška srečanja so tako postala pomemben, včasih tudi prvovrsten družabni dogodek, ki je utrjeval vezi in občutenje narodne pripadnosti. Kljub zanosnemu narodnemu razpoloženju pa se je nemščina v pogovoru med člani in obiskovalci čitalnic le počasi umikala slovenščini, kar nazorno kaže na globoko ukoreninjenost tradicionalne hierarhije v jezikovni praksi (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008).

4.1.4 Med obema vojnama (1918–1941)

Po porazu Avstro-Ogrske in centralnih sil sta hrvaški sabor v Zagrebu in ljudski shod v Ljubljani 29. oktobra 1918 razglasila narodno osvoboditev in ustanovitev samostojne Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s središčem v Zagrebu. Nevarnost s strani Italije, ki je na podlagi londonskega sporazuma iz leta 1915 zasedla Primorsko in Istro ter dele Dalmacije, nedefinirane meje, odsotnost mednarodnega priznanja in pritisk Srbov po združitvi v skupno državo, sta 1. decembra 1918 privedla do združitve Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je od 3. oktobra 1929

imenovala Kraljevina Jugoslavija. Večinski del slovenskega naroda v jugoslovanski državi, ki je bila popolnoma centralistično urejena, ni užival nobene ustavnopravne avtonomije, je pa zaradi kompaktne etnične naselitve in zaradi prevlade politične stranke Slovenske ljudske stranke živel dokaj avtonomno narodno življenje.

Do leta 1921 sta se v Kraljevini SHS povsem jasno izoblikovala dva velika narodnopolitična bloka. Pol leta trajajoča razprava med centralističnim in federalističnim blokom se je končala 28. junija 1921, ko je bila v Beogradu izglasovana centralistična, t. i. Vidovdanska ustava. Po njenih določilih so tvorili Slovenci, Srbi in Hrvati tri »plemena« enega in istega naroda, drugih narodov oziroma »plemen« ustava ni priznavala. Kraljestvo je bilo razdeljeno na 33 oblasti, ki so bile neposredno podrejene osrednji oblasti v Beogradu. Slovensko ozemlje v Kraljevini SHS je bilo razdeljeno na dva dela – na ljubljansko in na mariborsko oblast.

Leta 1929 je bila Kraljevina SHS preimenovana v Kraljevino Jugoslavijo, stranke so bile prepovedane, razglašena je bila kraljeva diktatura. Državno ozemlje je bilo razdeljeno na devet banovin, ki so dobile zemljepisne oznake. Dravska banovina je bila edina, ki je skoraj v celoti zajela en sam narod, saj so v njej živeli vsi jugoslovanski Slovenci. Oktobra 1934 so v Marseillu umorili kralja Aleksandra. Obdobje po njegovi smrti sta zaznamovala politična nestabilnost in hitro menjavanje vlad. Spomladi leta 1940 je vlada poostrila nadzor nad političnimi nasprotniki, val preganjanj pa je zajel tudi Dravsko banovino. V takih razmerah je bila Kraljevina Jugoslavija ko je nastopila druga svetovna vojna.

Z novimi upravno-političnimi in narodnimi razmerami so se po razpadu Avstro-Ogrske na novo oblikovali in zaostrovali tudi odnosi znotraj slovenskega prostora. Vlogo nekdanjih pokrajinskih upravnih središč je prevzela Ljubljana, ki je konec oktobra 1918 postala slovenska politična in gospodarska prestolnica. Maribor, Celje, Ptuj in druga spodnještajerska mesta, ki so imela do leta 1918 nemško večino, so pri tem naglo spreminjala narodno-jezikovno podobo. Slovensko politično prizorišče se je postopoma prilagajalo novim razmeram. Politično preobrazbo in »slovenizacijo« gospodarstva so poleg vsakdanjih strankarskih preprirov in izražanja nezadovoljstva s preveč kranjsko politiko ljubljanskih elit (očitki so prihajali predvsem iz Štajerske) spremljali škandali in afere, slovenskim politikom so manjkale izobrazba in izkušnje.

Jugoslovanski Slovenci so po letu 1918 zares zaživeli v povsem novem kulturnem okolju. Prosvetna in kulturna politika v jugoslovanski Sloveniji je bila prvi dve leti po ustanovitvi Kraljevine SHS v rokah Narodne (od leta 1919 Deželne) vlade v Ljubljani. Z

uveljavljanjem slovenščine se je v šolah krčil pouk nemščine, ki se je umikala francoščini in srbohrvaščini. Najpomembnejša pridobitev na področju šolstva je bila ustanovitev univerze v Ljubljani leta 1919. Po prvi svetovni vojni so druga za drugo odpirale vrata stare in nove slovenske kulturne ustanove. Velik del strokovnih, kulturno-izobraževalnih in rekreativno-družabnih dejavnosti se je tudi po letu 1918 odvijal v društvih.

4.1.5 Med in po 2. svetovni vojni (1941–1991)

Jugoslovansko Slovenijo so si leta 1941 razdelili trije okupatorji. Nemška vojska je zasedla Gorenjsko, Štajersko (z mejo južno od Save), del Dolenjske in Mežiško dolino. Italijani so okupirali Ljubljano z okolico, dele Notranjske, ki jih še niso imeli, in večino Dolenjske, Madžari pa večino Prekmurja. Po razpadu Kraljevine Jugoslavije leta 1941 so bili komunisti s partizanstvom, ki so ga vodili, edino odporiško gibanje, ki je zajelo veliko večino ozemlja predvojne jugoslovanske države. Kljub pritisku velesil, da bi v Jugoslaviji po vojni vzpostavili kraljevino, je leta 1945 nastala Demokratična federativna Jugoslavija, sestavljena iz 6 republik (Slovenije, Hrvaške, Srbije, BiH, Črne gore, Makedonije) in dveh avtonomnih pokrajin v okviru Srbije (Vojvodina, Kosmet). Pod oblastjo Komunistične partije kot zmagovite sile je bila ob koncu vojne izvedena socialistična preobrazba države (nacionalizacija bank, tovarn, naravnih bogastev, agrarna reforma).

Po 2. svetovni vojni je ozemlje današnje Slovenije sodilo v okvir Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ), ki se je leta 1963, s sprejetjem nove ustave, preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (SFRJ). Ustava iz aprila 1963 je že odražala pridobitve in kritične izkušnje samoupravljanja. Ustava iz 1974 in Zakon o združenem delu iz 1976 pa sta bila osnova za sistem samoupravnega socializma in tudi temelj politične enakopravnosti jugoslovanskih narodov (več pristojnosti danih republikam in avtonomnim pokrajinam). Po letu 1980 so državo začeli pretresati socialni in politični nemiri, hkrati je prišlo do gospodarske krize. Konec 80. let se je pričela pluralizacije političnega prostora. Povečala so se nasprotja in napetosti med težnjami po večji demokratizaciji in decentralizaciji ter med poskusi unitarizma in ohranjanja obstoječega političnega sistema. Nastanek nacionalnih političnih strank s svojimi programi in zaostritev nacionalnih napetosti ter nezmožnost političnega kompromisa so leta 1991 privedli do razpada Jugoslavije in ustanovitev novih držav, ki se je zaključila šele leta 2008, saj so regijo zaznamovale napetosti

med posameznimi narodi razpadle Jugoslavije in dolgotrajna vojna, ki je potekala na nekaterih območjih.

Ves čas druge svetovne vojne se je, vsaj v omejeni obliki, nadaljevalo tudi slovensko kulturno in znanstveno življenje. Nadzor nad kulturnim življenjem in šolstvom pa je po drugi svetovni vojni prevzela komisija za politiko in propagando (po sovjetskem zgledu imenovana Agitprop), ki je tako kot v jugoslovanski prestolnici in središčih vseh federalnih enot delovala tudi pri centralnem komiteju komunistične partije v Ljubljani ter skrbela za populariziranje komunističnih gesel in ideologije. Kultura in umetniška ustvarjalnost sta se morala podrediti zahtevam novih oblastnikov, ki so umetnost bolj kot po estetskih presoja po idejno-političnih kriterijih in njeni uporabnosti v propagandne namene. Slovenščina je bila in ostala jezik uradov, sodišč, šolstva in javne komunikacije v mejah republike Slovenije, zunaj nje pa ni imela veljave.

Slovenska vlada je leta 1945 dobila samostojno ministrstvo za prosveto, ki je bilo sprva pristojno za šolstvo, znanost in kulturo. Ministrstvo za prosveto je financiralo izobraževalno, do ustanovitve posebnega ministrstva za znanost in kulturo leta 1949 pa tudi vso kulturno, umetniško in znanstveno dejavnost. Odločilno besedo v šolski, kulturni in znanstveni politiki ter pri določanju meril, kaj je za novi red primerno in kaj ne, je imela – kot tudi na vseh drugih področjih – komunistična partija, ki je izobraževalni sistem in kulturno dejavnost vodila in nadzirala prek komisij za agitacijo in propagando.

To obdobje je zaznamovala cenzura v političnem in kulturnem življenju. Že leta 1945 so pričeli sestavljati sezname prepovedanih del, ki so izginila iz knjižnic in javnega življenja. Oblikovalci nove kulturne politike so prav tako odločno posegli v programsko ponudbo kulturnih ustanov. Obstoječe kulturne ustanove so dobile jasne nacionalne oznake (kot Slovensko narodno gledališče, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Narodna in univerzitetna knjižnica), na novo pa so odprle vrata tudi ustanove, ki jih Slovenci v prvi Jugoslaviji niso imeli (npr. osrednji državni arhiv, Zavod za spomeniško varstvo in Slovenska filharmonija). Iz idejno-političnih razlogov so nastajale tudi založbe, npr. Država založba Slovenije in Mladinska knjiga.

Je pa že kmalu po sporu s Stalinom (leta 1948) kulturno življenje v Jugoslaviji zajelo bolj sproščeno vzdušje in leta 1952 je bil ukinjen agitprop. To seveda ni pomenilo, da so se v komunističnem vrhu odpovedali nadzoru nad kulturo, temveč le, da so se pri usmerjanju umetniških in kulturnih dejavnosti odločili za bolj posredne, manj očitne načine in poti (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008). Sprostitev je bilo čutiti na vseh kulturnih, umetniških in

znanstvenih področjih. Po olajšanju neposrednih stikov z Zahodom so začele v Jugoslavijo v povečanem obsegu prihajati bolj nepristranske informacije o zahodnoevropskih političnih, socialnih in kulturnih razmerah ter tuji časopisi, knjige in filmi.

Komunistični veljaki so se še vedno zatekali k prepovedim takoj ko se jim je zdelo, da so posamezniki ali njihova glasila preveč svobodno posegli v domeno ideologije in politike. Leta 1956 so tako v Ljubljani ukinili revijo *Beseda*, leta 1958 pa še *Revijo 57*. Od srede šestdesetih let se je število kulturnih in družboslovnih revij povečalo, hkrati so svobodneje zadihale založbe, ki so povečevale ponudbo domačih in prevedenih tujih književnih del. Vse več je bilo literature, ki je bila namenjena razvedrilnemu branju in v knjigarnah so se pojavile knjige, ki dotlej niso smele iziti.

Politični pritisk na izobražence in kulturne ustvarjalce je dosegel vrhunec sredi sedemdesetih let. Z zakonsko omejitvijo svobode tiska leta 1973 ter poostrenimi kaznimi za »sovražno dejavnost« dve leti kasneje so se zmanjšale možnosti za javno izražanje kritičnih stališč, politično delikatnejšim temam pa so se izogibale tudi kulturne revije, saj so bile oblasti do neposlušnih neprizanesljive. Brez pomislekov so se vmešavale v njihovo uredniško politiko in v uredniške odločitve založniških hiš, ki so jih prisiljevale k zadrževanju in spreminjanju rokopisov ter celo natisnjenih knjig.

V prvi polovici osemdesetih let so se začele kulturne razmere zopet spreminjati. Med prvimi znaki otoplitve je bil izid knjig, ki jim je bila še desetletje ali dve prej zaprta pot v knjigarne. Z več novimi zakoni, ki jih je v začetku osemdesetih let sprejela slovenska skupščina, so se izboljšali administrativni in finančni pogoji za različne kulturne dejavnosti. Obseg finančnih sredstev za kulturo se je v razmerju do drugih družbenih dejavnosti povečal (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008).

Leta 1988 je posebna skupina pisateljskega in sociološkega društva pripravila teze za novo slovensko ustavo. Morda se je pisateljski ustavni osnutek sprva zdel nerealističen, skoraj neresen in ni vzbudil večje pozornosti, vendar pa je med slovenskimi intelektualci in kulturnimi ustvarjalci prevladalo prepričanje, da sta se titovska Jugoslavija in komunizem približala koncu in je zato treba državno in politično ureditev v Sloveniji ter slovenski odnos do jugoslovanske države utemeljiti na povsem novih osnovah. In tako lahko rečemo, da so pisatelji s tezami napisali novo poglavje slovenske zgodovine.

4.1.6 Po osamosvojitvi Slovenije (1991–)

Z osamosvojitvijo je Slovenija postala parlamentarna demokracija in ustavna republika. Oblast si delijo neposredno izvoljeni predsednik (predsednik države), premier (predsednik vlade) in dvodomni parlament. Parlament je sestavljen iz Državnega zbora (spodnji dom) in Državnega sveta (zgornji dom). Državni zbor sestavljajo poslanci, ki so izvoljeni na načelu splošnega, enakega, neposrednega ter tajnega glasovanja za mandatno dobo 4 let. Za razliko od Državnega zbora, se Državni svet voli na posreden način. Volilno pravico imajo samo tisti, ki so člani interesnih skupin (delodajalcev, delojemalcev, kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev, negospodarskih dejavnosti ter lokalnih interesov), ki jim je zagotovljeno zastopstvo v Državnem svetu.

Uveljavljanje tržnih odnosov v kulturnih dejavnostih je povzročalo nezadovoljstvo med kulturnimi ustvarjalci, ki so po državni osamosvojitvi pričakovali, da bodo kulturne ustanove in projekti – glede na osrednjo vlogo kulture v slovenskem narodnem razvoju – deležni posebne naklonjenosti novih oblasti. Toda v stranke in politične kroge je prodrlo stališče, da vlada in država v novih razmerah ne le ne smeta posegati v kulturno ustvarjalnost, temveč tudi ne moreta biti več njena edina podpornika in skrbnika. Vladne koalicije so sicer še naprej financirale javne kulturne zavode ter pomembnejše kulturne dogodke in projekte, vendar kljub zmanjševanju proračunskih sredstev za kulturo niso natančneje opredelile nalog kulturne politike ali z načrtnimi olajšavami spodbujale zasebnih vlaganj v kulturne ustanove in dejavnosti. S povečanim obsegom kulturne produkcije in hitro rastjo števila zasebnih založb, gledališč, galerij, muzejev in televizijskih ter radijskih postaj so se tako krepile težnje po komercializaciji kulturne ponudbe in njenemu prilagajanju okusu potrošnikov (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008).

Po letu 1991 je skrb za kulturo v samostojni državi prevzelo Ministrstvo za kulturo, torej samostojno ministrstvo, ki je bilo le krajši čas združeno s šolstvom, znanostjo in visokim šolstvom ter informacijsko družbo (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, februar 2012 – marec 2013). V okviru Ministrstva za kulturo delujejo Direktorat za kulturno dediščino, Direktorat za ustvarjalnost, Direktorat za medije, Urad za verske skupnosti, Služba za izvajanje kohezijske politike, Služba za slovenski jezik, Služba za kulturne raznolikosti in človekove pravice, Služba za evropske zadeve in mednarodno sodelovanje ter Služba za državne proslave.

Leta 1994 je bil v državnem zboru sprejet Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture. Zakon je uzakonil pravila o kulturnopolitičnem odločanju ter sistem organiziranja in financiranja kulture. V 7. členu zakona piše, da »Nacionalni kulturni program določa temelje kulturne politike in opredeljuje obseg dejavnosti na področju kulture, ki se financira oziroma sofinancira iz državnega proračuna in iz drugih javnih ter zasebnih sredstev.« Tako je Nacionalni program za kulturo najpomembnejši, osrednji dokument, ki ocenjuje stanje in določa razvoj kulturne politike v državi. Razrešuje vsa programska kulturnopolitična vprašanja kot so vizija kulturnega razvoja, cilji in prednostne naloge kulturne politike, strategija za njihovo uresničenje ter usmeritev za pripravo normativov in standardov za ovrednotenje kulturnih programov. Pripravlja ga ministrstvo, pristojno za kulturo, sprejme pa ga državni zbor.

Prvi slovenski Nacionalni kulturni program je bil sprejet 27. februarja 2004. Pred tem sta bila pripravljena Analiza stanja na področjih kulture (leta 2002) in nov Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (leta 2003). Do sedaj so slovensko kulturo oblikovali trije nacionalni kulturni programi, za naslednja časovna obdobja: 2004–2007, 2008–2011 in 2014–2017, v pripravi pa je že program za obdobje 2018–2022.

Trenutno veljavni nacionalni program za kulturo obravnava naslednja področja: knjigo, film in avdiovizualno dejavnost, uprizoritvene umetnosti, glasbene umetnosti, intermedijske umetnosti, ljubiteljsko kulturno dejavnost, medije, arhitekturo, kulturno dediščino, arhivsko dejavnost in knjižnično dejavnost ter teme, ki prečijo vsa področja kulture: slovenski jezik, kulturno-umetnostna vzgoja, človekove pravice in varovanje kulturnih raznolikosti, kulturne industrije, oblikovanje – kreativna industrija, digitalizacija, mednarodno sodelovanje, izobraževanje in usposabljanje v kulturi, samozaposleni v kulturi, nevladne organizacije, javni zavodi, zasebni sektor. Pri vsakem od navedenih področij je opredeljen javni interes, cilji, ki naj bi bili v okviru tega področja doseženi v času veljave nacionalnega programa za kulturo in ukrepi za doseg te ciljev.

4.2 ZGODOVINA SLOVENSКИH KNJIŽNIC

Na knjižnično zakonodajo in oblikovanje knjižničnega sistema pomembno vpliva tudi zgodovina razvoja knjižnic. V nadaljevanju bomo primerjali zgodovino nastajanja Danskih knjižnic z ustanavljanjem knjižnic na slovenskem območju, zato bomo to poglavje namenili

kratkemu orisu zgodovine slovenskih knjižnic, ki smo jo povzeli po Banič, Berčič, Filo in Veselko (1987), Berčič (1997) in Dolinar (2004).

Prve knjižnice na slovenskem ozemlju izvirajo že iz srednjega veka. Bile so zasebne narave in so nastale za zidovi samostanov (npr. Stična, Žiče, Št. Jurij ob Jezeru, Gornji grad ipd.) in v cerkvenih ustanovah (npr. arhidiakonati salzburske in oglejske škofije). Posredni odnos do knjižne kulture so v tem obdobju pokazali tudi nekateri posvetni fevdalci, ki so podpirali ustanavljanje srednjeveških samostanov. Prvo zasebno knjižnico so pričeli zbirati Auerspergi v 14. stoletju, kasneje pa so se pojavile tudi pri drugih plemiških družinah.

V začetku novega veka so na razvoj knjižnic pri nas vplivali izum tiska, ustanavljanje mestnih šol, odhajanje študentov na tuje univerze ter reformacijsko gibanje. V ta čas sodi knjižnica deželnih stanov in cerkve na Kranjskem, katere temelj je postavil Primož Trubar, gradivo zanjo pa so prispevali tudi darovi protestantskih šolnikov, pridigarjev, plemičev in meščanov. Knjižnico ljubljanskega jezuitskega samostana so bogatile zaplenjene protestantske knjige, namenjena pa je bila predvsem študiju.

V začetku 18. stoletja je bila ustanovljena prva javna znanstvena knjižnica v okviru društva *Academia operosorum*. Gradivo zanjo so prispevali člani društva, številni takratni intelektualci. Javno znanstveno knjižnico je želelo organizirati tudi Društvo za poljedelstvo in koristne umetnosti za Kranjsko, a je razpadlo pred realizacijo načrtov. Prizadevanja za javno znanstveno knjižnico so se uresničila v zadnjih desetletjih 18. stoletja, ko je začela uradna razsvetljenska politika ukrepati v duhu humanističnih idej izobraženih strokovnjakov ter teženj slovenskega kulturnega in narodnega preroda. Vsaka avstrijska deželna upravna enota je v svojem glavnem mestu dobila višjo oziroma visoko izobraževalno ustanovo ter deželno študijsko knjižnico.

V Ljubljani je bila pri ljubljanskem liceju leta 1774 ustanovljena licejska knjižnica, katere začetni fond je sestavljalo gradivo knjižnice nedavno pogorelega jezuitskega samostana. Začetni fond so sprva okrepili z darovi zasebnikov, nato z jožefinsko reformo (vanjo so bile vključene knjižnice razpuščenih samostanov) in nato še z obveznim izvodom iz dežele kranjske. Ob razpustitvi ljubljanskega liceja leta 1850 je knjižnica dobila naziv Študijska knjižnica za deželo kranjsko. Leta 1895 je morala zapustiti v potresu poškodovano poslopje liceja in se je leta 1908 vselila v prostore današnje Poljsanske gimnazije. Po prvi svetovni vojni in z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani je leta 1919 dobila naziv Državna študijska knjižnica, leta 1936 pa Univerzitetna biblioteka.

Pri Deželnem muzeju za Kranjsko je v 30.-ih letih 19. stoletja nastala muzejska strokovna in domoznanska knjižnica, ki je svojo tradicijo ohranila do danes, ko deluje kot Knjižnica Narodnega muzeja. Podobne knjižnice so nastajale tudi v drugih slovenskih mestih (Celje, Ptuj, Maribor, Škofja Loka) ter skupaj v okviru drugih institucij (Slovenski etnografski muzej, Slovenski šolski muzej, Prirodoslovni muzej Slovenije ipd.). V Mariboru je na začetku 20. stoletja Zgodovinsko društvo za Slovensko Štajersko ustanovilo društveno knjižnico, ki je v času med obema vojnama predstavljala drugo najpomembnejšo znanstveno knjižnico v Sloveniji, danes pa nadaljuje svoje delo kot visokošolska knjižnica in nosi naziv Univerzitetna knjižnica Maribor.

Prav tako v začetku 20. stoletja je v Ljubljani pri mestnem arhivu začela delovati Mestna knjižnica. To je bila strokovna knjižnica ljubljanske uprave, zbirko pa so predstavljale predvsem publikacije s področja prava in uprave, slovenski časniki ter od leta 1906 tudi vse izdaje slovenskih založb. Knjižnica deluje še danes kot Slovanska knjižnica, enota v okviru Mestne knjižnice Ljubljana.

Splošne javne knjižnice so začele nastajati konec 18. in v začetku 19. stoletja kot rezultat razsvetlenskega gibanja. T.i. bralnice oziroma bralna društva so organizirali duhovniki po župniščih. Sredi 19. stoletja je k ustanavljanju društvenih knjižnic med mestnim in trškim prebivalstvom spodbujalo narodnopolitično Slovensko društvo v Ljubljani, po letu 1853 pa je prišlo do ustanavljanja farnih knjižnic na podeželju. Te so se razvijale v povezavi s knjižnicami Katoliške družbe za Kranjsko in se razvile, ko je skrb za knjižničarstvo med ljudstvom prevzela Slovenska krščanska socialna zveza (leta 1897). Leta 1912 je delovalo okoli 450 farnih knjižnic s 122.000 enotami knjižničnega gradiva (Berčič, 1997).

Delovanje narodnopolitičnih društvenih knjižnic je močno spodbudilo čitalniško gibanje. Leta 1861 so bile ustanovljene čitalnice v Mariboru, Ljubljani, Trstu in Celju. Leta 1869 je delovalo že 58 čitalnic, ki so zbirale in nudile članom slovenske politične časnike, leposlovne in znanstvene časopise, knjige ter publikacije drugih slovanskih narodov. Konec 19. stoletja so se čitalniške knjižnice v večjih krajih preoblikovale v javne (občinske knjižnice), nekatere so postale društvene knjižnice, druge pa razpadle. V drugi polovici 19. stoletja so v okviru katoliških, liberalnih ali socialistično usmerjenih delavskih in stanovskih organizacij pričele delovati delavske knjižnice.

Dejavnost šol so do 19. stoletja s knjižničnim gradivom podpirale predvsem zasebne knjižnice samostanov, osebne knjižnice in knjižnice deželnih stanov. Posebne šolske knjižnice so na gimnazijah v krajih brez liceja ustanavljali šele po 1825. Srednje šole (gimnazije,

realke) so bile šele od 1849 obvezane imeti šolsko knjižnico, ki so jo uporabljali tako profesorji kot tudi učenci. Šolske knjižnice so se v času med obema vojnama organizacijsko prilagodile spremenjenemu sistemu izobraževanja.

Med obema vojnama so nastajale nove osebne knjižnice, starejše pa so prehajale v javne fonde. Samostanske in cerkvene knjižnice so izgubile na veljavi, saj so bile zaprte znotraj zidov cerkvenih institucij. Z ustanavljanjem fakultet in oddelkov po letu 1919 so nastale tudi manjše ali večje specializirane visokošolske knjižnice (pri filozofski, pravni, tehniški, medicinski in teološki fakulteti). Leta 1938 je bila ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti, znotraj nje pa je pričela delovati tudi specialna knjižnica za potrebe akademije. Ljudske knjižnice so delovale v okrilju političnih strank in njihovih prosvetnih organizacij. Za nekatere so skrbele lokalne, občinske ali mestne uprave, v manjših naseljih pa so bile organizirane v okviru osnovnih šol. Najbolj razširjene in dobro založene so bile knjižnice v večjih mestih (Maribor, Ljubljana, Ptuj, Celje, Kranj). Tik pred drugo svetovno vojno je bilo na Slovenskem 855 ljudskih knjižnic, njihov fond pa je znašal 580.000 enot (Berčič, 1997).

Po drugi svetovni vojni je nekdanja licejska knjižnica dobila status slovenske nacionalne knjižnice in naziv Narodna in univerzitetna knjižnica. Kot nova vrsta javnih splošnih znanstvenih knjižnic so bile v pokrajinskih središčih Slovenije organizirane poklicne študijske knjižnice. Po vsej Sloveniji so bile organizirane sprva amaterske javne ljudske knjižnice. V večjih mestih so prerasle v kulturne ustanove. Po letu 1971 so se pričele združevati v splošnoizobraževalne knjižnice, ki so bile organizirane po vseh občinah. Z nastajanjem novih fakultete in nove univerze v Mariboru, so se hitro razvijale tudi knjižnice v visokem šolstvu. Obnovljena in posodobljena je bila tudi dejavnost šolskih knjižnic v osnovnih, poklicnih in splošnih ter strokovnih srednjih šolah. Po drugi svetovni vojni so se začele razvijati tudi specialne znanstvene knjižnice, ki so delovale predvsem v okviru državnih organov, upravnih zavodov, pravosodja, kulture, industrijskih podjetij in raziskovalnih zavodov.

4.3 KNJIŽNIČNA ZAKONODAJA

Že v prvi številki revije Knjižnica je bil objavljen prispevek, namenjen nastajanju slovenske knjižničarske zakonodaje, ki ga je pripravil Branko Berčič (1957). V njem opozori na željo slovenskih »bibliotečnih uslužbencev« po sprejetju zveznega in republiškega bibliotekarskega zakona, ki bi usmeril nadaljnji razvoj slovenskih knjižnic v skladu z

razvojem družbene in ekonomske strukture države ter zagotovil boljše pogoje za delo knjižnic. V prispevku Berčič predstavi osnutek nastajajočega zakona, članek pa zaključí z obljubo zveznega sekretariata za prosveto, da bo zakon sprejet marca leta 1957. Osnutek pravilnika za ljudske knjižnice je bil objavljen leta 1957, v drugi številki revije Knjižnica, v naslednji številki pa je bil objavljen že nov osnutek z istim naslovom in podnaslovom »ustanove s samostojnim finansiranjem«.

Prvi slovenski Zakon o knjižnicah je bil nato sprejet 28. septembra 1961 in je imel 45 členov. Omenili smo že, da se je v začetku šestdesetih let na slovenskem razmahnilo kulturno dogajanje, kar se je odrazilo tudi v končnem sprejetju dolgo pričakovanega zakona. Zakon o knjižnicah določa knjižnice za družbeno premoženje, knjižnično gradivo pa postane kulturni spomenik. Loči samostojne in nesamostojne knjižnice ter vzpostavi matične knjižnice, ki naj bi skrbele za organiziranje in pospeševanje knjižničarske službe in stroke. Zakon opredeljuje naloge knjižnic in določi, da morajo knjižnice delovati po vnaprej sprejetih pravilih. Obravnava pogoje, pod katerimi lahko državljani uporabljajo knjižnično gradivo. Členi zakona opredeljujejo tudi način ustanavljanja in prenehanja delovanja knjižnic, vodstvo knjižnic in delovanje matičnih knjižnic. Organ upravljanja knjižnice je svet, v katerem sodelujejo tudi zunanji člani. Po zakonu naj bi nadzor nad knjižnicami izvajal občinski upravni organ. V knjižnicah lahko dela ustrezno strokovno usposobljeno osebje oziroma osebe, ki imajo splošno izobrazbo in prakso. Za financiranje knjižnic je odgovoren njihov ustanovitelj. (Zakon o knjižnicah, 1961). Ob sprejetju zakona je Avgust Vižintin v članku izpostavil pričakovanja v zvezi z zakonom in pričakovane probleme (Vižintin, 1961), leto dni po sprejemu Zakona o knjižnicah pa je Branko Berčič napisal daljši prispevek, v katerem je analiziral zakon in dogajanje v strokovnem okolju v letu po sprejemu zakona (Berčič, 1962).

Zakon o knjižnicah je prvo dopolnitev doživel 29. marca 1965. Kot smo že omenili, je bila leta 1963 sprejeta nova ustava. Spremembe Zakona so poudarile, da so knjižnice samoupravni zavodi in so odraz političnih sprememb, ki so nastopile s sprejetjem nove ustave. Pravila o delovanju knjižnice je nadomestil statut, strokovno delo lahko opravlja le strokovno usposobljeno osebje. Po zakonu iz leta 1961 lahko knjižnic ustanovijo Izvršni svet Ljudske skupščine LR Slovenije, politično-teritorialna enota, zavod in gospodarska ali družbena organizacija ter skupina državljanov. Popravljeni zakon pa med ustanovitelji knjižnice našteje družbeno-politično skupnost, krajevno skupnost, delovno in drugo samoupravno organizacijo, družbeno-politične organizacijo, društvo in občane. Spremenjeni zakon predvideva, da

knjižnico upravljajo člani delovne skupnosti neposredno in po organih, katerim poverijo določene funkcije upravljanja.

Z današnjega vidika je zanimiva izjava Andreje Grad (1980), da je eden od vzrokov, da knjižnice svoje dejavnosti ne izpolnjujejo v zadostni meri in da zaostajajo za splošnim družbenim razvojem zastreli zakonodaji. Takrat je že bil v pripravi nov zakon o knjižničarstvu in Gradova je v prispevku navedla novosti, ki jih predvideva osnutek besedila novega zakona. Razlogi za potrebo po nastanku novega zakona so bili v razvoju knjižničarske stroke in spremenjenih razmerah v družbi. Leta 1974 je bila namreč sprejeta nova ustava, ki je še povečala vpliv samoupravljanja v »organizacijah združenega dela«. Te spremembe so vplivale zlasti na upravljanje in financiranje knjižnic.

Osnutek novega zakona je bil pripravljen že leta 1973, torej še pred sprejetjem nove ustave. Ker je ta prinesla toliko novosti, je bil osnutek umaknjen (Grad, 1980). Leta 1978 je bil v skupščinsko obravnavo predložen predlog za izdajo zakona o knjižničarstvu, na začetku leta 1979 pa osnutek zakona o knjižničarstvu. So pa se konec 70.-ih let 20. stoletja pojavljale tudi tendence po posebnem zakonu, v katerem bi bila urejena vsa ali vsaj večina področij kulture. Seveda se ob tem »še vedno pojavlja stališče, da ni možno knjižničarstva v celoti uvrstiti med kulturne dejavnosti, saj delujejo šolske, univerzitetne in specialne knjižnice na področju izobraževanja in raziskovanja.« (Grad, 1980, str. 42).

Zakon o knjižničarstvu je bil sprejet 14. julija 1982. Nanaša se tako na knjižnice, ki so samostojne organizacije združenega dela kot tudi na knjižnice, ki delujejo v okviru kulturnih, izobraževalnih, raziskovalnih in drugih organizacij združenega dela, drugih družbenih pravnih oseb ter državnih organov. Na novo opredeljuje naloge knjižnice. Zakon v drugem členu natančneje opredeljuje knjižničarsko dejavnost ter poudarja odprtost do javnosti in uporabnika. 3. člen še natančneje opredeljuje knjižnično gradivo. Bistvena novost, ki jo prinaša zakon, je povezava vseh knjižnic v enoten knjižničnoinformacijski sistem (KIS). Zakon tudi podrobneje opredeljuje povezovanje KIS znotraj državnih meja in v mednarodnem prostoru. Enotnost KIS naj bi zagotovili matična dejavnost, enotna strokovna obdelava knjižničnega gradiva, enoten način zbiranja in obdelave informacij in podatkov, enotno vodenje katalogov in druge dokumentacije knjižničnega gradiva ter skupno zagotavljanje delovanja centralnih katalogov kakor tudi razvijanje medknjižnične izposoje. Enotnost zagotavlja medsebojno primerljivost knjižnic, enotno metodologijo, učinkovito sodelovanje in lažji prehod na avtomatsko in računalniško obdelavo. Zakon iz leta 1982 predvideva tudi

povezovanje knjižnic in informacijsko-dokumentacijskih služb v znanstvenoinformacijski sistem (Zakon o knjižničarstvu, 1983).

Zakon spodbuja medsebojno sodelovanje med knjižnicami in njihovo sodelovanje z družbenim okoljem. Predvideva tudi povezovanje knjižnic npr. specialne in visokošolske knjižnice istega strokovnega področja, ena od njih pa prevzame vlogo osrednje knjižnice tega področja. Knjižnice namreč deli na splošnoizobraževalne, šolske, visokošolske, specialne in na narodno knjižnico. Tudi ta zakon določa kdo in pod kakšnimi pogoji lahko ustanovi knjižnico in to vpliva tudi na tip knjižnice. Matične knjižnice, ki utrjujejo in razvijajo strokovnost, organiziranost, povezanost in enotnost knjižničarske dejavnosti na določenem območju, ostajajo v zakonu (Zakon o knjižničarstvu, 1983).

Zakon poudarja tudi javnost delovanja knjižnic; te ne samo da so odprte za uporabnika, temveč ga morajo tudi obveščati o svoji dejavnosti in poročati o svojem delu. Del zakona je namenjen nacionalni knjižnici, njenim nalogam in pristojnostim. Za ustanovitelja Narodne in univerzitetne knjižnice imenuje SR Slovenijo. Zakon pa uvaja še eno novost, tj. strokovni svet za knjižničarstvo SR Slovenije. Njegova naloga je analiza stanja in razvoja knjižničnoinformacijskega sistema, njegove mreže, enotnosti njegovega delovanja, razvoja stroke, izobraževanja in raziskovalnega dela na področju bibliotekarstva. Svet naj bi tudi predlagal normative in standarde knjižničarske dejavnosti. Sklepe sveta naj bi sprejemale tri samoupravne interesne skupnosti, ki v svet imenujejo svoje predstavnike (Martelanc, 1983).

Tudi tokrat je sprejetju zakona sledila analiza njegovih učinkov. V reviji Knjižnica jo je objavil Bruno Hartman (1984). V članku predstavi pot nastajanja novega zakona, spremembe, ki jih ta uvaja ter poudari in analizira vlogo strokovnega sveta za knjižničarstvo, ki se je konstituiral leto poprej.

Leta 2001 je bil sprejet nov Zakon o knjižničarstvu. Tudi pot do tega zakona ni bila lahka, potreba po njem se je pojavila z osamosvojitvijo Slovenije in ukinitvijo sistema samoupravljanja. Že leta 1994 je Slokar (1994) v prispevku o pripravi novega zakona pisal o splošnih knjižnicah in ne več o splošnoizobraževalnih, Matjaž Žaucer (1994) pa govori o zakonu o knjižnični informacijski dejavnosti. Z zakonom iz leta 2001 je bila knjižnična dejavnost prvič opredeljena kot javna služba, ki je nadomestila pojem »knjižničnoinformacijski sistem«.

Pomembna novost je tudi, da novi zakon ne vključuje več matičnosti. Zakon je po več krajevno povezanih knjižnic povezal v posamezne javne zavode, tako da je največja med njimi postala osrednja knjižnica, druge pa njene notranje organizacijske enote. S tem je

matičnost izgubila svoj smisel saj ni mogoče izvajati razvojne, svetovalne, koordinacijske in nadzorne (spremljevalne) funkcije znotraj lastnega zavoda. Predlagatelj zakona je ocenil, da so te funkcije na nekaterih področjih, ki jih je posebej opredelil v pravilniku, še zmeraj potrebne, zato je razvojno in nadzorno funkcijo podelil nacionalni knjižnici, koordinacijsko in svetovalno pa osrednjim območnim knjižnicam (Gazvoda, 2011). Z ustanovitvijo območnih knjižnic in njihovo umestitvijo v mrežo je bila ukinjena tudi poprejšnja razdelitev splošnih knjižnic na tri (velikostne) skupine.

Zakon določa, katere naloge mora opravljati knjižnica, ki izvaja svojo dejavnost v okviru javne službe. Uvaja pojme kot so nacionalni vzajemni bibliografski sistem, osrednja območna knjižnica, osrednji specializirani informacijski center, razvid knjižnic, knjižnični informacijski servis, knjižnično nadomestilo. Opredeli namen in vrste knjižnic ter njihove naloge. Definira namen, sestavo in naloge Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost. Obsežna dela zakona sta posvečena inšpekcijskemu nadzoru nad delom knjižnic, in financiranju knjižnic. Zakon določa tudi vrste knjižničnih delavcev in njihovo izobrazbo (Zakon o knjižničarstvu, 2001).

Na podlagi Zakona o knjižničarstvu iz leta 2001 so bili v naslednjih letih sprejeti tudi nekateri podzakonski akti. Leta 2002 je bil sprejet Pravilnik o sofinanciranju osrednjih specializiranih informacijskih centrov, leta 2003 Uredba o osnovnih storitvah knjižnic, Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah in Pravilnik o razvidu knjižnic, leta 2004 pa Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila.

Ena od temeljnih pomanjkljivosti zakona iz leta 2001 je bila, da ne določa jasno pogojev za vstop v stroko oziroma pogojev, ki jih morajo izpolnjevati zaposleni, da bi lahko opravljali strokovna knjižničarska dela. Zakonske določbe tudi niso ustrezno uredile oblik povezovanja v stroki, strokovnih rešitev pri izvajanju javne službe na področju delovanja enotnega bibliografskega sistema in njegovih servisov ter organa upravljanja knjižničnega informacijskega servisa. Pokazali sta se tudi potrebi po spremembi sestave Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost in poenostavitvi postopkov pri potrjevanju letnih programov dela in finančnih načrtov nacionalne knjižnice in knjižničnega informacijskega servisa. Tako so se že kmalu po sprejetju zakona pojavile pobude za njegovo spremembo oziroma dopolnitev (Osutek Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, 2015). Leta 2012 in 2014 sta bila v javni obravnavi dva osnutka novega zakona.

Novembra 2015 je bil tako sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). Izraz »javno službo na področju knjižnične dejavnosti« nadomesti dikcija »knjižnično dejavnost, ki se financira iz javnih sredstev« in definira pojem »javno financirana knjižnična dejavnost«. Posledično se je spremenil tudi del zakona, ki obravnava financiranje knjižnic. Dopolnitve zakona so prinesle tudi razširitev nabora osebnih podatkov, ki jih lahko ob vpisu v knjižnico ta zahteva od uporabnika. Normative za načrtovanje razvoja nadomesti preverjanje ustreznosti pogojev za izvajanje knjižnične javne službe. Dopolnitve zakona bolj podrobno opredeli izobrazbo knjižničnih delavcev in pogoje za pristop k bibliotekarskem izpitu; ta je po novem opredeljen kot licenčni izpit. Spremenjeni so tudi člani glede knjižničnega nadomestila in inšpekcijskega nadzora v knjižnicah. Knjižnično nadomestilo je definirano podrobneje, pri inšpekcijskem nadzoru pa gre za manjše popravke ter za poudarek, da se ta v šolskih knjižnicah ne izvaja na tri leta (Zakon o knjižničarstvu, 2015).

Dopolnitve so za šolske knjižnice prinesle še druge pomembne spremembe. Šolske knjižnice se morajo po novem vključiti v vzajemni bibliografski sistem, statistične podatke posredovati pristojni službi v Narodno in univerzitetno knjižnico in sprejeti triletne razvojne načrte na podlagi strategije razvoja šolskih knjižnic.

4.4 KNJIŽNIČNI SISTEM

Kot smo pogledali že zgoraj, ima Slovenija sprejet Zakon o knjižničarstvu, ki pokriva knjižnično dejavnost, ki se financira iz javnih sredstev. Knjižnično dejavnost, ki se financira iz javnih sredstev, izvajajo splošne, visokošolske, specialne in nacionalna knjižnica. Šolske knjižnice izvajajo knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja. Poleg delovanja teh tipov knjižnic zakon opredeljuje tudi nacionalni vzajemni bibliografski sistem ter Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Čeprav delovanje knjižnic zajema en zakon, pa so knjižnice same pod pristojnostjo različnih ministrstev, zato ne veljajo enaka »pravila« za vse knjižnične delavce (vseh tipov knjižnic) glede napredovanja v strokovne nazive oziroma umestitve v plačne razrede. V okvir Ministrstva za kulturo sodijo nacionalna knjižnica, splošne knjižnice in specialne knjižnice s področja kulture. Pod okrilje Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo sodijo specialne knjižnice s teh področij ter knjižnice vseh štirih univerz in samostojnih visokošolskih zavodov. Številčno največji del knjižnic, šolske knjižnice, financira Ministrstvo

za izobraževanje, znanost in šport. Gre za 480 knjižnic osnovnih šol, 182 knjižnic srednjih šol ter 39 knjižnic dijaških domov (podatki so vzeti iz spletne strani pristojnega Ministrstva).

Vse knjižnice, ki izvajajo knjižnično dejavnost, ki se financira iz javnih sredstev, morajo po 2. členu Zakona o knjižničarstvu (2015) opravljati naslednje naloge: zbiranje, obdelovanje, hranjenje in posredovanje knjižničnega gradiva, zagotavljanje dostopa do knjižničnega gradiva in elektronskih publikacij, izdelovanje knjižničnih katalogov, podatkovnih zbirk in drugih informacijskih virov, posredovanje bibliografskih in drugih informacijskih proizvodov in storitev, sodelovanje v medknjižnični izposoji in posredovanju informacij, pridobivanje in izobraževanje uporabnikov, informacijsko opismenjevanje, varovanje knjižničnega gradiva, ki je kulturni spomenik ter drugo bibliotekarsko, dokumentacijsko in informacijsko delo.

4.4.1 Splošne knjižnice

V Sloveniji je leta 2015 delovalo 58 splošnih knjižnic z 212 izposojevališči (Stanje mreže splošnih knjižnic po občinah v letu 2015, 2016). Od 58 knjižnic jih je 10 območnih, ki splošne knjižnice strokovno povezujejo v deset knjižničnih območnih mrež, da bi bil zagotovljen koordiniran razvoj dejavnosti na območju. Posebne naloge, ki jih osrednja območna knjižnica izvaja za svoje širše območje, so zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij, strokovna pomoč knjižnicam območja, koordinacija zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva in usmerjanje izločenega gradiva s svojega območja.

Trenutno za celjsko območje naloge osrednje območne knjižnice izvaja Osrednja knjižnica Celje, za dolenjsko območje Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, za gorenjsko območje Mestna knjižnica Kranj, za goriško območje Goriška knjižnica Franceta Bevka, za koroško območje Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, za obalno-kraško območje Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, za Osrednjeslovensko območje Mestna knjižnica Ljubljana, za pomursko območje Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, za spodnjepodravsko območje Knjižnica Ivana Potrča Ptuj in za štajersko območje Mariborska knjižnica.

Poleg nalog, ki jih morajo izvajati splošne knjižnice kot del knjižnične javne službe in jih določa 2. člen Zakona o knjižničarstvu, Zakon splošnim knjižnicam nalaga še da sodelujejo v vseživljenjskem izobraževanju, zbirajo, obdelujejo, varujejo in posredujejo

domoznansko gradivo, zagotavljajo dostopnost in uporabo gradiv javnih oblasti, ki so splošno dostopna na elektronskih medijih, organizirajo posebne oblike dejavnosti za otroke, mladino in odrasle, ki so namenjene spodbujanju bralne kulture, organizirajo posebne oblike dejavnosti za otroke, mladino in odrasle s posebnimi potrebami ter organizirajo kulturne prireditve, ki so povezane z njihovo dejavnostjo.

Delovanje splošnih knjižnic financira lokalna skupnost oziroma lokalne skupnosti, za katere splošna knjižnica izvaja javno službo. Ministrstvo za kulturo prispeva del sredstev za nakup računalniške opreme in knjižničnega gradiva.

4.4.2 Šolske knjižnice

Po Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja iz leta 1996 mora vsaka šola imeti knjižnico, katere delovanje določa 68. člen tega zakona. Po njem šolska knjižnica zbira knjižnično gradivo, ga strokovno obdeluje, hrani, predstavlja in izposoja ter opravlja informacijsko-dokumentacijsko delo kot sestavino vzgojnoizobraževalnega dela v šoli. Šolske knjižnice so namenjene tako učencem kot tudi pedagoškemu osebju. Skupščina Zveze bibliotekarskih društev Slovenije je leta 2001 sprejela nove standarde za šolske knjižnice, ki pa jih je Nacionalni svet za knjižnično dejavnost razveljavil.

Šolske knjižnice morajo pri svojem delovanju upoštevati tudi Zakon o knjižničarstvu, ki določa, da podpirajo izobraževalni proces z izvajanjem knjižnične dejavnosti za učence, vajence, dijake in študente višjih strokovnih šol ter za strokovne delavce teh šol. Novembra 2015 sprejeti popravki Zakona o knjižničarstvu določajo, katere pogoje mora izpolnjevati šolska knjižnica, da lahko izvaja knjižnične dejavnosti, potrebne za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja. Spremembe določajo tudi, da se morajo šolske knjižnice vključiti v nacionalni bibliografski sistem, statistične podatke posredovati Narodni in univerzitetni knjižnici (in ne več Statističnemu uradu Republike Slovenije) ter se ravnati po strategiji razvoja šolskih knjižnic, ki jo mora sprejeti ministrstvo, pristojno za šolstvo. Strategija razvoja šolskih knjižnic bo tako nadomestila manjkajoče standarde.

4.4.3 Visokošolske knjižnice

Visokošolske knjižnice podpirajo študijski in raziskovalni proces, tako da izvajajo knjižnično dejavnost predvsem za študente, visokošolske učitelje in visokošolske sodelavce. V Sloveniji imajo visokošolske knjižnice različen status v okviru matičnih ustanov. Med

visokošolskimi knjižnicami so tudi velike razlike glede velikosti knjižnične zbirke, števila zaposleni, prostora in opremljenosti. Univerzitetne knjižnice so glavne visokošolske knjižnice univerz in so povečini samostojne institucije, medtem ko so ostale visokošolske knjižnice povečini nesamostojne. Nekatere fakultete imajo centralne knjižnice, druge so take zgolj po imenu, po fakultetnih oddelkih pa so vzpostavljene manjše enote. Najslabše so organizirane knjižnice na samostojnih visokošolskih zavodih, saj nimajo dolge tradicije, vodstvo zavodov pa jim redko namenja zadostno količino sredstev. Dogaja se tudi, da naloge visokošolske knjižnice za samostojni visokošolski zavod opravlja druga visokošolska ali celo splošna knjižnica.

V okviru univerze v Ljubljani delujeta dve samostojni univerzitetni knjižnici (pridruženi članici Univerze v Ljubljani) ter 39 visokošolskih knjižnic, izmed katerih jih pet pokriva širša področja (Centralna ekonomska knjižnica, Centralna biotehniška knjižnica, Centralna medicinska knjižnica, Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja in Osrednja humanistična knjižnica). Pri Univerzi v Mariboru deluje Univerzitetna knjižnica Maribor ter enajst drugih knjižnic. Knjižnice Univerze na Primorskem so združene v eno univerzitetno knjižnico s sedežem v Kopru. Najmlajša slovenska univerza deluje v Novi Gorici in je nedržavna univerza, knjižnice pa delujejo v okviru posameznih visokošolskih zavodov.

4.4.4 Specialne knjižnice

Specialne knjižnice izvajajo knjižnično dejavnost na posameznih znanstvenih ali strokovnih področjih. Kot specialne knjižnice se obravnavajo tudi specializirani informacijski centri. Poleg nalog iz 2. člena Zakona te knjižnice zagotavljajo specializirane informacije na posameznih znanstvenih, strokovnih in problemsko orientiranih področjih ali v organizacijah, katerih del so, obdelujejo knjižnična gradiva in interne dokumente organizacij, katerih del so, gradijo specializirane knjižnične in podatkovne zbirke, vrednotijo in posredujejo specializirane informacije ter usposablajo uporabnike za iskanje specializiranih informacij.

V Sloveniji so specialne knjižnice povečini nesamostojne. Njihovo delovanje podpirajo različni financerji. Tako glede na vsebino gradiva in način financiranja ločimo vladne specialne knjižnice, specialne knjižnice v kulturi, znanosti, zdravstvu, industriji in trgovini, društvih in v drugih ustanovah. Uporabljajo jih predvsem zaposleni v ustanovah, v

okviru katerih specialne knjižnice delujejo, povečini pa so dostopne tudi zunanjim uporabnikom.

V okviru visokošolskih in specialnih knjižnic delujejo tudi osrednji specializirani informacijski centri, ki na posameznem znanstvenem, strokovnem ali problemsko orientiranem področju koordinirajo vsebinsko obdelavo dokumentov in usklajeno gradnjo specializiranih podatkovnih zbirk. Ločimo centre za naslednja področja: naravoslovne vede, tehniške vede, biotehniške vede, medicinske vede, družboslovne vede in humanistične vede.

4.4.5 Narodna in univerzitetna knjižnica

Po Zakonu o knjižničarstvu (2015) je Nacionalna knjižnica osrednja državna knjižnica. Kot nacionalna knjižnica skrbi za zbiranje, obdelavo, hranjenje, posredovanje in zaščito temeljne nacionalne zbirke, varovanje slovenske pisne kulturne in znanstvene dediščine, izdelavo tekoče in retrospektivne slovenske nacionalne bibliografije in drugih zbirk podatkov, bibliografsko kontrolo tiskanih in elektronskih publikacij, ki imajo značaj slovenike, dostopnost knjižnične zbirke in drugih informacijskih virov najširši javnosti, aktivno sooblikovanje slovenskega knjižničnega sistema in knjižničarstva. Kot osrednja državna knjižnica skrbi za izvajanje nalog centra za razvoj knjižnic, statistična merjenja delovanja knjižnic in knjižničnega sistema, vodenje javne evidence (razvida) knjižnic, pripravo strokovnih podlag za sprejem splošnih predpisov in strokovnih priporočil s področja knjižničarstva, permanentno izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje knjižničarjev, izvajanje raziskovalne dejavnosti na področju bibliotekarstva, organizacijo specializirane knjižnične zbirke in informacijske dejavnosti na področju bibliotekarstva, organizacijo in izvedbo bibliotekarskih izpitov.

Slovenska nacionalna knjižnica ima poleg tega tudi funkcijo visokošolske knjižnice in sicer univerzitetne knjižnice v okviru Univerze v Ljubljani. Kot univerzitetna knjižnica skrbi za temeljno zbirko strokovne literature, potrebne za izvajanje pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega procesa na ljubljanski univerzi, zbirko visokošolskih del in drugih dokumentov matične univerze oziroma njenih zaposlenih, koordinirano delovanje knjižničnega sistema ljubljanske univerze, dvig informacijske pismenosti študentov in zaposlenih na ljubljanski univerzi z organizacijo izobraževanj o iskanju, izbiri in uporabi različnih vrst in oblik informacijskih virov. Kot osrednja znanstvena knjižnica zagotavlja informacijske vire in informacije za potrebe znanstvenoraziskovalnega dela, zbira in trajno

ohranja dosežke znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter pomaga znanstveni skupnosti pri zagotavljanju prostega dostopa do rezultatov znanstvenoraziskovalnega dela.

4.4.6 Institut informacijskih znanosti

Po Zakonu o raziskovalni in razvojni dejavnosti je Institut informacijskih znanosti (IZUM) opredeljen kot javni infrastrukturni zavod in tudi registriran kot raziskovalna organizacija. Po Zakonu o knjižničarstvu je opredeljen kot knjižnični informacijski servis v nacionalnem bibliografskem sistemu. V nacionalnem bibliografskem sistemu izvaja koordinacijo razvoja in delovanja vzajemnega bibliografskega sistema in njegovih servisov, koordinacijo razvoja in uporabe standardov računalniške podpore za potrebe vzajemnega bibliografskega sistema in njegovih servisov, razvija in vzdržuje programsko opremo za potrebe vzajemnega bibliografskega sistema in njegovih servisov, ugotavlja usposobljenost strokovnih delavcev knjižnic za sodelovanje v vzajemni katalogizaciji v sodelovanju z nacionalno knjižnico, načrtuje in vzdržuje skupne računalniške in komunikacijske zmogljivosti za delovanje sistema, organizira ponudbo podatkovnih zbirk na elektronskih nosilcih z neposrednim dostopom v dogovoru z njihovimi proizvajalci, organizira strokovna izobraževanja in svetovanja na področju dejavnosti, ki jih opravlja za nacionalni vzajemni bibliografski sistem, izvaja raziskovalno, razvojno in svetovalno delo na svojem delovnem področju ter pripravlja strokovne podlage s svojega delovnega področja za delo Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost.

4.4.7 Nacionalni svet za knjižnično dejavnost

Nacionalni svet za knjižnično dejavnost (NSKD) je na podlagi 48. člena Zakona o knjižničarstvu ustanovila Vlada Republike Slovenije. Svet je strokovno in posvetovalno telo, ki odloča o strokovnih zadevah na področju knjižnične dejavnosti ter obravnava in posreduje mnenja o vseh strokovnih vprašanjih s področja delovanja in razvoja knjižnic. Njegovi člani so predstavniki vseh vrst knjižnic, njihovih združenj in financerjev. Trenutno poteka tretje mandatno obdobje NSKD.

NSKD sprejema področna strokovna priporočila, daje predhodno mnenje k vsem predpisom, ki se nanašajo na knjižnično dejavnost, obravnava strokovne osnove knjižnične dejavnosti, obravnava strokovne osnove za delovanje nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema, spremlja delovanje tega sistema in usklajuje njegov razvoj, daje

mnenje k predlogu razvojnih načrtov in letnega programa dela ter finančnega načrta nacionalne knjižnice in knjižničnega informacijskega servisa, obravnava letna poročila o delovanju nacionalne knjižnice in knjižničnega informacijskega servisa ter s svojim mnenjem seznanja Vlado Republike Slovenije ter pristojna ministrstva, daje pobude in predloge s področja svojega dela.

4.5 STROKOVNA ZDRUŽENJA IN ORGANIZACIJE

Najdaljšo tradicijo med bibliotekarski združenji v Sloveniji ima **Zveza bibliotekarskih društev Slovenije** (ZBDS). To se je izoblikovala iz Društva bibliotekarjev Slovenije, ki je bilo ustanovljeno 21. decembra 1947 v Narodni in univerzitetni knjižnici. V ZBDS se društva in druge osebe združujejo z namenom, da pospešujejo razvoj knjižničarske stroke in dejavnosti ter utrjujejo njen položaj v družbi, medsebojno sodelujejo in koordinirajo dejavnosti, obravnavajo ter razrešujejo strokovna vprašanja, ki so skupnega pomena, sodelujejo pri razvoju knjižnične dejavnosti, knjižnic in knjižničnega sistema Slovenije ter zagotavljajo profesionalno integriteto knjižničnih delavcev v Sloveniji. V zvezo je včlanjenih osem območnih bibliotekarskih društev: Ljubljana, Maribor, Celje, Koroška, Gorenjska, Pomurje, Primorska, Dolenjska.

ZBDS organizira strokovna srečanja ter tematska srečanja (npr. o etičnem kodeksu). Zveza je s predstavniki zastopana v strokovnih svetih številnih knjižnic, v Nacionalnem svetu za knjižničarstvo, podaja mnenja in predloge ob spremembi zakonodajnih aktov in pravilnikov, obvešča člane o dogajanju na strokovnem področju, podeljuje stanovske nagrade ipd. Od leta 1957 ZBDS izdaja revijo Knjižnica.

Delovanje ZBDS se izvaja v okviru posameznih sekcij, ki pokrivajo strokovna področja. Trenutno v okviru ZBDS delujejo naslednje sekcije: Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino, Sekcija za potujoče knjižnice, Sekcija za specialne knjižnice, Sekcija za splošne knjižnice, Sekcija za šolske knjižnice, Sekcija za visokošolske knjižnice in Sekcija študentov bibliotekarstva.

Čeprav v okviru ZBDS delujejo sekcije za posamezne tipe knjižnic, imajo nekatere od teh tudi svoja društva. Direktorji splošnih knjižnic so povezani v **Združenju splošnih knjižnic**. Nastalo je leta 2009, na temeljih Zveze splošnih knjižnic. Osnovni namen delovanja Združenja splošnih knjižnic je razvijanje in poenotenje delovanja knjižnic ter sodelovanje pri oblikovanju nacionalnih, globalnih in kulturno političnih opredelitev na področju splošnih

knjižnic. Cilji delovanja združenja so oblikovanje nacionalnih, globalnih in kulturno-političnih opredelitev na področju splošnih knjižnic, sodelovanje s pristojnim ministrstvom in upravnimi organi pri oblikovanju politike za področje knjižnic in knjižnično informacijskega sistema, sodelovanje pri oblikovanju strokovnih stališč in oblikovanju knjižnično-informacijske zakonodaje in podzakonskih aktov, spremljanje izvajanja knjižnično-informacijske zakonodaje in podzakonskih aktov, spremljanje izpolnjevanja normativov in standardov splošnih knjižnic, spremljanje statusne problematike splošnih knjižnic in razvoja le-teh, uveljavljanje ustreznega vrednotenja knjižničarskega dela, spremljanje financiranja splošnih knjižnic, uveljavljanje skupnih interesov splošnih knjižnic do države in lokalnih skupnosti ter prizadevanje za partnersko sodelovanje z njihovimi predstavniki. Izvajajo izobraževanja direktorjev in vodstvenih delavcev knjižnic, povezujejo knjižnice in organizirajo predstavitve dobrih praks ter nagrajujejo najboljše projekte splošnih knjižnic.

Šolski knjižničarji se lahko včlanijo tudi v **Društvo šolskih knjižničarjev Slovenije**. Društvo je bilo do leta 2013 aktivno pri organizaciji posvetovanj in strokovnih srečanj, na katerih so šolskim knjižničarjem podajali znanja z različnih področij. Prispevki s srečanj so bili objavljeni tudi v reviji Šolska knjižnica, čeprav te ne izdaja društvo temveč Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Trenutno društvo ni aktivno.

Knjižnični delavci, predvsem tisti v specialnih knjižnicah, se včlanjujejo tudi v **Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije**. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1962. Namen društva je spremljanje in razvijanje informacijske znanosti v teoriji in praksi, obravnavanje strokovnih vprašanj, ki so skupnega pomena pri razvoju dokumentacijske in informacijske stroke in se nanašajo na vsebinsko obdelavo dokumentov ter iskanje in posredovanje informacij. Cilj društva je tudi uveljavljanje statusa strokovnih kadrov na dokumentacijskem in informacijskem področju in njihovo izpopolnjevanje. V okviru društva deluje več delovnih skupin, npr. delovna skupina za znanstvene bibliografije, za online, za statusna vprašanja in standarde ipd.

4.6 IZOBRAŽEVANJE

Strokovna združenja so imela veliko vlogo pri izobraževanju in knjižničnih delavcev in vzpostavitvi študija knjižničarstva oziroma bibliotekarstva. Dolgo je namreč usposabljanje knjižničnih delavcev potekalo v okviru tečajev, ki sta jih organizirala Narodna in univerzitetna knjižnica in stanovsko združenje. Do srede 20. stoletja so delo v slovenskih

knjižnicah opravljali knjižnični delavci brez formalne bibliotekarske izobrazbe. V letih 1947 in 1949 so imeli možnost udeležbe na petmesečnem strokovnem tečaju, ki ga je organizirala Narodna in univerzitetna knjižnica. Ta je kasneje organizirala tudi tečaje za izobraževanje ljudskih knjižničarjev ter posebne tečaje za poklicne knjižničarje in bibliotekarje, ki so se pripravljali na strokovne izpite.

V študijskih letih 1957/58 in 1963/64 so se knjižnični delavci lahko udeležili enoletne šole za knjižničarje in arhivske pomočnike. Program Občasne šole za knjižničarje in arhivske pomočnike je obsegal številne različne predmete s področja ljudskih in znanstvenih knjižnic ter arhivov. Izobraževanja se je udeležilo 13 rednih in 9 izrednih slušateljev. Ti so dopoldne v NUK-u poslušali predavanja, popoldne pa opravljali prakso v večjih knjižnicah (Rupel, 1958). Že v študijskem letu 1965/67 je dvoletni dvopredmetni program knjižničarstva uvedla Pedagoška akademija v Ljubljani, študentje pa so si z njim pridobili višješolsko izobrazbo, poleg knjižničarskih znanj pa pridobili tudi učiteljska znanja.

V študijskem letu 1988/89 je bilo formalno izobraževanje knjižničnih delavcev s Pedagoške akademije preneseno na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani. Pobuda za oblikovanje visokošolskega izobraževalnega programa je prišla s strani Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, Univerzitetne knjižnice v Mariboru, Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Pedagoške akademije in Filozofske fakultete. Ta je sprva izvajala štiriletni dvopredmetni univerzitetni študij bibliotekarstva, v študijskem letu 1996/97 pa so pričeli tudi z enopredmetnim univerzitetnim študijem. Naslednje študijsko leto so pričeli tudi z izvajanjem magistrskega programa, medtem ko so se v doktorskega lahko vpisali že leta 1995.

Oddelek se je v začetku 21. stoletja iz Oddelka za bibliotekarstvo preimenoval v Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo. V študijskem letu 2006/7 je bila vpisana prva generacija študentov, ki so bibliotekarstvo in informatiko študirali po »bolonjski reformi« visokošolskega študija. Z uvedbo bolonjskega študija lahko študentje študirajo na eni od treh smeri: bibliotekarstvo, informacijska znanost ali knjigarstvo. V prvem in drugem letniku je študij za vse študente enak, v tretjem letniku pa si študent izbere eno od študijskih smeri.

Po treh letih je študij na prvi stopnji zaključen, diplomant pa ga lahko nadaljuje na drugi stopnji Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo ali pa na drugi stopnji katerega drugega študijskega programa. Oddelek za bibliotekarstvo izvaja magistrske študijske programe bibliotekarstva, informacijske znanosti z bibliotekarstvom ter založniški

študij. Doktorski študij od leta 2009/10 poteka kot skupni doktorski študijski program Filozofske fakultete, v katerega je vključen doktorski študij informacijskih ved.

Permanentno izobraževanje poleg Oddelka, ki izvaja akreditirani študijski program za izpopolnjevanje iz bibliotekarstva (ŠPIK), ponujata tudi Narodna in univerzitetna knjižnica ter Mestna knjižnica Ljubljana. Pomemben del usposabljanj za delovanje v vzajemnem knjižničnem sistemu pa izvaja Inštitut informacijskih znanosti v Mariboru. Ker se knjižnični delavci pri vsakodnevnem delu srečujejo s številnimi novimi izzivi, se individualno udeležujejo tudi številnih drugih tečajev in usposabljanj (npr. za delo z uporabniki s posebnimi potrebami, retoriko, javno nastopanje, družbena omrežja, marketinga ipd.), velik pomen za pridobivanje in izmenjavo znanj pa imajo tudi strokovna srečanja.

5 DANSKA PRAKSA V SLOVENSKIH KNJIŽNICAH

Kot smo že pogledali, so slovenski knjižničarji v preteklosti že večkrat obiskali danske knjižnice ter v poročilih opozarjali na primere dobrih praks, ki jih te izvajajo (Ambrožič, 1997; Hedl, 2007; Isakovič in Primožič, 1982; Končan, 2007; Kovač, 1999a, 1999b, 1999c, 1999d; Resman, 1999, Turjak, 1999; Vodeb, 2010). Vendar je fizični obisk le eden od številnih načinov, s katerim lahko pokukamo onstran slovenskih meja in si ogledamo tujo prakso.

Dogajanje v tujini lahko odkrivamo tudi skozi oči drugih, tj. s prebiranjem strokovne, poljubne in/ali celo znanstvene literature, ki opisuje delovanje knjižnic, njihove specifične in primere dobrih praks. Enega od takih načinov smo omenili tudi na začetku diplomskega dela, ko je Melita Ambrožič (1995) podala kratek povzetek vsebine knjige *Organizational aspects of the new conditions for university libraries* Marka Nielsa.

Poleg osebnega stika v obliki obiska tujih knjižnic lahko o organiziranosti knjižničarstva v drugi državi veliko izvemo tudi z osebnim stikom z ekspertom oziroma poznavalcem tega sistema. Poznanstva s strokovnjaki lahko sklenemo na mednarodnih strokovnih srečanjih, ob skupni udeležbi na izmenjavi v tretji državi, od njihovem obisku Slovenije ali pa, preprosto, prek elektronske pošte in družbenih omrežij.

S tujo prakso se lahko seznanimo tudi na domačih posvetovanjih s tujimi predavatelji ter na namenskih predstavitev. Narodna in univerzitetna knjižnica namreč že vrsto let organizira predstavitve z naslovom »novosti v stroki«, v zadnjem času pa je predstavitve dobrih praks začela organizirati tudi Sekcije za splošne knjižnice pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije.

Glede na zgoraj navedeno lahko ugotovimo, da so slovenskim knjižničarjem na voljo številni načini za spoznavanje tujih praks, od tistih, za katere potrebujejo več časa in sredstev, pa do tistih, ki so praktično zastonj. Ker danske knjižnične storitve veljajo za ene bolj inovativnih, nad njihovimi projekti se navdušuje mednarodna strokovna javnost, smo prepričani, da so se slovenski knjižničarji gotovo seznanili vsaj z nekaj dobrimi praksami, ki so si jih nato zaželeli uvesti v svoji knjižnici. Seveda pa danski knjižničarji radi delijo svoje znanje z ostalimi, ne le z obiskovalci na izmenjavi. Redno namreč poročajo o izvajanju projektov v reviji *Scandinavian library quarterly* (prej *Scandinavian public library quarterly*), katere vsi letniki so v digitalni obliki brezplačno dostopni na internetu.

Predno se lotimo pregleda knjižničnih praks, se ustavimo še pri primerjavi obeh držav. Pri tem se ne bomo skoncentrirali zgolj na primerjavo knjižničnih sistemov in posameznih tipov knjižnic, temveč bomo to postavili v zgodovinski in kulturnozgodovinski kontekst. S politološkega vidika bomo primerjali razvoj knjižničarstva na Danskem z razvojem knjižničarstva v Sloveniji. Pogledali bomo, kakšen pomen je pri tem imela politična kultura. Seveda pa se bomo, v okviru razpoložljivih podatkov, lotili tudi primerjave finančnih pogojev za delovanje knjižnic ter primerjave kvantitativnih podatkov o knjižnicah (št. enot, št. izposoj ipd.).

5.1 PRIMERJAVA ZGODOVINE IN KULTURNE ZGODOVINE DANSKE IN SLOVENIJE

Danska in Slovenija ležita na »prepišnem« področju, stiku različnih kultur in tranzitnih poti, kar je vplivalo tudi na njuno zgodovino. Medtem ko Danska predstavlja most med državami srednje in državami severne Evrope, leži Slovenija med srednjo in južno Evropo. Obe državi sta obkroženi z večjimi sosednjimi državami. Danska je s 43.000 kvadratnimi metri še enkrat več od Slovenije. V glavnih mestih obeh držav živi približno 10 % njunih prebivalcev.

Danska je že v srednjem veku postala samostojna politična tvorba, močna kraljevina z obsežnim ozemljem, ki je obsegalo tudi njene danes sosednje države, tj. dele Nemčije, Finsko, Švedsko in Norveško. Velikost, kot jo ima danes, se je izoblikovala v času 2. svetovne vojne. Po drugi strani je Slovenija samostojna politična tvorba šele zadnjih 25 let. Ozemlje je bilo več kot tisoč let obrobni del drugih političnih enot, ki so vključevale še številne druge narode. Slovenija niti kot enotna politična tvorba nima dolge tradicije, saj se je oblikovala šele leta 1929, ko so bili v Dravsko banovino združeni vsi jugoslovanski Slovenci. In šele v drugi polovici 19. stoletja je izraz »Kranjec« počasi začel nadomeščati izraz »Slovenec«, a še to predvsem na Kranjskem (Vodopivec, 2007). Zanimivo je, da sta tako Danska kot Slovenija tekom zgodovine izgubile del ozemlja, ki sta ga smatrale za svoje središče. Za Slovenijo je bilo to Gosposvetsko polje s Knežjim kamnom, za Dansko pa del ozemlja na jugu današnje Švedske, kjer je bil do leta 1660 center »danstva« (Ostergard, 1992).

Ideja Slovencev kot naroda se je do 19. stoletja pojavila le nekajkrat. Kot smo videli v orisu slovenske zgodovine, je bil skoraj do konca prve svetovne vojne predvsem jezik tisti, ki je povezoval prebivalce posameznih slovenskih dežel znotraj Habsburške monarhije. Pri

Dancih pa je bil jezik najpomembnejši povezovalni kulturni element. Veliko vlogo v kulturnem razvoju obeh držav je predstavljala tudi reformacija, saj je pri obeh postavila pomemben kulturni mejnik. Prebivalstvo slovensko govorečih dežel je v tem času dobilo prvo (tiskano) slovensko knjigo, na danskem pa je v tem času kultura prešla iz cerkvenega v okrilje kraljevega dvora.

Cerkev je igrala pomembno vlogo v kulturi obeh držav. Čeprav je na Danskem kultura leta 1536 postala pristojnost kraljevega dvora, pa je bila verjetno še vedno precej povezana s cerkvijo, saj je sredi 19. stoletja padla pod Ministrstvo za cerkev in izobraževanje. Za slovensko kulturo v novem veku pa sta značilna številčnost piscev iz duhovniških vrst in odsotnost kulturnih in znanstvenih ustanov, ki bi pospeševale oziroma kakor koli pokrivalo razvoj kulturnih dejavnosti za vse prebivalce tega območja.

Kot smo že pogledali, so bili nosilci kulture v novem veku v obeh državah višji sloji prebivalstva. Na Danskem so to bili kralj in njegov dvor ter drugo plemstvo, ki je povečini govorilo nemški jezik. Ločeno od njihove kulture se je konec 18. stoletja začela razvijati kultura srednjega sloja, ki je bila veliko bolj nacionalno obarvana. Pomembno vlogo v razvoju danske kulture so odigrali srednji kmetje. Ti so dobili zemljiško odvezo konec 18. stoletja in pridobili ekonomsko moč s prodajo hrane na britanski otok. Tako jih je toliko bolj prizadela blokada v času Napoleonovih vojn, ki so še okrepile nacionalno zavest med Danci, predvsem med srednjim in nižjim slojem. Skupni interesi in gospodarska moč so prispevali k temu, da so na islandskih sagah in nemških legendah začeli razvijati svojo kulturo (Ostergard, 1992). Tovrstno kulturno tendenco so stoletje kasneje posvojili tudi drugod na podeželju, v času med obema vojnama pa še v delavskih krogih. Nacionalno opredeljena kultura je bila tudi sicer bolj ljudska, namenjena širšim krogom, t. i. popularna kultura. Po drugi svetovni vojni se je tendenca nadaljevala in še potencirala – ne le, da je kultura še naprej vabila široke množice, kot cilj so si zadali tudi aktivno sodelovanje čim širše skupine prebivalcev.

Slovenska politična kultura se je začela razvijati šele konec 19. stoletja. Družba je bila povečini kmečka, s prevlado male kmečke posesti z zelo omejenimi eksistenčnimi možnostmi in posledično močno socialno ranljiva (Prunk, 2013). Zavest o rodovni pripadnosti se je na slovenskem razvila sorazmerno zgodaj, že v času protestantizma. Zavest o lastni državi kot prvini narodne istovetnosti pa je za naš zgodovinski razvoj večinoma tuja in nepoznana sestavina (Bučar, 2013). Pripadnost državi, istovetenje z njo, povezovanje lastnih interesov z interesi države ni del socio-psihičnih lastnosti zgodovinskega Slovenca. »Zgodovinsko ni bilo osnove za tak razvoj. Država je bila zanje vedno tuje področje in do tujega si vedno vsaj

previden in do določene mere tudi zaprt, tudi če nimaš osnove za tako previdnost. Slovenci pa smo jo imeli v obilni meri.« (Bučar, 2013, str. 17). To je vplivalo tudi na kulturo.

Na slovenskem je bila do uvedbe obveznega šolstva leta 1774 večina slovenskega, tako podeželskega kot tudi meščanskega prebivalstva, nepismena. Nosilec kulturnega življenja so bile predvsem družbene elite, ki pa so pri komunikaciji uporabljale pretežno nemški oziroma italijanski jezik in tako je bila temu prilagojena tudi kultura. Kot smo že v zgodovinsko-kulturnem orisu predstavili, so prve knjige v ljudskem, slovenskem jeziku nastale iz potreb slovenske duhovščine in zato so to bila predvsem religiozna besedila.

Na slovenskem je kulturno življenje večine prebivalstva oblikovalo čitalništvo, pred njim pa, že v marčni dobi, društva, ki so spodbujala branje, zbiranje in razširjanje časopisja in knjig, skrbela za gledališko dejavnost ter prirejanje narodnokulturnih in zabavnih prireditev. Čitalnice so se začele razvijati v 60.-ih letih 19. stoletja, mnoge čitalnice pa so delovale še tudi v začetku 20. stoletja. Delovale so v mestih, na zahodu in vzhodu slovenskega etičnega ozemlja (Primorska in Štajerska) pa tudi v manjših krajih. Je bila pa umetniška raven čitalniških dogodkov in prireditev nizka, so pa bila taka srečanja pomembni družabni dogodki, ki so utrjevali vezi in občutenje narodne pripadnosti (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008). Kot smo že omenili, pa je zanimivo, da je kljub temu, da je čitalnice prežemalo zanosno narodno razpoloženje, pogovorni jezik med člani čitalnic dolgo bila nemščina.

Tako na danskem kot na slovenskem prostoru sta se ob prebujanju narodne zavesti izoblikovali dve kulturni sferi. Prva je bila namenjena politični eliti in je imela dolgo tradicijo delovanja in višjo umetniško vrednost. Druga pa se je razvila med srednjim slojem, kmečkimi množicami, skratka med širšo javnostjo in je imela nižjo umetniško vrednost, bolj kot na tem je temeljila na nacionalni zavesti.

Dansko nacionalno kulturo je napajala nacionalna zavest, ki so jo krepili politični elementi kot sta izguba velikega dela danskega ozemlja ter začasna izguba izvoznega trga v času Napoleonovih vojn. Vanjo so vpletili tudi močne elemente iz vikinške zgodovine, islandskih sag, nemških legend, ki so krepile zavest o pomembnosti danskega naroda. Slovenska nacionalna zavest pa je bila bolj posledica dejstva nedavnega spoznanja, da prebivalci različnih dežel govorijo isti jezik (Prunk, 1993, str. 23) ter želje po njegovi ohranitvi. Pet od šestih točk programa Zedinjene Slovenije se tako nanaša na slovenski jezik, le ena točka pa zahteva od Nemcev ločeno politično tvorbo, ki pa vsekakor ostaja podrejena cesarju. Osnova kulturi političnih elit sta bila nemški in italijanski jezik, nemški jezik je sprva

dominiral tudi v kulturi širših množic. Kulturne institucije so izvajale povečini nemški in italijanski program.

Razvoj knjižničarstva je v funkciji utrjevanja nacionalne kulture in jezika, saj gre za neke interese in/ali ideale nekoga v določenem času. Tako v slovenskem okolju kot na Danskem so knjižnice sprva ustanavljali zasebniki (pravne ali fizične osebe), javne knjižnice pa so nastajale v okviru delovanj društev in različnih gibanj, ter svoje storitve namenjale le delu populacije. So pa, predvsem splošne, knjižnice na Danskem veliko prej stopile na pot preoblikovanja v sodobne knjižnice. Slovenija je prvi zakon, ki pokriva delovanje knjižnic, sprejela šele v začetku 60.-ih let 20. stoletja, medtem ko je Danska svoj tovrstni zakon sprejela že 40 let prej. Razlog za zamudo lahko iščemo v različni politični kulturi obeh držav ter njunem zgodovinskem razvoju. Slovenija je namreč razmeroma pozno postala samostojna politična entiteta, politične tvorbe, v katere je bila vključena, pa niso imele interesa spodbujati kulturne ter nacionalne zavesti med njenim prebivalstvom. Medtem pa je bila ta na Danskem zelo močna.

5.2 PRIMERJAVA KNJIŽNIČARSTVA DANSKE IN SLOVENIJE

Danska ima izrazito ravninsko lego, vendar pa k njenemu ozemlju sodijo še številni otoki. Pri organizaciji knjižnične službe si pomagajo z različnimi rešitvami, med katerimi so združevanje splošnih in šolskih knjižnic, »samopostrežne« knjižnice, dostava gradiva, mobilne oziroma potujoče knjižnice ipd. Po drugi strani ima Slovenija hribovito lego in številna manjša naselja. Posledično to pomeni, da v Sloveniji kar 40,78 % naselij v oddaljenosti 4000 m nima krajevne knjižnice, postajališča bibliobusa ali premične zbirke in to kljub temu, da 12 bibliobusov pokriva 718 postajališč (Mreža splošnih knjižnic v letu 2015, 2016). V teh naseljih živi 12,78 % prebivalcev Slovenije (Prostorska analiza knjižnične mreže, 2015).

Knjižnična dejavnost, namenjena širši javnosti, se na Danskem in v Sloveniji izvaja v okviru občin (splošne knjižnice), šol, visokošolskih zavodov ter v okviru vladnih služb, kulturnih, izobraževalnih, raziskovalnih, gospodarskih in drugih organizacij. V obeh državah je funkcija nacionalne knjižnice združena z univerzitetno, na Danskem imajo taki dve knjižnici, eno v Aarhusu, drugo v Københagenu. V Sloveniji ločimo pet tipov knjižnic – poleg splošnih imamo še šolske, visokošolske, specialne in nacionalno knjižnico. Na danskem imajo

knjižnice kategorizirane nekoliko drugače. Tako kot mi imajo definirane splošne in šolske knjižnice, ostale tipe knjižnic pa združujejo pod enim imenom, tj. znanstvene knjižnice.

Danska nima zakona, ki bi pokrival delovanje vseh tipov knjižnic. Zakon o knjižničnih storitvah opredeljuje predvsem delovanje splošnih knjižnic in ima 34 členov, medtem ko ima posodobljeni slovenski zakon skoraj še enkrat toliko členov, 76. Če še enkrat navedemo, da je zastarela zakonodaja eden od vzrokov, da knjižnice svoje dejavnosti ne izpolnjujejo v zadostni meri (Grad, 1980), je zanimiv vpogled v spreminjanje zakona v zadnjih 15 letih. Slovenski zakon je bil sprejet leta 2001 in je trajalo kar 15 let, da je bil posodobljen. Danski zakon, ki je bil sprejet dobro leto pred slovenskim, pa je bil od sprejetja do danes dopolnjen kar šestkrat. To sicer ne pomeni, da se stroka na Danskem hitreje prilagaja novim trendom, temveč da so postopki za spremenitev slovenske zakonodaje bolj zapleteni, ker pa zakon pokriva vse tipe knjižnic, pa je potrebno uskladiti tudi več (različnih) interesov.

Zanimiva je tudi primerjava vsebine slovenskega in danskega knjižničarskega zakona. Danski zakon sestavljajo štiri deli: *Cilji in storitve splošnih knjižnic*, *Vladne naloge na področju knjižničarstva*, *Posebne določbe*, *Končne določbe*. Ker danski zakon zajema predvsem delovanje splošnih knjižnic, te obravnavajo vsi štiri deli zakona, podrobneje od slovenskega zakona določa njihove storitve, cilje, naloge ipd. Zakon je v času sprejetja določal celo maksimalno višino zamudnine, kasneje so bili ti členi umaknjeni. Še vedno pa ostajajo členi, ki podrobno določajo delovanje medknjižnične izposoje, vlogo občinskih svetov pri delovanju knjižnic ter financiranje posameznih knjižničnih storitev. Slovenski Zakon o knjižničarstvu je sestavljen iz osmih delov: *Splošne določbe*, *Knjižnice* (dodatno razdeljen na splošne knjižnice, šolske in visokošolske knjižnice, specialne knjižnice, nacionalna knjižnica), *Knjižnična javna služba* (dodatno razdeljen na tri poddele), *Javno financiranje*, *Nadzor*, *Izvajanje inšpekcijskega nadzora*, *Kazenska določba* ter *Prehodne in končne določbe*. Medtem ko so v ospredju slovenskega knjižničarskega zakona predvsem izvajalci knjižničnih storitev, pri katerih so navedene posamezne naloge, pa so pri danskem zakonu v ospredju knjižnične storitve.

Financiranje danskih in slovenskih knjižnic, ki delujejo kot javne službe, je podobno. Ustanovitelj je tisti, ki mora priskrbeti sredstva za delovanje knjižnic. V primerih, ko je ustanoviteljev več, si morajo stroške ustrezno porazdeliti. Poleg sredstev ustanovitelja knjižnica lahko sredstva pridobi tudi s svojim delovanjem, občasno pa tako na Danskem kot v Sloveniji knjižnicam na pomoč priskoči tudi država. Kot smo že omenili, na Danskem država ne financira knjižnic neposredno, ampak preko projektov, območnih knjižnic in centralnih

storitev. Podobno je tudi v Sloveniji, kjer država na podlagi razpisov in programov knjižnično prispeva sredstva za nabavo tujega gradiva, naloge osrednjih območnih knjižnic, knjižnično nadomestilo, nakup knjižničnega gradiva in računalniške opreme ipd.

Kljub enotnemu zakonu za vse tipe knjižnic posamezne slovenske knjižnice delujejo pod okrilji različnih ministrstev. Podobno je tudi na Danskem, kjer je krovno telo za splošne in znanstvene knjižnice Danska agencija za kulturo in medije, ki razdeljuje državna sredstva med posamezne knjižnice.

Zanimiv je pogled, kako se je financiranje knjižnic spreminjalo skozi zgodovino. Delovanje znanstvenih knjižnic na Danskem ter specialnih in visokošolskih knjižnic v Sloveniji je bilo tako v preteklosti kot v sedanjosti vpeto v delovanje institucije, katere del so bile, in ta je morala priskrbeti sredstva za delovanje, za nakup gradiva, za knjižnične prostore ipd. Financiranje šolskih knjižnic v obeh državah poteka v okviru financiranja šolskih ustanov in nič drugače ni bilo v preteklosti. Je pa zanimiva sprememba financiranja danskih splošnih knjižnic, ki so bile nekoč v rokah zasebnikov, njihovo delovanje pa je, prej v večji kot v manjši meri, financirala država. Njen delež pri financiranju se je povečeval od sprejema prvega danskega knjižničarskega zakona leta 1920. V Sloveniji pa so za čitalnice, društvene knjižnice in ljudske knjižnice skrbeli zasebniki, za financiranje knjižnic za širšo javnost, ki so se razvile iz omenjenih, pa so šele po koncu prve svetovne vojne poleg društev, političnih strank in njihovih prosvetnih organizacij začele skrbeti lokalne, občinske ali mestne uprave, v manjših naseljih pa so bile knjižnice organizirane tudi v okviru osnovnih šol. Financiranje splošnih knjižnic je torej tako na Danskem kot v Sloveniji počasi prehajalo iz zasebnih rok v javne, to dogajanje pa se je v Sloveniji začelo skoraj 30 let kasneje kot na danskem.

Če primerjamo samo organiziranost knjižničarstva, pri čemer izpustimo že nekajkrat poudarjeno razlikovanje med tipi knjižnic, lahko ugotovimo, da danske knjižnice veliko bolj sodelujejo med seboj kot slovenske, čeprav imamo v Sloveniji zakon, ki pokriva vse tipe knjižnic. Danski zakon manjše splošne knjižnice namreč zavezuje sodelovanju z večjimi, povezovanje med splošnimi knjižnicami pa še krepi organiziranost medknjižnične izposoje in spodbujanje uporabnikov h koriščenju le te.

Danske knjižnice so namreč zelo racionalne pri nabavi knjižničnega gradiva in ne kupijo vsega kar je na tržišču. V primeru, da knjižnica nima gradiva, ki ga uporabnik potrebuje, si ga preko medknjižnične izposoje zanj izposodi pri drugi knjižnici, uporabniku pa za to storitev ni potrebno plačati nič. Knjižnice torej ne »skladiščijo« gradiva, po katerem bi bilo le malo povpraševanja, temveč si ga po potrebi raje izposojajo drugje. Da se ta pristop

obnese, kažejo tudi številke. V letu 2015 so si danske knjižnice za svoje uporabnike od drugih knjižnic izposodile 1.211.852 enot (Libraries, 2016), v istem letu pa so si slovenske knjižnice izposodile 10.297 (Statistični podatki o knjižnicah, 2016). Danska številka je še toliko bolj impresivna, če upoštevamo da ima danska trikrat več prebivalcev kot Slovenija. Čeprav je storitev za uporabnike danskih knjižnic brezplačna, pa danske knjižnice profitirajo ker ne nakupujejo »odvečnega« gradiva, prav tako tudi ni stroškov z njegovo obdelavo in skladiščenjem.

Da se vrnemo nazaj na organiziranost knjižničarstva oziroma povezovanje med knjižnicami. Slovenske knjižnice povezujejo institucije kot so IZUM (po spremembi zakona morajo njegove storitve koristiti tudi vse šolske knjižnice), Nacionalni svet za knjižnično dejavnost ter Center za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici. Knjižnice torej povezuje nacionalni vzajemni bibliografski sistem, organ, ki skrbi za razvoj knjižnic ter organ, ki skrbi za popis knjižnic ter vodi statistiko o njihovem delovanju (po spremembi zakona tudi za šolske knjižnice). Gre za »krovne« povezovalce, medtem ko se danske knjižnice povezujejo tako na mikro nivoju (med seboj) kot na makro nivoju. Slednjega pokrivajo povezovalne institucije, ki pa načeloma ne pokrivajo vseh (tipov) knjižnic. Delovanje Danske agencije za knjižnice in medije tako ne pokriva šolskih knjižnic. Pomembna povezovalna institucija je tudi Danski knjižnični center, ki skrbi za povezovanje danskih knjižnic na treh ravneh. Upravlja s portalom »bibliotek.dk«, ki deluje kot vzajemni katalog knjižničnega gradiva danskih knjižnic, skrbi za grosijsko nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva za danske knjižnice ter dopolnjuje nacionalno bibliografijo. Statistiko danskih knjižnic vodi statistični urad Danske in ne nek poseben organ znotraj katere od knjižnic.

Knjižnice oziroma knjižničarje povezujejo tudi strokovna združenja. Medtem ko imajo v Sloveniji svoje združenje zgolj splošne knjižnice, pa se knjižnični delavci združujejo v okviru regionalnih bibliotekarskih društev, povezanih v Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije. Bibliotekarska združenja so lahko organizirana tudi glede na tip knjižnic. Pri tem je Slovenija skromna, saj Društvo šolskih knjižničarjev trenutno ne deluje, delovanje Društva dokumentalistov in informatorjev Slovenije, ki bi lahko povezovalo knjižnične delavce specialnih in visokošolskih knjižnic, pa je skromno. To domnevamo iz tega, da je bila njihova spletna stran nazadnje posodobljena pred letom in pol, med dogodke pa so na spletni strani uvrščeni zgolj zapisniki sestankov skupščine društva. Po drugi strani imajo na Danskem svoje društvo tako šolske knjižnice (Združenje danskih šolskih knjižnic) kot njihovi zaposleni

(Dansko združenje šolskih knjižničarjev). Podobno je pri znanstvenih knjižnicah, kjer se povezujejo tako knjižnice kot zaposleni v njih. Knjižnični delavci lahko izbirajo tudi med včlanitvijo v Zvezo danskih knjižničarjev ali v Dansko združenje knjižnic. Podobno kot v Sloveniji Združenje splošnih knjižnic na danskem deluje Združenje direktorjev danskih knjižnic. Tudi slednje povezuje splošne knjižnice oziroma njihove vodilne.

Danska in slovenska bibliotekarska združenja imajo sorodne namene: organizirajo srečanja in izobraževanja knjižničnih delavcev, sodelujejo pri pospeševanju razvoja knjižnic, opozarjajo na strokovne probleme, prispevajo mnenja h knjižničarski zakonodaji in podrejenim aktom, standardom in pravilnikom, pripravljajo akcije za promocijo knjižnic med uporabniki oziroma njihovo zagovornišvo. Čeprav imajo društva na splošno na Danskem pomembnejšo vlogo kot v Sloveniji, pa je krovno Slovensko bibliotekarsko društvo zelo aktivno na različnih področjih in pomembno vpliva na razvoj slovenskega knjižničarstva.

Prav bibliotekarsko oziroma knjižničarsko združenje je vplivalo tudi na začetek izobraževanja slovenskih knjižničarjev. Tako na Danskem kot v Sloveniji formalno izobraževanje nima konkurence, saj ga v obeh državah izvaja le po ena institucija. Študij na prvi stopnji v Sloveniji traja tri leta, na danskem pa tri leta in pol. Na danskem v okviru prve stopnje študentje pridobijo znanja o informacijski arhitekturi, ki omogoča zahtevno iskanje, izvajanja študij uporabnikov, analiziranja kulturne politike in promocije informacij ter digitalne kulture. Znanja so zelo praktična, usmerjena k uporabnikom. Po zaključku prvostopenjskega študija se lahko študent odloči za nadaljevanje na magistrskem študiju, ki traja dve leti ali pa izbere semester dolgo izobraževanje za delo v knjižnici. V Sloveniji študij na prvi stopnji traja tri leta, na drugi dve. Na prvi stopnji naj bi študentje osvojili znanja o produkciji, distribuciji, hrambi in posredovanju vseh vrst informacij. Tudi v Sloveniji študentje na drugi stopnji izbirajo med različnimi študijskimi smermi.

Je pa med knjižničnimi delavci v obeh državah ena pomembna razlika. Na danskem je namreč zakonsko določeno, da lahko strokovna knjižničarska dela opravljajo zgolj osebe z zaključeno formalno izobrazbo s področja bibliotekarske in informacijske znanosti. To sicer ne velja za direktorje knjižnic, pri katerih so pomembnejša vodstvena znanja, ter šolske knjižničarje, ki morajo najprej končati študij za pedagoškega delavca, nato pa se na Kraljevi šoli udeležiti izobraževanja za šolske knjižničarje.

V Sloveniji so strokovna delovna mesta v knjižnicah, kljub formalnemu izobraževanju, zasedali diplomanti različnih študijskih programov. Za šolske knjižničarje je dodatno usposabljanje ponujal Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in

knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ostali strokovni knjižnični delavci pa so nekaj strokovnih znanj pridobili tekom opravljanja bibliotekarskega izpita. Ta navadno ni bil pogoj za zasedbo delovnega mesta, veliko knjižničarjev je vrsto let delalo brez opravljenega strokovnega izpita, šolski knjižničarji pa so navadno opravili zgolj strokovni izpit s področja vzgoje in izobraževanja. Lanske spremembe knjižnične zakonodaje predvidevajo premik slovenske prakse proti danskemu sistemu. Kandidati, ki nimajo pridobljene formalne izobrazbe, bodo morali opraviti poseben študijski program za izpopolnjevanje iz bibliotekarstva. Vseeno pa zakon dopušča, da ta program opravijo po zasedbi delovnega mesta, a v določenem roku. Zanimivo je, da se spremembe v zakonu navezujejo tudi na pogoje, ki jih morajo za zasedbo strokovnih delovnih mest v slovenskih knjižnicah izpolnjevati državljani držav članic Evropske unije ter državljani držav pogodbenic.

Če se zopet vrnemo h konkretnim številkam, je zanimiva še ena primerjava, tj. razlike v lokalni samoupravi obeh držav. Danska je od leta 1970 zmanjšala število občin s 1.360 na 98, število regij pa iz 22 na pet. Slovenija ima trenutno 212 občin, že vrsto let pa neuspešno potekajo tudi prizadevanja za reformo lokalne samouprave. To je pomembno tudi za knjižnično službo. Zakonodaja obeh držav namreč določa, da mora imeti vsaka občina organizirano knjižnično dejavnost za svoje občane. To sicer ne pomeni, da mora imeti vsaka občina svojo knjižnico, saj se lahko občine v zagotavljanju knjižnične službe povežejo in ena knjižnica izvaja knjižnično dejavnost za dve ali več občin. Danska je z zmanjšanjem števila občin za polovico zmanjšala tudi število knjižnic, saj manjše število občin pomeni tudi manjše število splošnih knjižnic. Posledično so bile te prisiljene iskati nove, inovativne rešitve za zadovoljevanje potreb uporabnikov. In prav te inovativne rešitve so tudi del danskih dobrih praks.

Danske splošne knjižnice so v letu 2015 zaposlovale 3.866,7 knjižničnih delavcev, od tega 1.761,6 na strokovnih mestih (Libraries, 2016). V istem obdobju je bilo v slovenskih splošnih knjižnicah zaposlenih 1.222 ljudi, od tega 939,7 na strokovnih delovnih mestih (Statistični podatki o knjižnicah, 2016). Vseh splošnih knjižnic na danskem je 544. Leta 2015 so hranile 22 milijonov enot knjižničnega gradiva, zabeležile 44,6 milijonov izposoj ter 36,3 milijonov obiskov knjižnice (Public libraries – statistics, 2016). V Sloveniji imamo 58 splošnih knjižnic, ki so v letu 2015 hranile skoraj 12 milijonov knjižničnega gradiva, ki so jih uporabniki obiskali 10 milijonkrat in si izposodili skoraj 26 milijonov enot (Statistični podatki o knjižnicah, 2016).

Če si pogledamo zgornje podatke v luči števila prebivalcev obeh držav (Danska ima skoraj trikrat več prebivalcev kot Slovenija), lahko ugotovimo, da je število knjižničnih delavcev v splošnih knjižnicah primerljivo, je pa število strokovnih delavcev na prebivalca veliko večje v Sloveniji kot na Danskem. Danske knjižnice kljub sistemu brezplačne medknjižnične izposoje hranijo več gradiva na prebivalca kot slovenske. Obisk splošnih knjižnic v obeh državah je primerljiv, izposoja knjižničnega gradiva na prebivalca pa je v Sloveniji skoraj še enkrat višja kot na Danskem.

5.3 DOBRE PRAKSE V SLOVENSKIH IN DANSKIH KNJIŽNICAH

Diplomsko delo je nastajalo skoraj deset let. V zadnjem desetletju pogled v prihodnost splošnega knjižničarstva, ne le na danski ali evropski, pač pa celo svetovni ravni, kroji t.i. ne-konferenca Next Library. Ideja konference Next Library, ki bienalno poteka v Aarhusu na Danskem, je promocija novih idej na področju knjižnične dejavnosti ter interaktivna predstavitev različnih dejavnosti, ob katerih udeleženci z aktivnim sodelovanjem spoznavajo nove pristope in dobro prakso. Na konferenci so predstavljeni novi trendi uvajanja različnih dejavnosti v knjižnicah. Tudi tovrstne tematske konference nudijo priložnost za seznanitev s tujimi praksami. V lanskem letu je bila konferenca Next library povezana tudi z odprtjem nove osrednje aarhuske knjižnice Dokk1, ki je zelo dober vir idej za izboljšave v domači knjižnici.

Opisov dobrih praks in zanimivih projektov z Danske najdemo veliko, napram primerom iz drugih držav. Poleg že omenjenih člankov (Ambrožič, 1997; Hedl, 2007; Isakovič in Primožič, 1982; Končan, 2007; Kovač, 1999a, 1999b, 1999c, 1999d; Resman, 1999, Turjak, 1999; Vodeb, 2010) lahko opozorimo še na diplomska dela (npr. Tanje Merčun, 2007), kjer je določen segment danskega knjižničarstva primerjan z istim segmentom v Sloveniji ali v drugih državah. Med predavanji lahko zasledimo le poročanje Gorazda Vodeba z izmenjave danskih knjižnic (predstavljeno jeseni 2010) ter predavanje Rolfa Hapela na posvetovanju Zveze bibliotekarskih društev Slovenije jeseni 2013.

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije je leta 2007 izdala tudi prevod Smernic za knjižnične storitve za osebe z disleksijo, ki sta jih pripravili danski avtorici. Nismo pa v literaturi zasledili nobenega primera, ki bi eksplicitno opisoval prenos danske prakse v slovensko knjižnično okolje. Tako smo se pri nastajanju diplomskega dela morali opreti na indice in indukcijsko sklepanje.

Da so se pripravljavci slovenskega zakona o knjižničarstvu zgledovali po organiziranosti danskega sistema lahko vidimo iz spremnega gradiva k osnutku Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o knjižničarstvu iz leta 2015. Spremno gradivo namreč vsebuje prikaz ureditve obravnavanih problematičnih točk v drugih pravnih sistemih in med devetimi »vzorčnimi« državam je Danska izpostavljena. Domnevamo lahko, da so bile leta 2001 danske regijske knjižnice vzor za oblikovanje slovenskih območnih knjižnic. Če je temu res tako, lahko govorimo o delno uspešni implementaciji primera dobre prakse. V okviru svojih delovnih nalog območne knjižnice namreč uspešno opravljajo svoje delo, vendar kljub temu še vedno ostaja razkorak v razvitosti posameznih knjižnic, torej generalno njihov namen še ni izpolnjen. Mogoče gre razlog iskati tudi v tem, da danske knjižnice z Dansko agencijo za knjižnice in medije podpišejo pogodbo o štiriletnem projektne sodelovanju in daljše časovno obdobje regijskim knjižnicam omogoča lažje izvajanje načrtovanih projektov. Po drugi strani pa letno financiranje slovenske knjižničarje sili, da razmišljajo le o manjših projektih, ki so izvedljivi v obdobju enega leta.

Opazimo lahko, da največ pozornosti dobrim praksam in njihovem uvajanju namenjajo splošne knjižnice. Tu gre verjetno predvsem za to, da imajo te knjižnice najširši možni krog potencialnih uporabnikov in posledično največjo željo po pritegnitvi teh uporabnikov v knjižnice. Združenje splošnih knjižnic je na svoji spletni strani objavilo nekaj primerov politik in strategij iz tujine. Med njimi so kot vzorčni primeri predstavljeni spletni priročnik za odlikovanje programov v sodobnih splošnih knjižnicah in poročilo »Storitve za otroke v prihodnosti« (pripravila ju je Danska agencija za kulturo in medije) ter priporočila »Splošne knjižnice v družbi znanja« (dokument je pripravil Odbor za splošne knjižnice).

Dejstvo je, da je skoraj nemogoče ugotoviti, kateri primeri dobrih praks, ki jih izvajajo slovenske knjižnice imajo korenine v tujih oziroma v danskih praksah in kateri so nastali kot plod lastnega razmišljanja. Nosilci izvajanja dobrih praks o njih pišejo le redko. Tako smo pregledali revije Šolska knjižnica, Knjižnica, Organizacija znanja ter Knjižničarske novice. Ugotovili smo, da se o uvajanju in izvajanju novih praks piše premalo, saj iz »ulice« vemo, da se tega izvaja veliko več kot na to nakazuje strokovna literatura. Drug problem pa predstavlja dejstvo, da je le redki izvajalec dobrih praks pripravljen priznati, da je ideja pravzaprav izposojena.

V nove prostore se je pred nekaj leti preselila Mestna knjižnica Kranj, katere nov koncept delovanja ustreza danskemu videnju knjižnice kot knjižnice, ki ponuja prostor za srečevanje, druženje in ustvarjanje. Šli so celo tako daleč, da so knjižnično osebje pri izposoji

in vračanju knjižničnega gradiva nadomestili knjigomati. V Aarhusu se namreč 97 % gradiva izposodi samopostrežno (Končan, 2007). Vendar pa nikjer nismo našli zapisa, da bi se Mestna knjižnica Kranj pri oblikovanju novega koncepta zgledovala prav po danskih knjižnicah.

Lahko bi špekulirali, da se v večini projektov, ki jih izvajajo slovenske splošne knjižnice pojavljajo vplivi iz tujine, bolj ali manj zavedno. Kljub temu, da je le malo dobrih praks, ki jih izvajajo slovenske knjižnice javno predstavljenih in širše poznanih, pa je nedvoumno, da je bilo vanje vložena veliko truda in energije, četudi je šlo zgolj za posnemanje tuje prakse. Ali je pa bilo več energije potrebne ravno zaradi tega.

6 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Na začetku diplomskega dela smo si zadali nalogo preveriti naslednje raziskovalne cilje:

- ali je razvoj nacionalne kulture v funkciji krepite nacionalne države.
- ali na razvoj kulture in knjižničarstva v državi vpliva zgodovinski razvoj države.
- ali na razvoj knjižničarstva v državi vpliva politična kultura v njej.
- ali je število novih praks, ki jih uvajajo knjižnice, odvisno od finančnih sredstev, ki so jim na razpolago.
- ali slovenske knjižnice pri svojem delovanju uporabljajo tudi dobre prakse iz Danske.
- ali imajo slovenske knjižnice težave pri prenosu danskih praks v slovensko knjižnično okolje.

Na podlagi pregledane literature lahko ugotovimo, da je bil razvoj nacionalne kulture na Danskem v veliki meri posledica političnih dejavnikov kot so izguba ozemlja in izvoznega trga ter upora tuje govorečim elitam. Pri Slovencih nacionalna kultura rezultat prizadevanj za ohranitev slovenskega jezika, katerega uporaba se je v drugi polovici 19. stoletja vse bolj širila v kulturnem življenju. Spodbuda za nacionalno obarvano kulturo je v obeh primerih prišla od spodaj, s strani širših množic. Vsekakor pa je nacionalno obarvana kultura v slovenskem primeru postala osnova prizadevanj za samostojno politično tvorbo, kasneje pa tudi za samostojno državo, saj so program zanjo pravzaprav spisali slovenski kulturniki. Na Danskem pa je nacionalno obarvana kultura usmerjala razvoj danskega naroda ter spodbujala nacionalno zavest med prebivalci države.

Že predhodno smo predvidevali, da zgodovinski razvoj nekega ozemlja vpliva na razvoj kulture njenih prebivalcev in posledično tudi vzpostavitve knjižničnih dejavnosti na njem (Simsa, 1975). V diplomskem delu smo ugotovili, da so na Danskem, ki je imela dolgo tradicijo kot samostojna politična država, širši javnosti dostopne knjižnice začele nastajati prej, so prej prešle v državne roke ter v okvir financiranja iz javnega proračuna. Država je namreč imela interes po vzpostavitvi tovrstnih institucij. Po drugi strani pa je bil razvoj splošnih knjižnic v Sloveniji v rokah društev, političnih gibanj, župnij oziroma far ipd. Slovenci so kot narod svoje priznanje dobili šele po prvi svetovni vojni. Ker so državo, katere del so takrat bili, zaznamovali številni politični preobrati, je bilo težko uresničiti nacionalne interese. Primer za to je izgradnja zgradbe za nacionalno knjižnico, ki je po prvi svetovni

vojni z vzpostavitvijo Univerze v Ljubljani prevzela še nalogo univerzitetne knjižnice. Zgradba, v kateri je do takrat delovala, ni bila ne funkcionalna ne ustrezno velika, oblasti v Beogradu pa niso kazale navdušenja nad izgradnjo nove, namenske zgradbe, tako da se je knjižnica v nove prostore preselila šele konec tega obdobja, tj. v začetku druge svetovne vojne.

Vsekakor ima na razvoj knjižničarstva velik vpliv politična kultura v državi. Politična kultura je konstanta, celotnost načina odzivanja na politiko in politično, vsota znanj, ki so politično pomembna, ter stališč in mnenj, ki jih imajo posamezniki o politiki in svojem domnevem položaju in vlogi v njej (Južnič, 1989, str. 11). Grad (1980) pravi, da zaradi zastarele zakonodaje knjižničarstvo zaostaja v razvoju. Kot se je na primeru knjižničarskega zakona pokazalo, Danska hitreje posodablja zakonodajo, kar je zelo verjetno posledica daljše demokratične tradicije.

Danske splošne knjižnice so v letu 2015 za svoje delovanje dobile prbl. 60 eur na prebivalca (Libraries, 2016), slovenske knjižnice pa v istem letu prbl. 23 eur. Danske splošne knjižnice torej razpolagajo s skoraj trikrat višjim proračunom kot slovenske, kar se vsekakor odraža na številu in nivoju knjižničnih storitev, hitrosti razvoja knjižnic. Da je število novih praks, ki jih uvajajo knjižnice, odvisno od finančnih sredstev, ki so knjižnicam na razpolago, ne moremo potrditi. Žal namreč nimamo podatkov koliko novih praks se uvede v slovenske knjižnice, saj se tem ne zdi pomembno poročati o njih širši javnosti. Vsekakor pa je več primerov dobrih praks na Danskem, kar pa ni odvisno zgolj od finančnih sredstev. Danska je bila namreč prisiljena k uvedbi številnih dobrih praks ravno zaradi pomanjkanja sredstev oziroma združevanja knjižnic. Razlog, zakaj so nove dobre prakse na Danskem tako številčne je seveda tudi v samem pristopu do njih. Danska agencija za knjižnice in medije namreč zagotavlja financiranje projekta, če je ta nov, uporaben tudi za druge knjižnice (prenosljiv) in ima realne možnosti za prihodnost. Financirani so torej s strani države. Projekt mora biti izveden v roku enega leta. Izvajanje projektov v slovenskih knjižnicah je omejeno s planiranjem in sredstvi, ki jih je za novost pripravljen nameniti ustanovitelj. Zato se slovenske knjižnice pri utemeljevanju potreb po novosti, testiranju nove prakse, pogosto sklicujejo na tuje vzorčne primere, na tujo prakso.

Da slovenske knjižnice pri svojem delovanju uporabljajo tudi dobre prakse z Danske na podlagi pregleda literature nismo mogli zadovoljivo preveriti. Cilj bi verjetno lažje dosegli z metodo anketiranja, pri čemer bi izvedli intervjuje z direktorji oziroma vodji knjižnic.

Verjetno pa tudi ta metoda ne bi podala odgovora v celoti, saj tudi vodje knjižnic ne morejo vedno vedeti, ali je ideja, ki jo je predlagal zaposleni, danskega izvora ali ne.

Glede na to, da se pri primerih dobrih praks ne poudarja, da so uvožene iz tujine in da so zaradi tega pri njihovem izvajanju prisotne težave, lahko sklepamo, da slovenske knjižnice nimajo težav pri prenosu danskih praks v slovensko knjižnično okolje. Menimo namreč, da se slovenski knjižničarji ne bi izogibali pisanju, da so za probleme pri delu krivi drugi, sploh tujci, saj bi tako pojasnilo financerji hitro sprejeli.

V diplomskem delu nismo mogli dokazati v kolikšni meri slovenske knjižnice posnemajo dansko prakso. Priznati moramo, da smo pri tem naleteli na hudo oviro, ki je verjetno nismo zadovoljivo preskočili. Slovenski knjižničarji namreč veliko premalo poročajo o svojem delu v obliki strokovnih (ali poljubnih) člankov, zato je težko preveriti, kakšno je dejansko stanje na področju dobrih praks, koliko se jih uvaja v knjižnice, katere in od kod ideje zanje. Čeprav že obstajajo diplomska dela, ki primerjajo knjižnično dejavnost na Danskem in v Sloveniji oziroma knjižnično zakonodajo Danske in Slovenije pa smo v tem delu skušali iti dlje in pokazati, kako prva vpliva na drugo. To nam žal ni uspelo narediti v zastavljenem okviru. Bi pa vsem, ki bi želeli iti po naši poti, svetovali izbiro drugih raziskovalnih metod ter usmeritev na specifičen problem, npr. tip knjižnice ali tip dobre prakse (za določeno skupino uporabnikov ali za določen namen). Ta nasvet je na mestu tudi za tiste, ki bi se lotili študije implementacije praks iz drugih držav oziroma lahko tudi iz drugih področij.

VIRI IN LITERATURA

Citirani viri in literatura

- 1 *Act regarding library services.* (2001). Copenhagen: Danish national library authority.
- 2 Ambrožič, M. (1995). Organizacijska vprašanja univerzitetnih knjižnic. *Knjižničarske novice*, 5(5/6), str. 22–25.
- 3 Ambrožič, M. (1997). Danske knjižnice in knjižničarstvo. *Knjižničarske novice*, 7(11), priloga.
- 4 Banič, T., Berčič, B., Filo, B. in Veselko, M. (1987). *Osnove knjižničarstva*. Ljubljana: Posebna izobraževalna skupnost za kulturo.
- 5 Bečič, B. (1997). Knjižnica. V *Enciklopedija Slovenije* (str. 153-158). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 6 *Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed.* (2013). Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145152>
- 7 *Bibliotekarforbundet: forbundet for informationsspecialister og kulturformidlere* (2016). Frederiksberg: Bibliotekarforbundet. Pridobljeno 15. 5. 2016 s spletne strani: <http://bf.dk/>
- 8 Bizjak, B. (2002). *Primerjalna analiza zakonske ureditve bibliotekarstva: diplomsko delo*. Maribor: [B. Bizjak].
- 9 Bučar, F. (2013). Od kdaj zamisel o samostojni slovenski državi. V P. Štih (Ur.), *Dvajset let slovenske državnosti* (str. 13–25). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- 10 *Cultural profile: Danish cultural policy.* (1996). Copenhagen: Danish Ministry of Culture
- 11 *Danmarks Biblioteksforening* (2016). København: Danmarks Biblioteksforening. Pridobljeno 15. 5. 2016 s spletne strani: <http://www.db.dk/>
- 12 *Danske Fag-, Forsknings- og Uddannelsesbiblioteker - c/o Statsbiblioteke.* (2016). Aarhus: Danske Fag-, Forsknings- og Uddannelsesbiblioteker - c/o Statsbiblioteke. Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani: <https://www.dfdk.dk/>
- 13 *Denmark.dk: the official website of Denmark.* (2016). Copenhagen: Ministry of Foreign Affairs of Denmark. Pridobljeno 21. 2. 2016 s spletne strani: <http://denmark.dk/en>
- 14 Dolinar, F. M. (2004). *Knjižnice skozi stoletja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- 15 Duelund, P. (2013). *Denmark: Historical perspective: cultural policies and instruments*. Strasbourg: Council of Europe. Pridobljeno 3. 5. 2016 s spletne strani: <http://www.culturalpolicies.net/web/denmark.php>

- 16 Gazvoda, J. (2011). Deset let Zakona o knjižničarstvu: desetletje priložnosti za splošne knjižnice. V *Knjižnica: odprt prostor za dialog in znanje* (str. 197–213). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- 17 *Global peace index 2015*. (2016). Sydney: Institute for Economics and Peace. Pridobljeno 2. 4. 2016 s spletne strani: http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf
- 18 Grad, A. (1980). Sodobna knjižnična mreža v zakonodaji SR Slovenije (1961-1979). *Knjižnica*, 24(1–4), str. 36–53.
- 19 Hedl, L. (2007). *Študijski obisk danskih knjižnic*. Maribor: Mariborska knjižnica. Pridobljeno 27. 5. 2016 s spletne strani: http://www.mb.sik.si/sporocila_opis.asp?id=97&lang=sl&str=2
- 20 Helliwell, J. F., Layard, R. in Sachs, J. (2015). *World happiness report 2015*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- 21 *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. (2003). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 22 Isakovič, N. in Primožič, M. (1982). *Poročilo o študijskem obisku v danskih splošnoizobraževalnih knjižnicah od 29.9. - 28.10.1981*. Ljubljana: samozal.
- 23 Južnič, P. (2004). Šolske knjižnice v primerjalni perspektivi. *Šolska knjižnica*, 14(2), str. 69–76.
- 24 Južnič, S. (1994). Kultura v politiki in politika v kulturi. *Teorija in praksa*, 31(1–2), str. 33–47.
- 25 Končan, M. (2007). Obisk danskih knjižnic. *Knjižničarske novice*, 17(10), str. 8–10.
- 26 Kovač, B. (1999a). Aarhus kommunes biblioteker - Aarhus, Danska. *Informator*, (2), str. 5–7.
- 27 Kovač, B. (1999b). Aarhus kommunes biblioteker - Aarhus, Danska. *Knjižničarske novice*, 9(12), str. 12–13.
- 28 Kovač, B. (1999c). Ravnina, mlini na veter in Andersen. *Informator*, (1), str. 14–16.
- 29 Kovač, B. (1999d). Ravnina, mlini na veter in Andersen. *Večer*, (18. sep. 1999), str. 33.
- 30 *Libraries* (2016). Copenhagen: Statistics Denmark. Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani: <https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/biblioteker>
- 31 Lindbo-Larsen, K. R. (1979). Danish public library legislation. *Scandinavian public library quarterly*, 12(1), 6–11.
- 32 *Lov om biblioteksvirksomhed*. (2000). Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=11770>
- 33 Martelanc, T. (1983). Kaj prinaša novi zakon o knjižničarstvu. *Knjižnica*, 27(1–4), str. 117–121.
- 34 Natek, K. in Natek, M. (1999). *Države sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 35 Novljan, S. (1994). Danske splošnoizobraževalne knjižnice. *Knjižničarske novice*, 4(4), str. 12–14.
- 36 *Osnutek Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu*. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani:

- http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predpisi_v_pripravi/2014/Zakon_o_knjiznicarstvu/Osnutek_Zakona_knjiznicarstvo.pdf
- 37 Ostergard, U. (1992). Peasants and Danes: the danish national identity and political culture. *Comparative studies in society and history*, 34(1), str. 3–27.
- 38 Polše Zupan, S. (2001). *Knjižnični sistem Danske: diplomatska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 39 *Prostorska analiza knjižnične mreže (PAM)*. (2016). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 1. 6. 2016 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/>
- 40 Prunk, J. (1993). *Slovenski narodni vzpon: narodna politika 1768–1992*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- 41 Prunk, J. (2010). Prispevek na temo pomembnosti nacionalne samozavesti. V Š. Pavlič in T. Peršak (Ur.), *Slovenski kulturni plenum 2010* (str. 127–130). Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev.
- 42 Prunk, J. (2013). Politična zavest in politična kultura Slovencev v samostojni Sloveniji. V P. Štih (Ur.), *Dvajset let slovenske državnosti* (str. 82–105). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- 43 *Public libraries – statistics – 2013-2015* (2016). Hague: EBLIDA. Pridobljeno 1. 7. 2016 s spletne strani: <http://www.eblida.org/activities/kic/public-libraries-statistics.html>
- 44 *Quick information: school libraries Denmark*. (1997). København: Danish Association of School Librarians in Danish association of School Libraries.
- 45 Resman, S. (1999). Aarhus Komunnes Biblioteker, Danska, 8.-15.10.1999. *Knjižničarske novice*, 9(12), str. 18–19.
- 46 *Royal School of Library and Information Science* (2016). København: Det Informationsvidenskabelige Akademi. Pridobljeno 8. 5. 2016 s spletne strani: <http://iva.ku.dk/>
- 47 Rupel, M. (1958). Občasna šola za knjižničarje in arhivske pomočnike. *Knjižnica*, 2 (1–4), str. 84–86.
- 48 Simsova, S. (1975). Primerjalno bibliotekarstvo kot visokošolski predmet. *Knjižnica*, 19(1/4), str. 48–59.
- 49 Slokar, R. (1994). Upravljanje in organizacija splošnih knjižnic: z vidika nastajajočih zakonskih predpisov o knjižnični informacijski dejavnosti. *Knjižnica*, 38(3–4), str. 39–48.
- 50 *Stanje mreže splošnih knjižnic po občinah v letu 2015*. (2016). Ljubljana: Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 20. 5. 2016 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/statistika/>
- 51 *Statistični podatki o knjižnicah* (2016). Ljubljana: Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 1. 7. 2016 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>
- 52 *Statsbiblioteket*. (2016). Aarhus: Statsbiblioteket. Pridobljeno 5. 7. 2016 s spletne strani: <http://www.statsbiblioteket.dk/>

- 53 Štih, P., Simoniti, V. in Vodopivec, P. (2008). *Slovenska zgodovina: družba – politika – kultura*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- 54 *The Danish public libraries act 1964*. (1965). Copenhagen: Bibliotekstilsynet.
- 55 Thorhauge, J. (2011). Od klasičnih do digitalnih splošnih knjižnic. V V. Jakac Bizjak (Ur.), *Sto let razvoja Knjižnice Otona Župančiča* (str. 189-202). Ljubljana: Mestna knjižnica.
- 56 Thorhauge, J., Heide Petersen, J. in Mølbak Andersen, O. M. (2011). *Denmark: libraries, archives and museums*. V Encyclopedia of library and information sciences (3. izdaja), str. 1467-1480. New York: Taylor and Francis. Pridobljeno 21. 5. 2016 s spletne strani: <http://dx.doi.org/10.1081/E-ELIS3-120043815>
- 57 Turjak, D. (1999). Danska - dežela knjižnic, projektov in tolerance. *Informator*, (24), str. 2–7.
- 58 Vižintin, A. (1961). O nekaterih aktualnih problemih slovenskega knjižničarstva. *Knjižnica*, 5(1–4), str. 14–25.
- 59 Vodeb, G. (2010). Študijski obisk danskih splošnih knjižnic. *Knjižničarske novice*, 20(12), str. 18–20.
- 60 Vodopivec, P. (2007). Kulturno-duhovne razmere na Slovenskem v 19. stoletju. *Bogoslovni vestnik*, 67(1), str. 9-17.
- 61 Zakon o knjižnicah. (1961). *Knjižnica*, 5(1), str. 5–13.
- 62 Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/01.
- 63 Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. 92/15.
- 64 Zakon o knjižničarstvu. (1983). *Knjižnica*, 27(1–4), str. 121–134.
- 65 Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture. (1994). *Uradni list RS*, št. 75/94.
- 66 *Zgodovina Slovencev*. (1979). Ljubljana: Cankarjeva založba.
- 67 Žaucer, M. (1994). Principi na katerih naj temelji novi zakon o knjižnični informacijski dejavnosti. *Knjižnica*, 38(3–4), str. 49–53.

Uporabljeni viri in literatura

- 68 *Kultura včeraj, danes, jutri*. (2013). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- 69 Pelko Pleteršek, M. (2007). Reorganizacija obdelave knjižničnega gradiva v Sloveniji in primerjava z danskim sistemom. *Javna uprava*, 43(3/4), str. 209–228.